

T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

BİR NÖRO-ROMAN: *SONSUZ AŞK* (IAN MCEWAN)

Hazırlayan
BENGİSU BEKAR

Danışman
Dr. Öğr. Ü. Bahar Gökpınar

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN, 2022

İNTİHAL SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

13.07.2022

Bengisu BEKAR

ÖZET

Nörolojinin son elli yılda önemli verilere ulaşması ve beyinin karanlıkta kalan yönlerinin aydınlatılmasıyla paralel olarak Dünya postmodern bir eksene doğru kaymıştır. Böyle bir süreçte bilgi akışının hızlanmasıyla birlikte insanoğlunun tarihi boyunca süregelen iki önemli merak ve arayış noktası olan bilim ve (kendini ifade etme, yaratım yolu olan) edebiyatın da yan yana ve iç içe olması olağan şekilde gözlemlenmiştir. Böylece daha öncesinde de edebiyatta birçok kere konu edinilen, nöroloji (beynin işleyişi, aksaklıkları) artık romanlarda ana tema olarak okuyucunun karşısına çıkmaya başlamıştır ve *nöro-roman (neuro-novel)*, *nöro anlatı (neuro-narrative)*, *üçüncü kültür romanları (Third culture novels)*, *nöro-kurgu (Neuro-fiction)*, *sendrom romanları (syndrome novels)* gibi isimler altında diğer türlerden ayrılmışlardır.

Oliver Sacks, A. R. Luria'nın 1970 dönemlerindeki beyin yaralanmalarıyla ilgili öncül çalışmalarını “Nörolojik bir roman” için en erken model olarak tanımlarken, Nöro-romanın başlangıç hikayesi 1997'de görünür olmakta ve ilerleyen dönemlerde hızlanmaktadır.

Bu çalışma Ian McEwan'ın aşk teması etrafında dönen ve sinirbilim, evrim, gen gibi bilimsel konuları edebi bir aktarımla harmanlayan çok katmanlı eseri *Sonsuz Aşk*'ı incelemeyi amaçlamaktadır. Kullanılan teorik çerçeve pozitif bilimlerdir. Bunu yaparken eser edebi parametreler merceğinden analiz edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Nöro-roman, Ian McEwan, *Sonsuz Aşk*, iki kültür gerilimi.

ABSTRACT

The world has shifted towards a postmodern axis in parallel with the fact that neurology has reached important data in the last fifty years and the dark parts of the brain have been illuminated. In such a process, with the acceleration of the flow of information, it has been observed that science and literature (which is the way of self-expression and creation), which are two important fields of curiosity and search throughout the history of mankind, are side by side and intertwined. Thus, neurology (the functioning of the brain, its malfunctions), which has been the subject of literature many times before, has now started to be presented to the reader as the main theme in novels and neuro-novel is separated from other genres under such names as neuro-narrative, third culture novels, neuro-fiction, syndrome novels

While Oliver Sacks describes A. R. Luria's preliminary studies on brain injuries in the 1970s as the earliest model for a "Neurological novel", the origin story of the Neuro-novel became more distinct in 1997 and improved in the following periods.

This study aims to analyze Ian McEwan's multi-layered novel *Enduring Love*, which is weaved around the theme of love and also blends scientific topics such as neuroscience, evolution and gene with a literary transfer. The theoretical framework used is the positive sciences. While doing so, the work is also analyzed through the lens of literary parameters.

Keywords: Neuro-novel, Ian McEwan, *Endless Love*, two cultural tension.

Canım Babam Muzaffer Bekar'a

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans sürecimin başından sonuna kadar eşsiz akademik bilgisi, güzel ruhu, dostane yaklaşımı ile en büyük destekçim olan, yolumu açan ve aynı zamanda güzelleştiren çok kıymetli bölüm başkanım, ışığım Prof. Dr. Ali BUDAK hocama, tez sürecimde inanılmaz düzeyde emek harcayan, bilgisi, özverisi, sabrı ve o güzel kalbi sayesinde tezimi bitirebilmemi sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bahar GÖKPINAR hocama sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Sizler gibi güzel ve entelektüel insanları tanıdığım ve sizlerle çalışma olanağı bulduğum için çok ama çok şanslıyım. İyikilerimsiniz.

Ayrıca, tez konumu seçmeme ilham veren Dr. Öğr. Üyesi Serkan ŞENER hocama da sonsuz teşekkürler.

Her zaman, her kararımda yanımda olan, hayatımın en önemli iki kadını olan ve varoluşumu anlamlı kılan annem Nafiye ve kız kardeşim Belgin'e en içten teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ.....	1
1. Nöro-romanın Tarihi.....	3
1.1. Nöro-roman Kavramı	8
1.2. Nöro-romanın Özellikleri.....	17
1.2.1. Nöro-roman'da İki Kültür	20
1.2.2. Dil	22
2. BİR NÖRO-ROMAN: SONSUZ AŞK, IAN MC EWAN.....	25
2.1. Romanın Özeti.....	25
2.2. Nöro-roman Olarak <i>Sonsuz Aşk</i>	26
2.3. <i>Sonsuz Aşk</i> Romanında Modern Evrim Sentezinin (Neo-Darwinizm) Nöroloji (Beyin Kültürünün) Aktarımında Yan Unsur Olarak Kullanılması	37
2.3.1. Nöroloji.....	37
2.3.2. Clerambault Sendromu Yansımaları	40
2.3.3. Neo-Darwinizm Yansımaları.....	42
2.4. Romanda Nöro-İçebakış ve Dil.....	49
2.4.1. Nöro-içebakış.....	49
2.4.2. Dil	52
2.5. Nöro-öznelararasılık- Zihin Okuma (İntersubjectivity-Mind Reading).....	57
2.6. İki Kültür	63

2.6.1. Konularla İki Kùltür	64
2.6.2. Karakterlerle İki Kùltür	70
2.7. Metinlerarasılık	82
3. SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA.....	93

1. GİRİŞ

Edebiyatın bilim ve sanatla olan ilişkisi veya her iki sahayı da kapsayabileceği konusunda bugün hala fikir birliği sağlanmış değildir. Teknolojinin hızla ilerliyor oluşu pozitif bilimlerle sosyal bilimler arasındaki çatışmayı körüklediği gibi bunların aynı güzergahta, kol kola yürüyebileceği ihtimalini de kuvvetlendirmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu iki kültür alanına alternatif olabilecek üçüncü bir kültür sahası yaratma girişimleri hız kazanmıştır. İşte nöro-roman denilen ve edebiyatla pozitif bilimleri (özellikle nöroloji) buluşturan anlatılar 1990'lardan sonra bir edebi tür olarak görülmeye başlamıştır. Batıda (ağırlıklı olarak İngiltere) bu yeni roman türünün edebiyat eleştirisine malzeme olması da türün ortaya çıkışıyla paraleldir. Nöro- roman türündeki anlatılarda edebi estetik ölçütleri (ki böyle bir ölçüt var mıdır?) veya bu türdeki romanların kendine özgü bir dil ve üslup özelliği olup olmadığı söz konusu eleştirilerde tartışılmaktadır. Öte yandan, içinde bilişsel veri bulunan edebiyat metnlerinin didaktik ve kuru bir söyleme dayanma ihtimali, bu metinlerin yazarlarını anlama noktasında hem esnek hem de çelişkili yaklaşımlara sebep olabilmektedir. İlaveten, bilişsel içerikli bir romanın okuyucuya yüklediği sorumluluk, onu ve hatta yazarı karşılıklı bir beklentiye mahkum edebilmektedir. Bu tezin temel meselesi de bir nöro-romanın söz konusu bağlamlarda incelenmesi ve Türkçe akademik literatüre tanıtılması olacaktır. Böylece Türk edebiyatında bugüne kadar bir sinirbilimci-edebiyatçı tarafından tek örneği sunulan¹ bu roman türünün edebiyat araştırmaları için yeni ve karmaşık bir yol açması umulmaktadır. Bu çalışma,

¹ Serkan Karaismailoğlu, *Pia Mater*, *Arochnoid Mater* ve *Dura Mater* üçlemesi, 2019, 2020, 2021

İngiliz öykü ve roman yazarı Ian McEwan'ın aşk teması etrafında dönen ve sinirbilim, evrim, gen gibi bilimsel konuları edebi bir aktarımla harmanlayan çok katmanlı romanı, *Sonsuz Aşk*'ı (*Enduring Love*, 1997) incelemeyi amaçlamaktadır.²

Bu çalışma aynı zamanda pozitif ve sosyal bilimler arasındaki gerilime ve bu gerilimin aşılabileceği üçüncü bir alana da odaklanmaktadır. Sinirbilimle edebiyatın içiçe geçmesi ve bunların oluşturduğu tartışmalar Türkçe akademik literatürde son derece sınırlıdır. Bundan dolayı (çeviri sorumluluğu tarafıma ait olan) bu çalışmada, büyük ölçüde İngilizce teorik kaynaklardan faydalanılmıştır. Tez çalışması kapsamında özellikle, Lehrer (*Proust Bir Sinirbilimciydi*), C.P. Snow (*Two Cultures*), Steven Pinker (*Blank State*), Charles Darwin (*Türlerin Çeşitliliği*), J. Toughaw (*Touching Brains*), Jonathan Gottschall ve David Sloan Wilson (*Literary Animal*), Mark Turner (*Literary Mind*) temel dayanak noktası oluşturmuştur.

² Romanın Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan (2019) Türkçe çevirisi bulunmaktadır. Bu çalışmada romandan yapılacak alıntılar için bu basım kullanılmıştır. Çeviri metnin tam künyesi kaynakçada görülebilir. Ian McEwan 21 Haziran 1948'de İngiltere'de doğmuştur. Sussex Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı eğitimi gören yazar, East Anglia Üniversitesi'nde aynı alanda yüksek lisansını tamamlamıştır. Roman, senaryo ve çocuk kitabı alanlarında eserler vermiştir.

Ian Mc Ewan'ın *Sonsuz Aşk* romanı üzerinden, nöro-kurgu ve nöro-kurguyu oluşturan hatlar aşağıda belirtilen bir izlek ile incelenecektir:

1. Sinirbilim aktarımı (beyin kültürü) ve buna bağlı olarak modern evrim sentezinin (Neo-Darwinizm) yan unsur olarak aktarımda kullanılması,
2. Nöro-içebakış ve bağlantılı olarak nöro-öznelerarasılık ve bu iki unsurun edebi aktarımlarının belirlenmesi,
3. İki kültür tansiyonu ve beraberinde getirdiği dildeki açıklama boşluğunun (explanatory gap) belirlenmesi,
4. Nöro-kurguda metinlerarasılık.

1. Nöro-romanın Tarihi

İnsanlık tarihi boyunca, gelişen bilinç ve bilgi birikimiyle birlikte insanoğlu beyni merak etmeye ve araştırmaya başlamıştır. Beyin ilk olarak ne zaman incelendi ne zaman üzerinde fikir sahibi olundu tam olarak bilinmemektedir fakat beynin insan davranışları, etkileşimleri ve iletişimde temel unsur olduğunun ilk olarak Hipokrat tarafından ortaya konduğu bilinmektedir. Günümüze kadar üzerine birçok araştırma yapılmış, konuşulmuş ve tartışılmıştır. Nihayetinde ortaya çıkan nöroloji (beyin bilimi) alanının son yüzyılda hızla gelişmesiyle ve yeni bulguların ortaya çıkmasıyla insan davranışlarının, duygularının ve deneyimlerinin beyin, hormonlar ve sinirler çerçevesinde açıklanması ve incelenmesi ön plana çıkmıştır. (Uzbay, 2016, s.122).

Diğer yandan sanat ve edebiyat gibi sosyal bilimlerin konuları insanoğlunun varoluşundan bu yana süregelmektedir. İnsanoğlu önceleri resimle, sonra yazı ve dil kullanımıyla hikayeler, maniler, yazıtlar gibi birçok ürünle kendini ifade etmeye başlamıştır. Nörolojinin son elli yılda önemli verilere ulaşması ve beyinin karanlıkta kalan yönlerinin aydınlatılmasıyla paralel olarak Dünya postmodern bir eksene doğru

kaymıştır. Böyle bir süreçte bilgi akışının hızlanmasıyla birlikte insanoğlunun tarihi boyunca süregelen iki önemli merak ve arayış noktası olan bilim ve (kendini ifade etme, yaratım yolu olan) edebiyatın da yan yana ve iç içe olması olağan şekilde gözlemlenmiştir. Böylece daha öncesinde de edebiyatta birçok kere konu edinilen, nöroloji (beynin işleyişi, aksaklıkları) artık romanlarda ana tema olarak okuyucunun karşısına çıkmaya başlamıştır ve *nöro-roman (neuro-novel)*, *nöro anlatı (neuro-narrative)*, *üçüncü kültür romanları (Third culture novels)*, *nöro-kurgu (Neuro-fiction)*, *sendrom romanları (syndrome novels)*³ gibi isimler altında diğer türlerden ayrılmışlardır. (Burn, 2018, s.167)

Oliver Sacks, A. R. Luria'nın 1970 dönemlerindeki beyin yaralanmalarıyla ilgili öncül çalışmalarını “Nörolojik bir roman” için en erken model olarak tanımlarken, Roth'a göre Nöro-romanın başlangıç hikayesi 1997'de görünür olmakta ve ilerleyen dönemlerde hızlanmaktadır. Popüler kültürde sinirbilimin muhteşem yükselişinin, büyük ölçüde George H.W. Bush tarafından 17 Temmuz 1990'da imzalanan ve 1990'ları ABD'de “Beynin On Yılı” (Decade of The Brain) olarak adlandıran bir kongre bildirisiyle başladığı bilinmektedir. Bu bildirinin amacı, beyin araştırmacıları tarafından gerçekleştirilen atılım ve başarılar ile ilgili kamu farkındalığını artırmak olarak belirtilmektedir. Bu amaca bir şekilde ulaşıldığının göstergesi ise, kendilerini sinirbilimci olarak tanımlayan kişilerin sayılarındaki artış ve zihnin çalışmasıyla ilgili yazı ve yapıtların çoksatar bir hale gelmesi olarak görülmektedir. Bir diğer gösterge olarak, kültürel alanda Suzanne Anker ve Giovanni Frazzetto'nun “nöro-kültür” olarak adlandırdıkları şeye doğru genel bir değişimin ortaya çıkması kabul edilmektedir. Bu kapsamda, Roth'un Nöro-romanının 1997'de

³ Bu çalışmada söz konusu kavramlar; bu alandaki literatürün de yaptığı gibi aynı işlevle kullanılmıştır.

ortaya çıktığı iddiası belirli bir mantığı takip eder; kongrenin harekete geçmesiyle birlikte nöroloji temelli roman buna karşılık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iddiayla ilgili ortaya çıkan ve tartışılan sorun olarak, Roth (2009, s. 167) çalışmasında, 1997 dönüm noktasından önce, zihnin zaten beyin haline geldiğini, beyinle ilgili aktarımların bulunduğu çok sayıda roman -özellikle postmodern romanlar- olduğunu dile getirmektedir. Fakat önceden de belirtildiği üzere bu eserlerde sinirbilim veya beyin bilimi ana değil yan unsurlar olarak yer almış, omurgadaki kurguyu oluşturmamışlardır ya da nöro anlatı gibi bir başlık altında toplanmamışlardır. Nörolojik alt yapıyla yazılan romanlar, uzun bir süreç ve gelişimin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır (Bewes, 2012, s. 159).

Nöro-roman, postmodernizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından birçok alanda sorgulanmadan, tek doğru olarak kabul edilen düşünceler, kavramlar ve teorilerden postmodernizm ile birlikte çoğulculuk anlayışına geçilmiş, çoğulcu yaklaşım ve kavramlar ön planda yer almıştır. Dönem itibarıyla, bilginin zaman içerisinde herkes tarafından ulaşılabilir bir hale gelmesi nedeniyle bilgi kavramına ilişkin farklı sesler yükselmiştir. Bunun yanında benlik ve kimlik kavramlarının yerine "beyin" ifadesinin kullanımı da yaygınlaşmıştır. Kimlik ve benlik kavramları yerine beyin kelimesinin kullanılma durumu sinir biliminin gelişmesine katkı sağlamıştır (Frazetta ve Anker, 2015, s. 815-819), Nöro-Kültürde gelişmeler ve yeniliklerin hayat bulmasına örnek olarak, “ayna nöronları”⁴ verilebilmektedir. 1980-1990 dönemleri arasında, sinirbilim veya beyin

⁴ 1980-1990 dönemleri itibarıyla Giacomo Rizzolatti ve ekibi tarafından beyindeki Broca bölgesi incelenerek yapılan çalışmanın sonucunda, insanların herhangi bir şeyi gözlemlemesi/uygulaması durumunda, ilgili bölgenin oldukça aktif bir tepki verdiği saptanmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan

bilimindeki taklit etme, konuşulan dil ve paylaşılan benzer duyguların açıklaması olduğu düşünülen ve bir durumun farklı kişiler tarafından aynı derecede tanımlanabilir/anlaşılabilir olduğu halleri (durumları) ifade eden ayna nöronların keşfedilmesiyle birlikte “öznelerarasılığın”⁵ Nöroloji/Nöro-kültür alanında büyük önem kazandığı söylenmektedir. Öznelerarasılık, kişinin bilincinin ve bilgisinin bir başkasıyla paylaşıldığı karşılıklı süreci, ötekinin gerekçelendirilmesi ve doğrulanması perspektifini sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ötekiliğin tanınması sürecini içermektedir. Beynin, zihnin içe bakabilme becerisi, kendini anlama becerisi ve dışarıyla etkileşim kurma ve topluluk olabilme yetisi olan “nöro-öznelerarasılık” ve ne olduğumuzun, kim olduğumuzun ihtimalleri ve/veya doğasını ifade eden yöntem “nöro-içebekış” da bu bağlamda nöro-kültürün bir alt türü olan nöro-anlatının temel taşlarından ikisini oluşturmaktadır. Bu birbiriyle bağlantılı fikirler Nöro-romana hayat veren unsurlar olarak bilinmektedir. Bu çerçevede, 1990’ların sonunda her gün biraz daha gelişen nöro-kültürün Nöro-romanı doğurduğu söylenebilmektedir. Nöro-kültür alanındaki bu değişim ve ilerlemelere paralel olarak, 1990’larda postmodernizmle birlikte çoğulcu yaklaşımların benimsenmesi ve bilginin kitlelere erişilebilir hale gelmesiyle iki kültürü (bilim-sanat/sosyal bilimler) sentezleyen ve çakıştıran nöro-romanların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kurgular, materyal ve materyal olmayan

ayna-nöron işleyişi mekanizmasının örnekleri arasında, heyecan, esneme, acı, empati vb.gibi tepkisel olayların insanların birinde gerçekleşmesi durumunda karşısında bulunan insan(lar)da da gerçekleşmesi yer almaktadır (Corradini ve Antonietti, 2013).

⁵ Bireylerin kendi öznel dünyasına göre bulundukları çevreyle temas kurması durumunda çevresini etkilemesinin yanı sıra bulunduğu çevreden de etkilenecek kendi benliğini oluşturmakta ve bu durum, öznelerarası kavramını ortaya çıkarmaktadır. Kişideki kendilik gelişiminin esas alan öznelerarasılık yaklaşımı, çevresindeki kişi/kişilerle birlikte-sürekli etkileşim ve değişim içerisinde bulunmakta ve yaşam süresince devam etmektedir. Ek olarak, nörobiyolojik çalışmalarda “karşılıklı gelişen temas veya kendilik-benlik etkileşimi” şeklinde yer alan öznelerarasıcılık, bağlanmanın temeli olarak da gösterilmektedir (Stolorow ve Atwood, 1996).

veya fiziksel ve fenomenolojik (olgusal) arasındaki anlatım boşluğunu yani bilim ve edebi dili arasındaki farklılık nedeniyle ortaya çıkan açıklığı (*explanatory gap*)⁶ araştırmakta ve bu çerçevede okuyucuyu kurguya dahil etmenin yolunu çizmektedir (Tougaw, 2015, s. 4).

Nöro-kurgu yazarları, sürecin ve değişimlerin çerçevesinde konuları ele alış, kurgulama ve kullandıkları dil gibi özellikleriyle Tougaw'ın ifade ettiği gibi, “*çağdaş kültür üreticileri*” olarak ortaya çıkmaktadır. Lustig ve Peacock'un dile getirdiği gibi “Dünyayı ve kendimizi anlama yolunda köklü bir yaklaşım değişiminin/paradigmanın yolunu açmaktadırlar.” (Lustig & Peacock, 2013, s. 5) Andrew Gaedtke (2012), “Cognitive Investigations. The Problems of Qualia and Style in the Contemporary Neuronovel” isimli çalışmasında, McEwan'ın *Enduring Love* (1997) ve *Saturday* (2005); Richard Powers'ın *Galatea* (1995); John Wray'ın *Lowboy* (2009) vb. gibi Nöro-romanların, son yıllarda bilişsel bilimi yapılandıran söylemleri ve tartışmaları benimsediğini ve çağdaş romanın biçimi üzerinde etkilerini gösterdiklerini ifade etmiştir. Yanı sıra Gaedtke, bu tür tartışmaların merkezindeki sorunun, öznel (soyut) ve nesnel arasındaki açıklık (fark) olduğunu belirtir. Bu açıklık, Olgusal (phenomenal) deneyim bu deneyimin yaşayan kişide (birinci şahıs) uyandırdığı duyguların yani soyut ve öznel olan bu durumun aktarımda zihnin/beynin

⁶ İlk olarak Joseph Levine tarafından 1993 yılında kullanılan explanatory gap, birincil şahıs (özne) tarafından deneyimlenen bilincin (consciousness) öznel yönü ve bu deneyimin fizyolojik açıklamaları arasındaki kopukluk (bağılantısızlık) olarak tanımlanmaktadır. Explanatory gap: beyin ve zihin arasındaki ilişkinin gizemli kalması. Düalist olarak bu ilişkiyi düşünme. Fiziksel bilimlerin bir şeyleri objektif biçimde tanımlar (neyden yapılmış, ne işe yarar gibi.) ve böyle anlamlandırmaya çalışır. Sosyal bilimlerde hem bunu kısmen kabul ederler hem de içerden bakmayı, nesnel değerlendirmeyi kabul ederler(savunurlar). Amaçlar, hisler, düşünce ve deneyimler gibi şeyler ancak içerden bakarak, sempati, empati veya deneyimlerimiz yoluyla anlaşılabilirler diyor. (Bilmek ve deneyimlemek farkı) (Levine, 1983).

(üçüncü şahıs) materyalist, sinir bilimsel açıklamasıyla, yani nesnel anlatımıyla ortaya çıkan çelişik anlatım olarak da açıklanabilir. Bu sebeple Gaedtke, nöro-romanlarda bu çelişik anlatımın sürekli görünmesinin bir sorun olabileceğini ifade etmektedir. Ek olarak Gaedtke (2012, s. 185), “Deneyimin doğasını incelemek için sinirbilimciler, esas olarak, bireylerin içsel deneyimlerinin öznel raporlarına -davranışçılığın yükselişinden bu yana, nesnel olarak doğrulanamaz olarak kabul edilen ve bu nedenle bilimsel yöntem için uygun olmayan verilere güvenmek zorunda kalmaktadır” düşüncesiyle birlikte öznel olguların ve birinci şahıs bakış açısının bilincin herhangi bir düzlemde açıklamasına bir şekilde mutlaka entegre edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Buna ek olarak, sinirbilimcilerin olgu, tecrübe vb. gibi kavramların doğasını incelemek istemesi durumunda, öznel bir varoluşu kabul etmeyen bilimin sadece nesnel yani üçüncü şahısın bakış açısından değerlendirilebileceği fikrini arkada bırakması gerektiğini dile getirmektedir. Bu çerçevede Nöro-anlatılar, dönemsel-biçimsel-anlatı olarak saltlık değil bileşiklik peşinden gitmek uğraşında olması nedeniyle okurların, algılayan kişinin aktarımına ve birinci şahıs aktarımına güvenmek mecburiyetinde kalmaktadır.

1.1. Nöro-roman Kavramı

Hipokrat, Beyin Hipotezinde “insanoğlu bilmelidir ki neşe ve haz, gülmek, spor ve acı, keder, umutsuzluk ve matem başka bir şeyden değil, beyinden gelmekte olup, biz bununla, bize özgü bir şekilde, akıl ve bilgiye erişir, görür ve duyarız bunun yanında beyin, neyin yanlış, neyin doğru olduğunu bilmemizi sağlayarak, insanlar neyin iyi neyin kötü, neyin tatlı ve neyin tatsız olduğunu da bu sayede anlamasına olanak sağlamaktadır. Birey yine aynı organla delirir, çılgına döner, korku ve terör yaşar. Bütün bunların sebebi beyindir, bu yüzden beyin insanoğlunun en büyük gücü

olarak var olmaktadır” görüşünü belirtmektedir (Finger, 2004, s. 21). Hipokrat’ın yaşadığı dönemlerden itibaren mevcut olan, zaman içerisinde gelişen bu görüşü ve hayal dünyasıyla birlikte oluşturulan bir kurgusallığı içerisinde barındıran Nöro-roman, sosyal bilimler alanındaki çalışmaların ilerlemesiyle birlikte gelişmektedir. O halde, nedir Nöro-roman? Hangi romanlar Nöro-roman sınıflandırmasına dahil edilebilir? Zaman, kurgu, içsel sorgulamalardan uzak, sadece nörolojik bir rahatsızlığın incelenmesi, beyin ve işleyişinin konu alınması, bilimsel bir aktarım yoluyla verilmesi yeterli midir? Elbette hayır. Tekçilik, tekillik zaten Nöro-roman’a zemin hazırlayan postmodernizmin protesto ettiği görüşü sunmaktadır. Çoğulculuk ve sentezleme aracılığıyla bütünü oluşturabilmek hem çağın hem de Nöro-romanın asıl uğraşları arasında yer almaktadır. Nöro-roman; gerçeğin, bilimin ve düşün bir kurgu yaratması olarak da ifade edilebilmektedir. Nöro-roman zihnin konseptlerini keşfederek bilimsel ve öznel-edebi bilgi formülleri arasında ilişki kurulmasına yardımcı olmasının yanı sıra, sürekli olarak tartışılan sınırlar olan bilimsel ve edebi bilgi formüllerinin arasındaki ilişkileri de keşfetmektedir. Nöro-roman’ın bir roman olabilmesi ve edebi bir kimliğe bürünebilmesi için edebi parametrelere, yaratıcılığa ve düşe ihtiyaç duyulmaktadır. Nöro-roman iki kültürü⁷ birleştirme ve çakıştırma yoluyla bu zemini oluşturmaya çalışmaktadır. Sahnesini beyin oluştururken, karakterlerini ise, değişimi, dönüşümü, varoluş sancıları, çatışmaları, uyumluluğu, hisleri, deneyimleri, empatisi vb. ile insanlar oluştur. Nöro-roman’da beynin işleyişi veya rahatsızlıklarıyla ilgili bilgiler, yaratıcılıkla, kurguyla, düşünce tarihi çerçevesinde ve

⁷ C. P. Snow 1959 yılında “İki Kültür” kavramını ilk kez ortaya attığında, bu kavramsallaştırmanın özel tarihinin kökeninde yer alan bir araştırmaya gönderme yapar. İki Kültür kavramı, kökeninde doğa bilimcileri ile ‘edebi entelektüeller’ (beşeri disiplinlerin mensupları) arasındaki epistemolojik kopuşu ve birbirlerine karşı duydukları derin şüpheyi ve anlayışsızlığı ifade etmektedir (Anlı, 2019). Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı incelenecektir.

nöro-bilimdeki karşılıklarıyla ele alınmaktadır. Modern insanın bilimsel bilgisinin birikimi ve etkisi Nöro-roman için bir tür varoluşsal (ontolojik) mizansen ve felsefi temel yaratmaktadır.

Son dönemlerde bilimin toplumsal rolü ve önemi büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bilimin insana dair araştırmalarının, bilinç ve genom (Bir organizmanın DNA moleküllerinin-genetik yönergelerin bütününe verilen isim.) gibi bölgeleri kapsayacak şekilde genişlediği görülmektedir. Bu gelişme ve yenilikler öz benlik kavramına yeni bir yolla meydan okumakta ve hatta oluşturduğumuz öz benlikle ilgili genel algıları parçalamaktadır. Bu değişim ve yıkıp yenilemelerin bir sonucu olarak, Nöro-roman, yazarlarının bakış açılarına göre, güncel kalabilmek amacıyla, en önemlisi keşfetmeye açık ve yönelik olan, çoksesliliği ve yenilikleri içinde barındırabilecek bir alan yaratmak ve sunmak için bilimi temel almaktadır. Diğer bir ifadeyle Nöro-roman, romanın neler yapabileceği, sınırlarını daha ne kadar aşabileceği ile ilgilenmekte ve okura sunulabilecek, anlatıya yenilik kazandırabilecek unsurları sürekli olarak genişletmekte ve güncelleme-sürdürme motivasyonuyla birlikte hareket etmektedir. “Nöro-roman, bireyin içinde olduğu toplumu ve sosyal ilişkileri ve sorumlulukları ifade etme uğraşında olan bir anlatı biçimi olarak bilinmektedir.” (Lustig & Peacock, 2013, s. 1-15)

İnsan hayatının her yönünün tanımlanması amacıyla nörolojik bilimden faydalanmanın yanı sıra Darwinizm teorilerinden de ilham alan nöro-anlatı, Neo-Darwinizm⁸ ve modern beyin biliminin yapısal özelliklerini de sergilemektedir. Bu

⁸ Darwin'in bir gen havuzu içinde, bir nesilden diğerine belli bir karakterin oluşmasında etkili olan alellerden (belirli bir özelliği belirleyen bir genin değişik hallerinin bütünü) birinin sıklığının değişmesi olarak tanımlanan Evrim Kuramı ile Mendel'in kalıtım kuramını modern moleküler biyoloji ve matematiksel popülasyon genetiği aracılığıyla birleştiren ve modern evrim kuramı olarak bilinen Neo-

çerçevede, canlıların çocuklarına duyduğu içgüdüsel olan sevginin evrimsel kodlarla programlanmış olma fikri ve his-düşünce olgularının sadece kimyasal aktarım olma fikri birbiriyle örtüşmektedir. (Wallace, 2010, s. 22). Nöro-romanlarda, insan, zihin vb. gibi parametreler önemli bir zemin tutarak açıklayıcı aktarım araçlarının arasında yer almasının yanı sıra Neo-Darwinizm’de benimsenmektedir.

Darwin'in meydan okuması yakın dönemde antropolog John Tooby ve psikolog Leda Cosmides tarafından "*evrimsel psikoloji*" olarak adlandırılan yeni bir yaklaşımla göz önüne serilmiştir. Ek olarak evrimsel psikoloji, 1950-1960 dönemlerinde, düşünce ve duygunun mekaniğini bilgi ve hesaplama açısından açıklayan *bilişsel devrimi* ve 1960-1970 dönemlerinde, canlıların karmaşık adaptasyon tasarımını replikatörler arasındaki seçim açısından açıklayan *evrimsel biyoloji devrimi* olmak üzere iki önemli bilimsel devrimi bütünleştirmektedir. Bilişsel bilim, bir zihnin nasıl mümkün olduğunu ve ne tür bir zihne sahip olduğumuzu anlamamıza yardımcı olmaktayken, evrimsel biyoloji, neden böyle bir zihne sahip olduğumuzu anlamamıza olanak sağlamaktadır. (Pinker, 2021, s. 33).

Nöro-roman kısmen bilimsel araştırmalar tarafından yayılan yeni fikirlerin ve paradigmaların insanlık üzerindeki etkilerine duydukları ilgi ve merak unsurlarını temel olarak ele almakta ve motivasyonunun kaynağı olarak bu görüşü

Darwinizm'nin gelişmesinde farklı dönemlerde Ronald Fisher, Sewall Wright, John Burdon Sanderson Haldane ve Theodosius Grygorovych Dobzhansky'nin katkısı bulunmaktadır. Neo-Darwinizm, kalıtım ve evrimin temel birimi olan genler üzerine elde edilen yeni bilgilerle birlikte evrim mekanizmasının/düşüncesinin geliştirerek, teoriler (Darwinizm-Mendel) arasındaki bağlantının kurulmasına olanak sağlamaktadır. Gen havuzundaki genetik kayma ve gen akımı gibi mekanizmalarla birlikte değişime uğradığını ortaya koyan Neo-Darwinizm'e göre, popülasyonların coğrafi engeller gibi çevresel nedenlerden ötürü birbirinden ayrılması durumunda türleşmenin meydana geldiği varsayılmaktadır. Son olarak, Neo-Darwinizm, doğal seçim/ayıklanma, mutasyon, re-kombinasyon, tesadüfi kalıtsal sürüklenme ve gen akışı olmak üzere beş ana evrimsel mekanizmanın etkileşiminden oluşmaktadır (Mayr, 1984).

savunmaktadır. Bu romanlar, bilim ve sosyal bilimler kültürünü birbiriyle kıyaslayarak, bu iki entelektüel dev alana birbirleriyle ve kendileriyle olan sınırlarını aşma fırsatı sağlayan ayrı bir üçüncü alan kazandırmaktadır. Üçüncü kültür romanları, karmaşık bir dizi rol ve ilişkiyi ele alarak, sosyoloji-antropoloji-psikoloji vb. gibi alanlara değinerek ve edebi aktarımları kullanarak sosyal bilimler kültürünü içinde barındırmaktadır. Aynı zamanda, bilimsel araştırmalardan bilimsel keşiflere kadar, bilimsel kültürün de çeşitli yönlerini içinde barındırdığı görülmektedir. Üçüncü kültür romanları, teoriyi sunma ve sorgulama biçiminde popüler ve genellikle basitleştirilmiş (indirgenmiş)⁹ bir postmodernizm ve post yapısalcılık anlayışını yansıtmaktadır.

Bu noktada yapısökümcü¹⁰ Jacques Derrida'nın "*il n'y a pas de hors-texte*" "*Her şey yazıdır. Yazının dışında hiçbir şey yoktur*" cümlesi, kendi içinde dünyanın (dilin ve onun yan ürünleri olan toplumsal göstergelerin dışında) herhangi bir anlamlı varoluşunu, istikrarlı, tekdüze insan öznesi fikrini, mutlak anlamı reddeden bir dizi düşüncenin sembolü olarak görülmektedir. Dilin dışında bir gerçekliğin olmadığını ve

⁹ Felsefi anlamı itibariye, karmaşık bir ilişki/olay/bağlamı tek nedene indirme ve bir şeyi başka bir şeyin konumuna getirme işlemi olarak tanımlanan indirgemecilik, buna ek olarak, bir anlatımı daha kısa ya da daha yalın bir biçime dönüştürme olarak da ifade edilebilmektedir. Herhangi bir alandaki bir olayın, başka bir alandaki olaya benzemesine rağmen indirgeme işleminin yapılmaması gerekmektedir. Bir dizi araştırmalar bütünüde incelenen karmaşık/kompleks ilişkilerin veya bütün öğelerin tümüne yer verilmemesi anlamında da kullanılan indirgemecilik, insan zihninin/düşüncesinin *tek nedencilik* eğilimi göstermesi nedeniyle bilimsel düşünüşün tarihsel bir sorunsalı olarak görülmektedir (Türk,2000).

¹⁰ İlk olarak Derrida'nın 1967'de yayımladığı *Ses ve Fenomen* adlı eserinde ortaya çıkan yapısöküm terimi, temel olarak Batı felsefesinin genetiğinde yer alan ve gelenekselleşmiş mevcut düşünme mantığının işleyişindeki keyfiliği/temelsizliği göstermeye odaklanan bir metin okuma stratejisini olarak bilinmektedir. Metinlerde öne çıkarılan kurucu merkez yerine, pek görünmeyen veya önemsenmeyen dipnot/kavram/ifadelerin paradoksal olarak metnin ana merkezi olabilmesi gerekliliğini göstermeye çalışan yapısöküm, felsefi/epistemolojik bir süreç olmasının yanı sıra etik-siyasi-kültürel bir karakter de göstermektedir. Herhangi bir metinde öngörülen ölçütü, metnin kurduğu ölçüt/tanımları sökerek metnin içerdği özgün ayrımları darmadağın etmek için kullanılan yapısöküm, eleştirel bir bakış açısı olarak bilinmekteyken, ilgili metne bütünsel bir bakış açısı sağlanmasına olanak sağlayarak anlam bütünlüğünün sağlanmasına ve ilgili metnin tekrardan oluşmasına olanak sağlamaktadır. Yapısökümü, mutlak doğruyu/kontrolü/gücü kabul etmemekte ve bu nedenle, kendisi de herhangi bir doğru ya da mutlak gerçeklik ortaya koymamaktadır (Yanık, 2016).

dilin kaçınılmazlığını ifade eden ilgili söz, eser ortaya çıktığında Roland Barthes'ın¹¹ vurucu cümlesi “yazar ölür ve okuyucu doğar” çıkış noktasıyla ve Derrida yapı sökülüm anlayışıyla tek-mutlak doğruluk anlayışını yıkmaya -ki postmodernizm'in gereği olarak- çalışmaktadır. Derrida, eserin sökülürken aslında yeniden inşa edildiğini savunmaktadır. Ek olarak, metinde öngörülen ölçütlerin sökülerek darmadağın edilmesi Derrida'nın düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Yazının hali hazırda tereddütlü-ikircikli olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bu çerçevede Nöro-romanlar, söz konusu postmodernizm özelliklerini bütünüyle göstermektedir.

Öncelikli olarak, bu eserler uzun zaman birbirlerinden ayrı değerlendirilen iki kültürü ilişkilendirmeye, çatıştırmaya ve birleştirmeye çalışarak yeni ve şüpheli-tereddütlü bir alan açmaktadır ayrıca, kullanılan dil de buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Eserlerdeki dil, edebi dilden birden bilimsel bir dile geçiş yapmaktadır. Anlatı, duyguları ve deneyimleri edebi bir biçimle ifade ederken, birdenbire insanın evrimsel geçmişinden, beyindeki nöronlardan, hormonlardan söz ederek bilimsel bir anlatım biçimine geçiş yapmaktadır. Vurgulanması gereken asıl nokta ise, aktarılırken belli bir tarafta durulmamaya ya da iki tarafın da ihlal edilmemesine çalışılması olarak belirlenmektedir. Bu kapsamda Nöro-romanlar, şüpheli-tereddütlü anlatımın bir anlamda hayat bulmuş şeklini yansıtmaktadır.

Nihayetinde nöro-romanlar görüşlerini (mesajını) belirtmek için edebi kurgu kurallarını kullanmakta ve bu nedenle bazı eleştirmenler edebiyatın galip geldiğini

¹¹ Rolan Barthes'a göre metin, ona sınır dayatmak olan yazar odaklı ele alınabilecek bir ürün değil, karışmış, çatışan ve hiç biri özgün olmayan bir yazılar çeşitliliğinin çok boyutlu bir uzamıdır. Metin, kültürün binlerce kaynağının sonucu olan bir alıntılar örüntüsüdür. Barthes, kendimizi özgür kılarak her şeye yeniden başlamanız ve yazının geleceğini onarmak için klasik miti tersine çevirmemiz gerektiğini ifade eder (Barthes, 2001, s. 3-8).

öne sürmektedirler. Ancak belki de kişinin yorumunun kendi bağlamına göre değişmesi nedeniyle nöro-romanlar, yorumların da açık uçlu olmasına imkan vermektedir. Nöro-romanlar, "İki kültür" arasındaki uçurumu kapatmayı amaçlamakta ve üçüncü bir kültürün ortaya çıkışını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, bu türün yazarları, anlatının paradoksunun konuşulup tartışılabileceği bir başka alan açmaya başlamışlardır. Her iki durumda da literatüre katkı sağladıkları tartışılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nöro-roman, iki ana görüşü içinde barındırmaktadır. Bu görüşlerden birincisi, insanın varoluşunu daha mekanik, determinist, materyal bir düzlemde ve biyolojik temelde gören görüş olan Neo-darwinist modern evrim sentezidir. İkincisi; kişinin beyin, sinirler, nöronları temel alarak kendi zihninin içine bakması, kendi düşüncelerini, hislerini veya mental durumunu sorgulaması, incelemesi veya gözlemlemesi olarak bilinen "Nöro-içe bakış" tır. Bununla bağlantılı olarak, insanın doğası, ihtimalleri, ilişkileri, etkileşimleri, paylaşılan benzer duyguları, empati ve toplum içinde var olma gibi bileşenlere odaklanan Nöro-öznelerarasılık (intersubjectivity) olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede Nöro-Anlatı, nöroloji (Sinirbilim) ve bununla bağlantılı olarak Neo-Darwinizm, nöro-içebakış (nöro-introspection), nöro-öznelerarasılık (neuro intersubjectivity) ve iki kültür tansiyonu olmak üzere beş tema içermektedir. Nöro-roman, bir tarafı materyal-bilimsel ve kültürel gelişmelerle, diğer tarafı iki kültür tansiyonuyla çevrelenen entelektüel bir alana ve bilimsel gerçekliğe oturturulmuş gri bir bölgede bulunmaktadır. Bu bölge, iki kültürü birbirine yaklaştırmaya ve birbirlerinin farklılıklarıyla bir araya getirmeye çalışması nedeniyle Tarafsız Bölge (Non-Territorial) olarak da adlandırılabilir. İki kültürün birleştirilmesi ve karşılaştırılmasıyla da doğal

olarak anlatımda ve dil unsurunda açıklama-anlatım boşluğu¹² (explanatory gap) diğer bir deyişle kualianın perspektifsel sorunu¹³ ortaya çıkmaktadır.

Nöro-roman yazarları iki kültür tartışmasına, taze bir açıklıkla ve disiplinler arasılık çerçevesinde objektif bir şekilde yaklaşmaktadırlar. Bu yazarların çoğuna göre insanların zihinleri zengin ve güçlü evrensel bir yapıyı paylaşmaktadır. “*Bu nedenle bizler diğer insan zihinlerinin ürettiklerini anlayabilmekteyiz.*” (Slingerland, 2000, s. 303) Bu yazarlar eserlerinde biyoloji ve kültürün (bilim ve sosyal bilimlerin) sürekli iletişimde olduğu (diyalogda olduğu) noktaları vurgulamaktadır. Bu vurgunun ortaya koyduğu iddia ise, biyolojinin, ancak kültürle etkileşerek var olmasının mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Dostoyevski (Sara Nöbetleri, *Budala*), Umberto Eco (İnme Vakası, Bilinç Kaybı, *Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi*), Virginia Woolf (Bilinç Akışı, Zihnin İşleyişi, Benlik), Herman Melville (Hayalet Uzu, *MobyDick*), Whitman (Zihin-Beden-Ruh Bütünlüğü, *Çimen Yaprakları*), Proust (*Swann'ların Tarafı*, İstemli ve İstem Dışı Bellek), Oliver Sacks (*Uyanışlar*, Beyin İltihabı- Ensefalitis) vb. gibi birçok yazarın ve şairin eserinde zihni anlamak çalışmanın merkezinde konumlandırılmıştır. (Lehrer, 2009) Bu eserlerde, beynin işleyiş mekanizmasındaki aksaklıklar ve sinirbilim konularının edebiyatla iç içe olduğu görülürken, eserlerin nörolojik (sinir bilimsel) kısımlarında, karakterlerin yaşadıkları sinirsel/zihinsel sorunlar yan unsurlar olarak kalmıştır. Bunlar ana tema olarak işlenmemiştir. Ek olarak, bu alandaki edebiyatçılar yeniliğin ve devrimin yüzleri olarak bilinmektedir.

¹³ Qualia= kualia: deneyimle kazanılan bilgi, algılananla değil. Algılayana ait bilgi. (öznel bilgi) Tecrübenin doğası. “Kualianın perspektifsel sorunu çağdaş nöro-romanların hem biçimini hem de içeriğini oluşturur” (Gaedte, 2012, s. 184)

Eserlerindeki eşsiz anlatımın yanı sıra onları edebiyat dehası yapan unsurlardan biri de insan zihnini daha önce görülmemiş bir şekilde yapıtlarında harmanlamalarıdır. İlgili şair ve yazarların nöroloji alanında birçok şeyi öngörmüş olmaları nedeniyle anlatımları çok daha güçlü olmakta ve keskin çizgilerle ayrıştırılmış olan bilim ve edebiyat, ilk kez onların sayesinde birbiriyle etkileşim içinde görülmektedir.

Nöro-romanda sinir uçları, erotomani, capgras sendromu vb. gibi beyin işlevindeki rahatsızlıkları yaşayan karakterler ayrıntı olarak konumlanmanın yerine ana tema/karakter halini almakta ve eserlerin omurgasını oluşturmaktadır. Bir tür bilimsel/Nöro-Kurgu olan ve Nöro-Anlatı (*Neuro-Narrative*), bilişselliğin kurgusu (*Fiction of Cognition*) ve üçüncü kültür romanı (*Third Culture Novel*) olarak da adlandırılabilen Nöro-roman, zihinsel çalışmaları ana tema olarak almakta, yazarların, bilinci içerik olarak sundukları kurgular/anlatılar olarak açıklanmakta ve iki kültürü bir araya getirme uğraşıyla sınırları aşan bir roman türü olarak bilinmektedir. Bu kapsamda, Nöro-romanlar C.P Snow'un bahsettiği üçüncü kültürün vücut bulmuş hali olarak da düşünülmektedir. Nöro-anlatılarda beyin ve zihin ön planda tutulmaktadır. Beyin kültürünün, zihinsel işlevlerin, hastalıkların edebi aktarımla sentezlendiği nöro-romanlar, bu hastalıkları, zihin-beyin bilimiyle ilgili bilgileri öğrenmek için bir kaynak olmanın yanı sıra kurgusu-biçimi-anlatımı ile birlikte edebi birer başyapıt olmaya adaylığını koymaktadır.

Nöro-romanda kim olduğumuzun veya ne olduğumuzun kaynağı, çevremizin, psikolojimizin, ilişkilerimizin, öğrendiklerimizin ve edindiklerimizin yanı sıra beyin ve işleyiş mekanizması da yer almaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde Nöro-romanlar, tüm milletten ve bölgeden farklı taraflarıyla bütünü oluşturan sesleri toplayarak, bir araya getirme amacı taşımaktadır. Örneğin, her bölgeden insanlar,

endorfin hormonunu artırmak amacıyla spor yapar, dans eder ve serotonin hormonunu arttırmak amacıyla meditasyon, yoga yapar, âşık olurlar. Buna paralel olarak, ayna nöronların vasıtasıyla empati duygularını, film izleyerek ve roman, öykü okuyarak güçlendirirler. Bu tür duygular ve istekler ırk, çevre, dönem, yaşanılan ülke, milliyet gözetilmeksizin her insanda bulunan hisler/tepkiler olmakta ve kaynağı beyin olarak kabul edilmektedir. (Corradini & Antonietti, 2013, s. 1155, 1156) Kramer (1994, s. 296), “*Belki de Camus’ nun Stranger’ının zevk alamamasının (Anhedonia), acısının sebebi serotonin bozukluğudur*” şeklinde görüş belirtmektedir. Ian Mc Ewan’ın *Sonsuz Aşk* ve *Saturday* romanları, Oliver Sacks’ın *Karısını Şapka Sanan Adam*’ı, Richards Powers’ın *The Ecomaker*’ı ve Jonathan Lethem’in *Motherless Brooklyn*’i Nöro-roman türlerine örnek olarak verilebilmektedir.

1.2. Nöro-romanın Özellikleri

Roth için, kökeni tam olarak 1997’de Ian McEwan’ın *Sonsuz Aşk*’ı yayınlanması ile birlikte anda tarihlenebilecek olan Anglo-Amerikan romanında "yeni bir tür" olarak tanımladığı "nöro-roman", daha önce de belirtildiği üzere, belli süreçlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bilimsel bir mizansene sahip nöro-romanlar, postmodern dönem ve nöro-kültür alanındaki gelişmelerle birlikte çağının ve edebi aktarım unsurlarının tüm özelliklerini göstermektedir. Yanı sıra iki kültür tartışmalarına bir cevap niteliğinde olup, edebiyat ve bilim alanında süregelen kalıplardan kurtulmuş bir üçüncü alan açmaktadır.

Eric. R. Kandel, (2006, s.64) yılında kaleme aldığı *Yeni Bir Zihin Biliminin Doğuşu* adlı eserinde, “insan zihnini biyoloji bağlamında anlama uğraşı, 21. yüzyıl biliminin başlıca meselelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bilim doğmadan önce

var olduğu düşünölen bu uğraş, zaten hızlı bir şekilde yol almaktaydı. Aslında düşünce tarihçileri 20.yüzyılının son yirmi yılına dönüp baktıklarında, insan zihniyle ilgili en değerli görüşlerin, şaşırtıcıdır ama geleneksel olarak zihinle ilgilenen felsefe-psikoloji-psikanaliz vb. gibi dallardan gelmediğı yorumunda bulunmaktadır. Bilakis, bu dalları beyin biyolojisiyle kaynaştıran yaklaşımlar değerli katkılar sunmuşlardır ve moleküler biyolojide son zamanlarda kaydedilen gelişmeler bu yeni senteze can vermektedir. Sonuçta yeni bir zihin bilimi doğdu. ” fikrini dile getirmektedir. Ek olarak, Eric. R. Kandel Nöro-roman’ın bu fikrin edebi ürünü olduğunu da belirtmektedir. Bu kapsamda, nöroloji alanındaki yeniliklerle mozaik bir yapıya sahip olan ve çok yönlü bir bütün olabilmeyi başaran yeni zihin bilimiyle birlikte Nöro-kültür kavramı ortaya çıkmış ve Nöro-roman türü çalışmalarının sayısında artış yaşanmıştır.

Kim olduğumuzun kaynağı olarak, bireyin çevresel-ilişkisel teorilerinden beyin odaklı çalışmalara yönelen kültürel değişim akımı olarak da ifade edilen Nöro-kültür, zihnin işleyişiyle ilgilenmektedir. Buna paralel olarak, Nöro-kültür hem bilimsel hem de entelektüel anlayışta Vidal ve Ortega (2017, s. 14)’nın belirttiğı üzere, “insanları, beyin öznelere (cerebral subjects) ve insan yaşamını da basitçe bir beyne sahip olan değil de beyinle var olan varlıkların tecrübeleri olarak tanımlayan” bir değişimdir. Diğer bir ifadeyle, entelektüel ve bilimsel anlayışta, insanoğlunun sadece beyne sahip varlıklar olarak tanımlanması yerine, insanın beyinden oluşan varlıklar olarak tanımlanması, beynin insanın bir parçası değil de insanı var eden şey olduğu (beynin insan olduğu) bakış açısı görülür. Nöro-kültür, doğanın ve varoluşundan bu yana insanoğlunun bir parçası olan edebiyata da kendini kaçınılmaz olarak yansımıştır. Beyin (zihin) ve yaratıcılık, insanoğlunu oluşturan bu iki güç

edebiyatta da yerini bularak Nöro-roman ile birlikte somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Zihin, zihnin doğası, dünyevi, nesnel anlam arayışı, kişisel (öznel) deneyimin rolü ve değeri gibi insan varoluşu (ontolojisi) ile ilgili Nöro-kültürel soruların bütünü Nöro-romanın kurguya oturttuğu tüm konuları kapsamaktadır.

Nöro-romanlar, qualia sorununu ele alırken, aynı zamanda, çağdaş sinirbilim tarafından da gündeme getirilen bir bilgi, kimlik ve kendini kandırma yolu olarak anlatının doğasıyla ilgili yenilenen konulara yönelmektedir. Gaedtker (2012, s: 187), edebiyat ile bilişsel bilim arasındaki ilişkinin tek taraflı olmadığını, daha çok karşılıklı etki ilişkisi olduğunu savunur. Ayrıca Nöro-roman, kurgu-bilişsel bilimdeki son gelişmelerin insanları yeniden düşünmeye ittiği bir sorun olan "iki kültür" arasındaki etkileşimlerin en iyi nasıl temsil edilebileceğine yönelik soru(n)ları ele almaktadır. (Burn, 2018, s. 167)

Nöro-roman, Lusting ve Peacock tarafından sıra dışı bir bilişsel koşula sahip merkezi bir karakter etrafında inşa edilmiş anlatı kurguları olarak tanımlanan “*Sendrom Romanları*” olarak adlandırılırken Lustig ve Peacock (2013, s. 1-15), Roth’a göre ise; “ bir sıra dışı (aşına olunmayan, bildik şeyleri bilinmeyen bir şekilde sunmak, farklı bir perspektif kazandırmak için algıyı açmak, gerçeği değişik bir biçimde algılatmak) sendroma bağlı olmamasının yanı sıra, psikolojik anahtarı çağdaş zihin bilimleri tarafından döndürülen bir çalışma” olarak görülmektedir. Sendrom-nöro- romanları, "zihnin beyin haline geldiği" kitapları içermektedir (Roth, 2009, s. 167).

1.2.1. Nöro-roman'da İki Kültür

İki kültür tartışması Nöro-roman'ın ana teması olarak ortaya çıkmaktadır. Türün kendisi hem içerik hem de biçim olarak bu temayı yansıtmaktadır. Söz konusu iki kültür tartışması; eski dönemlerden itibaren bulunan ruh ve beden ikiliğinin (*düalizmin*), bilim ve sosyal bilimler arasındaki ayrım formunun değişmiş, kendini daha da gizleyerek mevcut olmaya devam eden halini yansıtmaktadır. Bu ikicilik günümüzde, sosyal bilimler çalışmalarının ruhla ilgilenmesi ve doğa bilimlerinin maddeyle (bilim) ilgilenmesi olmak üzere iki farklı şekilde evrimleşmektedir.

Ayrımın köklerinin insanoğlunun düalistik modelinde görülmesi ve evrensel bir insan sezgisi olarak iddia edilen düalizm 'in edebiyat ve bilim arasında da bulunmasının doğal olduğu fikri bu ayrımın temelinde yatan gerekçelerdir. Bu kapsamda, bilim ve edebiyatın sürekli bir yenilenme ve gelişim içerisinde olması nedeniyle bilgi aktarımı daha hızlı-erişilebilir bir hale gelmektedir. Söz konusu ilerlemelere rağmen Whitman, Elliot, Woolf, Proust vb. gibi birçok edebiyatçının karşısında durduğu beden-zihin ayrımı bir şekilde varlığını sürdürmekte ve köklü bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. C.P Snow'un dile getirdiği üçüncü kültür kavramı, bu iki kadim sınırlarla ayrılmış olan alanın, üçüncü bir alanda, çelişkileri, birleşen yönleri, ayrıksılıkları ile birlikte var olabilmelerine ve birbirlerini besleyebilmelerine olanak sağlamaktadır. "İki kültür" tartışmasının meselelerinden biri de şudur: İnsan, insanlığa ait olan soruları sormak amacıyla bilişsel bilimlere yönelmiştir. Bu nedenle, Nöro-romanlar, üçüncü kültür alanında, yaşamın, materyalistik paradigma üzerine nasıl oturtturulabileceğine ve sonucunda ortaya neler çıkabileceğine yönelik soruları cevaplamaya çalışmaktadır. Nöro-roman araştırmalarının kaynağını ve dürtüsünü bu sorular oluşturmaktadır. Bu çerçevede Edward Aubyn, Nöro-romanın yapmaya çalıştığı şeyi şöyle ifade eder: "Hiçbir müzakereye olanak tanımayan bilim

diktatörlüğü ve içebakışın anarşist gerillaları arasında ortak bir dil bulmak” (Aubyn, 2015, s. 138). "İki kültür" ayrımı akademik olarak tartışmalı bir alan olarak görülmesine rağmen, edebi üretkenlik için besleyici bir unsur olarak da düşünülmektedir. Nöro-edebi metinler, bu ayrımı yeni yollarla aydınlatmanın ve diktatörlük ile gerillalar arasında ortak bir dilin bulunabileceğinin mümkün olduğunu gösteren örneklerdir.

Ian McEwan, Richard Powers, David Lodge, Jonathan Lethem, Mark Haddon, ve E. L. Doctorow gibi yazarların romanları da dahil olmak üzere kurgusal birer tepki olarak da görülebilen Nöro-romanlar, eleştirel tartışmaların farkındalığıyla şekillendirilerek, “iki kültür” tartışmasında yeni bir yön, sosyal bilimler ve insan bilişinde ortak bir ilişkiye (temasa) dayanan bilimler (görüşler) için yeni bir buluşma yeri sunmaktadır.

Nöro-roman’ı "iki kültür sorununu yeniden gözden geçirmek için yararlı bir araç" olarak gören Andrew Gaedtke (2012, s. 185), bu alt türün ortaya çıkışını bilincin nasıl yeniden yapılandırıldığını anlama çabasına bağlar ve bu tarzın yazarlarının *psşik içsellik*in temsiline geri dönmeleri gerektiğini söyleyerek, bunun kültürel bir zorunluluk olduğunu savunur. (Gaedtke, 2012, s. 185).

Bu anlatıların temelinde, "iki kültür" ve ona eşlik eden antagonizmalar (uyuşmazlıklar) arasında süregelen karşıtlığın ötesine geçme isteği yatmaktadır. Çoğu eserde, nesnel bilgiyi bilim adamı karakterleri aracılığıyla aktararak, hikâye anlatımının her iki taraf için de ortak olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu metinler, anlatının tek alanının sosyal bilimler aracılığıyla ya da sosyal bilimler temelinde olduğu fikriyle hareket etmemektedir. Bu metinler, sinirbilim bilgisini ve anlatıyı yeni bir şekilde ele alma biçimleri aracılığıyla, iki kültür tartışmasına yanıt

vermektedir. Böylece anlatının evrensel olduğunu, ancak öznel deneyimlere-bilgilere de (edebi temellere ve duyuların ifadesine) bağlı olduğu görüşünü savunmaktadır.

Nöro-roman, edebi metne bilimin katkılarını anlamamanın yeni yollarını ararken, geleneksel "iki kültür" paradigmalarının ötesinde, "öteki"ni tanımanın örneklerini sunar ve bunu sosyal bilimler için önemli olan öznel soruları ele almaya devam ederek, bundan vazgeçmeyerek gerçekleştirir.

Bu kurguların ayırt edici, kendine has bir diğer özelliği, diyalektiğe göre işlememeleri olarak ifade edilebilir. Nöro-roman'da bulunan biçim, iki kültürün birbirlerini tamamladıkları alanları irdelerken ve birlikte bütünü oluşturabileceklerini göstermeye çalışırken, romanın bu ikiliği aşması için aslında bilim ve sosyal bilimler kültürünün birbiriyle karşıt olarak yerleştirildiği bir biçimi kapsamaktadır. Üçüncü kültür romanı, bilimle, diğer çağdaş kurgusal ilişkilerde bulunmayan bir çatışma ve rekabet modeline göre işler ve bu anlamda söz konusu eserler diyalektiğe göre işlememektedir. (Holland, 2019, s. 16)

1.2.2. Dil

Sanat, sosyal bilimler ve bilim arasında süregelen ve hala çözülmemiş olan anlaşmazlığı ele almak olarak da değerlendirilebilen Nöro-romanlarda, bilimin nesnel ve rasyonel nitelikleri çıkış noktası olarak alınmaktadır. Bu niteliklere saygı ve güven duyulmakta, bulguları titizlikle araştırılıp incelenerek metinde ifade edilmektedir. Bilim, romanın kendi alanında ilerleyişini, gelişimini sağlayan, anlatının üzerinde yükseldiği bir basamak, daha önce de belirtildiği üzere, bir arka plan, mizansen olarak kullanılmaktadır. Rachel Holland bilimi, Nöro-romanlar için, değişen bu çağda entelektüel bir malzeme ve çağa uygunluk sağlamak amacıyla kullanılan bir araç olarak görmektedir. Aynı zamanda bilimi kullanan söyleme zarar verme potansiyelini

de içinde barındıracağını belirtmektedir. Anlatı, bilimi değiştirirken, bilim de yöntemlerine sıkı sıkıya bağlı kalındığında anlatıyı baltalayabilmektedir. Bu nedenle üçüncü kültür romanlarında (Nöro-romanlarda) edebiyat ve bilim arasındaki ilişki ve dilin özü, niteliği diyalojiye dayanmaktadır¹⁴. Buna paralel olarak, nöro-romanların oluşumu uyumlu görünse de içerisinde çelişkiler barındırması mümkün olmaktadır (Holland, 2019, s. 14). Kullanılan anlatım dilinde de doğal olarak en göze çarpan özellik, biliminin (beyin bilimi) teknik dilinin ve romanın edebi dilinin iç içe geçmesidir.

Richard Rotry'nin ismini verdiği “dilsel dönüş”, kavramı maddi-fiziksel evrendeki ve onun insanlıkla, insan yaşamıyla olan ilişkilerindeki birçok çağrışım ve ifadenin değişmesi olarak tanımlanabilir. (Rotry, 2013, s.14) Çağdaş romanlar, kaçınılmaz olarak, Richard Rorty'nin adlandırdığı "dilsel dönüş" ün çeşitli kullanımlarını kapsamaktadır. Bu noktadan değerlendirildiğinde, “üçüncü kültür” teriminin belirli bir tarihsel döneme bağlı olmasının öneminin yanında, doğal olarak buna eşlik eden dilsel dönüşün de Nöro-romanların neden son zamanlarda (1990’lar ve sonrası) bir kurgu olarak ortaya çıktığının kaynağı olarak gösterilebilir. Dönem ve buna bağlı olarak dildeki aktarımın oluşturduğu değişim-dönüşüm Nöro-romanların doğuşunu mümkün kılmaktadır.

¹⁴ Diyalojik, monolog’un tersi, karşılıklı etkileşim üzerine kurulu anlamlaştırma, anlamlar arasında karşılıklı ilişki ve diyalog olarak adlandırılmaktadır.

Nöro-roman; birbiriyle ilişkide olan üç farklı çizgiyi içerisinde barındırmaktadır:

1. Maddi, fiziksel olmayan evrene, öznel bilgiye ilgi ve bu evrenin, bilginin önem düzeyinin (duygular, deneyimler, edinimler, sosyal ilişkiler) belirlenmesi,
2. Özellikle genetik ve nöroloji olmak üzere bu evrenin çağdaş bilimsel anlayışlarına ilgi ve ayrıca objektifliğin bilimsel olarak kavranmasına yönelik merak duygusunun oluşması,
3. Roman üzerinde iki kültürü yakınlaştırmaya, bütünlemeye güçlü bir istek ve eğilim olması, bunu yaparken de romanın iki karşıt temele oturtulması. (Bu durum Nöro-romanlar’da her zaman olmasa da dilde, biçimde ve anlatımda sıklıkla şüphelilik-kuruntululuk-tereddütlülük-ikirciklilik sergilenmesi anlamına gelmektedir.)

Son dönemlerde beyin bilimi alanındaki teknolojik ve bilgisel ilerlemelerin, bilincin bilinmezliklerinin yeniden gündeme gelmesini sağladığı görülmektedir.

Bilişsel araştırmalar zihnin işlevsel yönünü olgusal yaklaşımlarla harmanlamaya başladıkça, bilinç ve bilimsel incelemeler yeniden sahnede yerini almaktadır.

Gaedtke; Üçüncü Kültür Romanlarının, özellikle McEwan romanlarının, 21. yüzyılda halen devam eden iki kültür ayrımında “her iki tarafın da bu engeli aşabilmek ya da en azından törpüleyebilmek için sürdürülen çabaların temsilcisi” olduğunu dile getirmektedir. Bilişsel bilimdeki yenilenen araştırmalar ve gelişmelerin uygulaması ve değerlendirmesi bakımından diğer kurgulardan farklılaşan Nöro-anlatılar “Kendi kavramsal ikilikleriyle mücadele eden ve bu nedenle iki kültür sorununu yeniden gözden geçirmek için yararlı bir araç haline gelen, genişleyen, disiplinler arası bir alan”ı ifade etmektedir. (Gaedtke, 2012, s: 185)

2. BİR NÖRO-ROMAN: SONSUZ AŞK, IAN MC EWAN

2.1. Romanın Özeti

Ian McEwan'ın aşk teması hakkında şekillenen *Sonsuz Aşk* (1997) romanı asıl olarak üç ana karakter etrafında dönen bir anlatıdır. Aşk, saplantı, gen, insan evrimi, biliş (zihin), çocuk sahibi olma, empati, fedakarlık gibi konuları hem kendi içinde, karakterlerin bakış açıları aracılığıyla hem de okuyucuyu da sürece dahil ederek tartışan bir kurgu olan *Sonsuz Aşk* karmaşık ve sürükleyici bir olay örgüsüne sahiptir.

Romanın anlatıcı ve başkahramanı Joe Rose, orta yaşlarda bir bilim insanı ve aynı zamanda akılcı, Neo-Darwinci görüşlere sahip bir makale yazarıdır. Yazıları bilim üzerinedir. Eşi Clarissa Melon ise İngiliz romantik şair John Keats (1795-1821) üzerine uzmanlaşmış bir edebiyat araştırmacısıdır. Clarissa yaşadığı tıbbi bir hatadan dolayı çocuk sahibi olamamakta ve bunun yoksunluğunu yaşamaktadır. Bu tıbbi hatadan dolayı bilime şüpheyle yaklaşmaktadır. Kitap, bir helyum balonu kazasıyla başlamaktadır. İçinde on yaşlarında bir çocuğun bulunduğu balon, rüzgardan dolayı yere inememektedir ve Joe'nun da içinde bulunduğu bir grup, çocuğa yardım etmeye çalışmaktadır. Bu kaza, Balonun tekrar havalanmasını engellemek için herkesin iplere asılması, fakat balonun biraz daha yükselmesiyle herkesin teker teker ipleri bırakması sonucu çocuğu kurtarmaya çalışan bir adamın (John Logan) ölmesiyle sonuçlanır. Sadece John Logan ipi tutmaya devam eder ve balon yere indirilemez.

Yaşanan kazada, Joe Rose, hayatını değiştirecek olan, rahatsız edici bir adamla, Jed Parry ile tanışır. Bir an göz göze geldikleri sırada Jed, Joe'ya karşı sonu gelmeyecek olan takıntılı bir aşk duymaya başlar. Koyu bir Hristiyan olan Jed, bu

aşkın karşılıklı olduğuna ve bir amacı, tanrının bir sınaması olduğuna inanır. O gece, Jed, Joe’yu arar ve aşkın karşılıksız olmadığını, Joe’nun da ona karşı hisler beslediğinin farkında olduğunu söyler. Daha sonra Perry, Joe’yu defalarca arayarak, mektuplar göndererek ve evinin önünde saatlerce bekleyerek rahatsız eder. Jed, Joe’nun ona, evinin perdelerinin aracılığıyla ya da sokaktaki yapraklara dokunarak, aşk mesajları verdiğine inanır. Jed’in erotomani olduğunu anladığında, Joe polise gider ve teşhisini, başından geçenleri anlatır, fakat polis ona inanmaz. Joe, bu durumu karısına da anlatır, ama Clarissa’nın Joe’nun doğruyu söyleyip söylemediği hakkında şüpheleri vardır. Kimse ona inanmaz ve pek çok kişi bunları kendinin uydurmuş olabileceğini ima eder. Sonunda bu durum Joe’nun evliliğini tehlikeye atar. Jed nihayetinde Joe’yu öldürmeleri için iki kişi kiralar fakat kiralık katiller yanlış kişiyi öldürürler. Bu olaydan sonra da Joe polise durumu anlatır fakat ona yine inanmazlar. Bunun üzerine Joe’nun evine gidip, Clarissa’ya bıçak dayayan Perry, Joe’yu öldürme teşebbüsünden pişman olduğunu söyleyerek bıçağı kendi boğazına çevirir ve kendini öldürmeye kalkışır. O anda Joe, onu silahla kolundan yaralayarak intiharına engel olur. (Jed, Joe’nun onu kurtarmaya çalışmasını aşkın bir kanıtı olarak düşünecektir.) Yıllarını akıl hastanesinde geçiren Jed, Joe’ya olan takıntısından ve bunun karşılıklı olduğu inancından vazgeçmez. Hikaye üç ayrı son kurgusu ile tamamlanır.

2.2. Nöro-roman Olarak *Sonsuz Aşk*

McEwan’nın *Sonsuz Aşk* eseri üzerine yazılanlar, yapılan incelemeler geniş bir yanıt yelpazesini kapsamaktadır; Özünde bilim ve zihnin karmaşık rolüyle ilgili bir roman olan *Sonsuz Aşk* için Andrew Gaedtker (2012, s: 187,191), “nöro-roman türünü etkin bir şekilde, gösteriyor” ifadesini kullanmıştır. Susan Green’in ifadesiyle; “Bu

roman, karmaşık zihin okuma olgusunun bir temsili aracılığıyla, zihnin karmaşık işleyişini yakalamak için edebiyatın eşsiz gücünü sunar.” (Green, 2011, s: 441).

Greenberg’e göre ise, McEwan'ın romanı bilim insanlarının ve şairlerin düşünce yapısının farklılığını keşfetmeye dayanmaz. Ona göre roman, açıklamalarıyla, "Darwinizm'in kültürel bir okumasını" sağlamaya çalışır. Bunu yaparken; bilimsel (Joe), edebi (Clarissa) ve dini (Jed) dünya görüşleri arasındaki birbiriyle ilişkili bir dizi çatışmayı temsil eder. Böylece Neo-Darwinizm hakkındaki çağdaş tartışmalara katılan bir roman okuması sağlar. Roman, Neo-Darwinizm'in geçerliliği hakkında otoriter bir şekilde beyanda bulunmayı değil, -genelde romanların yapma eğiliminde olduğu gibi- kriz durumlarına yerleştirilmiş çelişkili mizaç ve inançlara sahip insanları resmetmeye çalışır. Roman, bu krizler aracılığıyla karakterlerin farklı dünya görüşlerinin meşruiyetini araştırır ve test eder. Romanın ana temaları, önemli Darwinci temalardır. Bu nedenle, başlangıçta "iki kültür" arasındaki disiplin tartışmaları gibi görünen şeyler, bir dizi şaşırtıcı, farklı konu formunda ortaya çıkar: cinsel sadakat, çocuk doğurma, kendini aldatma ve anlatının gücü ile ilgili çatışmalar. (Greenberg, 2007, s. 94-95).

Bu görüşlerin ışığında *Sonsuz Aşk* romanının hem bilimsel hem edebi, birden fazla unsuru barındırdığı ve her iki açıdan da okumaya açık olduğu söylenebilir. Romanda insana dair sorunlar, hisler, deneyimler edebi bir dille anlatılırken, sinirbilim, genetik ve evrim üzerine bilgiler bilimsel bir dille anlatılmaktadır.

McEwan, 2005 yılında *Literary Animal: Evolution and the Nature of Narrative*’de yazdığı makalesinde, pozitif bilim ve sosyal bilimler arasında ortak bir zemin olduğu fikrini benimsemektedir. Her iki alanda da insanın kendini ifade etme uğraşında olduğunu ve bu noktada ortaya çıkan hikaye anlatma yeteneğinin onları

birbirine bağıladığını belirtir. Ayrıca, bilim kadar edebiyata da eğilerek ortak insan doğasının öğrenilebileceğini söyler. Burada McEwan'ın edebiyatın geçmişe dair bir bakış açısı sağlayabileceğini öne sürdüğü görülmektedir. Dahası, edebiyatın bizim için modern bilimden çok daha erişilebilir olduğunu savunmaktadır. McEwan'a göre, bilim, genellikle matematiğin aracılık ettiği başka beceriler gerektirirken, bir başkasının zihni sadece bir metin okunarak anlaşılabilir (Gottschall vd., 2005, s. 5-13)

McEwan, “edebiyat olarak kabul ettiğimiz şeyler, yazarın ilettiği evrensellerdir” düşüncesini bütün eserlerinde somutlaştırmaktadır. (Gottschall vd., 2005, s. 19), buna karşılık Wilson'un, “Edebiyat en iyi haliyle evrenseldir, insan doğasını tam olarak en dar-sınırlı ve özgül olduğu noktada aydınlatır” ifadesi, sosyal bilimciler ve biyolojik deterministlerin aşırı uçları arasında süregelen akademik çatışmaları net bir şekilde ifade etmektedir. Bununla birlikte, McEwan, bu çıkmazdan çıkış yolunu, insan doğasını kültürel ve/veya biyolojik olarak belirlenmiş görmek yerine, odağı değiştirerek göstermektedir. Onun için ilginç olan, odak noktası, özelliklerin evrenseli nasıl aydınlattığıdır. İroni şu ki yüksek sanat ve edebiyatın çoğu, bir metin için otorite talep etmek üzere evrenseli kullanmaya çalışmaktadır. McEwan, farketmeden de olsa popüler kültürün aslında nasıl evrensel olabildiğinin görülebilmesi için bir yol sunmaktadır. Kanonlara bir karşı duruş sergilemektedir de denilebilir. Ona göre sosyal bilimler ve pozitif bilimler birbirlerini, insani evrensellerinin insan kültürü ve biyolojisindeki arayışında güçlendirerek desteklemektedir (Carbonell, 2010, s. 2-3).

McEwan, hem pozitif bilimlerin hem de sosyal bilimlerin peşinde olduğu şeyin, insanın kendisine dair bir görüş belirlediği dünyevi bir yaratılış mitine benzediğini ifade etmektedir. Böylece, insanın her iki alanda da hikayeleri mantıklı

bir şekilde anlattığını söyler. İlâveten, çatışmanın genellikle odak üzerinde ortaya çıktığını -sıklıkla özele karşı evrensel olarak kavramsallaştırılır- vurgulamıştır. McEwan, bahsi geçen çatışmayı, bilimin büyüyerek gelişmekte olduğu ve deneysel yöntemler kullanması edebiyatınsa (sosyal bilimlerin yalnızca bir yönü) geçmiş kalıpları sonsuz varyasyon yoluyla tekrarlamasıyla açıklamıştır. Bu ayrımı, “Edebi yazarlar, en yaşlı kim diye sorulduğunda, az çok sonsuz küçük değişimlerin kültürü oluşturduğunu tercih etmektense, patlayıcı, belirleyici bir anı, doğum mucizesini tercih ediyor gibi görünüyorlar. Modern insan kim olarak alınır? mitokondriyal Eve veya Alan Turing mi?” ifadesi ile desteklemektedir. Bu noktada, Mc Ewan, “insanın kendine ilişkin tanımlarını belirli tarihsel anlara yerleştirmesinin, edebi zihne ve tarihsel bir geçmişe sahip olmasının ne anlama geldiğine bir cevap verebileceğini” belirtmektedir. Çünkü bu durumun değişim olasılığını ima ettiğini savunmaktadır. (Gottschall vd., 2005, s. 13-14)

McEwan'ın kariyerini yakından takip etmiş ve her biri metne farklı bir açıdan yaklaşan eleştirmenler tarafından romanın bir dizi okuması bulunmaktadır. Bu okumalar, McEwan'ın çok katmanlı anlatısının belirli bir yönüne odaklanarak böylesine zengin bir hikâyenin nasıl uzun uzadıya incelenebileceğini göstermektedir. Okumaların çeşitliliği, edebiyatın sadece bir konunun metinsel bir detayı olarak düşünülmemesi gerektiğini, ancak yapısının çeşitli yönlerinin eserin belirli bir bileşenini aydınlatmak için faydalı bir şekilde ön plana çıkarılabildiğini ortaya koymaktadır.

Sonsuz Aşk'ı nöro-roman kılan bir diğer önemli nokta ise, ilerleyen sayfalarda açıklanacağı üzere, beyinde dürtü kontrol mekanizmasındaki aksaklıktan kaynaklanan ve nörolojik bir rahatsızlık olan, “Erotomani” olarak da bilinen “De Clerembault”

sendromunun (Okumuş, 2018, s.37), eserde, Jed karakterinin patolojik bir rahatsızlığı olarak yer almasıdır. Bu rahatsızlığı eserde, anlatıcı kahraman Joe'nun Jed'i anlamaya çalışma çabası ve araştırmaları sayesinde tanımlamıştır. Okuyucu, Joe üzerinden nörolojik bir rahatsızlıkla ilgili bilgi sahibi olmuştur. Ayrıca McEwan kitabın sonunda yer alan Ek-1 (McEwan, 2019, s. 210-219) bölümünde bu sendromun tarihçesi ve üzerine yapılan bilimsel, psikolojik araştırmalar ile ilgili dokuz sayfalık bilgi sunarak yine okuyucuya bu sendromla ilgili iç görüler sağlamıştır.

Roman biçimi geleneksel olarak, durgunluktan (dengeden) karmaşıklığa, kriz ve yüzleşmeler yoluyla yeniden bir durağanlığa doğru ilerleyen bir başlangıç, orta ve son bölümleriyle bir kavis oluşturur, ancak McEwan hikayesinin yörüngesini, hayatın bir anlatının son sayfasında sona ermesi gibi nihayete ermediğini gösterecek biçimde şekillendirir. Romanı sona erdirmeye, sonlandırmaya karşı olan direniş ve karışıklık, 20. yüzyıl deneysel literatürünün ve postmodernizmin önemli bir özelliğidir. Ancak *Sonsuz Aşk'ın* tematik dokusunun da bir parçasıdır. Romanın bir değil üç sonu vardır, bu da Joe'nun anlattığı olaylara dair farklı bakış açılarına işaret etmektedir. 24. bölüm, Joe ve Clarissa'nın hikayesiyle değil, Joe'nun Clarissa ile birlikte Logan'ın evini ziyaretiyle sona erer; bu, çiftin hayatlarını yeniden bir araya getirip getiremeyeceklerine dair sunulan ve umut veren bir son olarak çizilir. (McEwan, 2019, s. 209) McEwan aynı zamanda romanının sonuna yan metinler ekleyerek anlatısını desteklemektedir. İlk ek bölümünde, Clarissa ve Joe'nun ilişkilerine dair verilen ikinci sonda çiftin evlat edindikleri öğrenilir. (McEwan, 2019, s. 218) Yine verilen birinci ek, onların Jed ile ilgili deneyimlerini, Joe'nun akademik kariyerinde araştırmak isteyebileceği türden bir vaka öyküsüne dönüştürmektedir. Bu bölüm, Jed'nin "vakasının" "*çoğu zaman yalnızca hastanın ölümüyle sona eren en kalıcı aşk*

biçimini" içerdiği sonucuna varır. (McEwan, 2019, s. 218) Daha sonra McEwan bu sona izin vermeyerek, Jed karakterini yaşatmaya karar verir ve romanın ana olaylarından üç yıl sonra, devamlılığı teyit etmek için Jed'nin sesi ikinci ekte yazdığı mektupta tekrar ortaya çıkar: "(...) Beni kabul ettiğin için sana teşekkür ederim, aşkımız için yaptıklarımı anladığın için sana teşekkür ederim. Gecikmeden bana yeni bir mesaj yolla ve unutma- inanç, mutluluktur". (McEwan, 2019, s. 221) Romanda gerçekleşen bundan önceki olaylar yalnızca küçük bir zaman diliminde, birkaç hafta içinde gerçekleşmektedir ve anlatının nefes kesen temposu, bir günün saatleri gibi yirmi dört bölümde verilmektedir.

McEwan'ın sosyal bilimler ve edebiyatın insan doğasını tanımlamada güçlü bir temsilcisi olarak hareket etme umudu romanda net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca, *Sonsuz Aşk*'ın okuyucular tarafından yalnızca sürükleyici ve zorlayıcı bir olay örgüsü olduğu için değil, aynı zamanda aşkın anlamı ve amacı hakkındaki en temel insani sorulardan bazılarını ele almaya çalıştığı için bu kadar ilgi çeken bir kitap olduğunu belirtmek de gerekir. Bu durum, McEwan'ın çalışmasının, okuru çeken ya da iten bir yönü olarak düşünülebilir.

Genel anlamda romanın adından da anlaşılacağı üzere, *Sonsuz Aşk* yapıtının en belirgin sosyal teması olarak görülen unsur; aşk kavramı ve bu kavramın,

- Popüler bilim makaleleri yazarı Joe
- Karısı, Keats uzmanı Clarissa
- Erotoman ve aşırı dindar Jed

olmak üzere üç ana karakterin etkileşimlerinde nasıl yüzeye çıktığıdır. Bu tema metinde, açılıştaki balon kazasından hemen önce ortaya çıkar. Balon kazası başladığında Jed ve Clarissa İngiliz kırsalında piknik yapmaktadırlar. McEwan; Joe'ya

ilk buluşmalarını ve aşık olarak geçirdikleri ayları hatırlatarak, okuyucuya birlikte geçirdikleri anları ve ilişkileri hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu tür aktarımlar, aşk kavramının üç ana karakter aracılığıyla işlendiği tüm roman boyunca sık sık ve farklı ilişkiler üzerinden görülebilmektedir:

- 1) Joe ve onun Clarissa ile olan ilişkisini sürdürmek için verdiği mücadele,
- 2) Clarissa ve onun Keats'in kalıcı aşkı Fanny Brawne üzerine olan çalışmaları,
- 3) Dindar erotoman Jed ve onun Joe'ya duyduğu obsesif aşkı, aşklarının tanrının bir buyruğu olduğu konusundaki ısrarı.

Ancak McEwan'nın romanı aslında, bu çalışmada da inceleneceği üzere, görüldüğünden çok daha fazlasıdır. Roman, karakterler arasındaki gerilimi dramatize etmek için üç sahne sunar:

1. Ayırt edicilik açısından, romanın eleştirmenler tarafından en çok övülen yönü, sürükleyici açılış bölümü olan ve bir adamın hayatını kaybettiği sıcak hava balonu olayı,
2. Başarısız sonuçlanan Jed'nin Joe'yu öldürtme teşebbüsü
3. Joe'nun, Clarissa'yı savunmak için Jed'yi vurması

Roman, hikâyenin geri kalanı hakkında öngörü sağlayan ve anlatının temel taşını oluşturan (bir sıcak hava balonuyla ilgili duygusal bir anlatı) tempolu bir bölümle başlar. Açılış bölümü (balon olayı) iki kültür analizinde de önemli bir yer kaplamaktadır. Bu olayda anlatıcı Joe, sepetinin içinde genç bir çocuk bulunan bir balonu tutmaya çalışan bir grup erkekle olayın içine atılır. Grup, çocuğu kurtarmaya çalışan anlatıcı Joe, kahraman/kurban John Logan, Jed ve diğer üç adam olmak üzere

altı kişiden oluşmaktadır. Bir süre birlikte balonu tutmaya ve yere indirmeye uğraşırlar fakat bir rüzgârın balonu havaya fırlatmasıyla sepete asılı kalırlar. Sonunda aralarından birisi (kim olduğu bilinmemektedir) sepeti tutmayı bırakır ve oluşan sarsıntıdan dolayı diğerleri de teker teker balonun iplerini bırakmaya başlarlar. Ancak Logan epey yükselmesine rağmen ipleri bırakmaz. Sonunda kendisi de gücünü kaybeder ve ölümüne doğru düşer.

Açılış bölümü birden fazla konuya dokunarak hem roman örgüsü hem de nöro-anlatıyı oluşturan sosyal ve bilimsel anlamda yorumlanabilecek birçok noktayı içermektedir. İlk olarak, roman kurgusu açısından incelendiğinde, eser karışıklık temasını ve "olacakları" özetlemek için mükemmel bir dramatik sekans sağlamaktadır. Bu durum, karakterlerin hayatlarının basit bir trajedi yüzünden büyük ölçüde birbirine karıştığı (dolaşıklık) ve daha sonra olacakların eserin açılışındaki ilk olay ile düzenlendiği fikridir. Bu kurgunun yanı sıra McEwan'ın romanı, pozitif bilim ve sosyal bilimler arasındaki ilişkinin tutarlı bir yansıması olarak bakıldığında, görüldüğünden daha derinliklidir. Yüzeyin altında birçok farklı ve birbirini destekleyen katmanlar barındırmaktadır. McEwan, özellikle, romanın çeşitli yerlerinde bulunan, yaşam bilimleri içindeki tartışmalara doğrudan yol açan ve bu tartışmaların içyapısına dair okuyucuya ipucu veren birkaç açıklayıcı metin de sunmaktadır. Örneğin, 1. bölümün sonlarına doğru balon olayı aktarımıyla McEwan, *Üçüncü Kültür* temalarından ilkinin sunar: insan tabiatı sorunu. Dawkins'in açıklamasıyla bencillik ve fedakârlık insanın her yönüne dokunmaktadır; sosyal hayatlar, sevgi, nefret, işbirliği yapmak vb. gibi. Ahlaki açıdan -Joe'nun da romanda tartıştığı gibi- diğer insanları değerlendirirken fedakârlık "iyi", bencillik "kötü" olarak algılanır. Fakat biyoloji açısından değerlendirildiğinde, insan, diğer bütün hayvanlar

gibi, genleri tarafından yaratılan makinalardır ve dahası, bu genlerin bu kadar rekabetçi bir dünyada hayatta kalmasını sağlayan şey onların acımasız bencilliğidir. Dolayısıyla benzer bir şekilde insan da bencildir. Bundan dolayı, Dawkins'e göre, ilk bakışta bireyin davranışı fedakârlık gibi görünse de bu fedekarlığın tek sebebi özel durumlar karşısında -ki bu durum eserde Logan'ın baba olmasıdır- sınırlı da olsa insan geninin bencil amaçlarına hizmet etmesidir. (Stent, 1977, s.132). Bu tema, balon olayıyla en dramatik anda, Joe'nun anlatımıyla gerçekleşir: *"Onu tutmak benim görevimdi ve hepimizin aynı şeyi yapacağını düşündüm."* (McEwan, 2019, s.18)

Sonraki kısım, balonun iplerine asılan altı adamın karşı karşıya kaldıkları bir anlık ikilemi göstermektedir. Ya bir grup olarak birlikte iplere asılarak balonu yere indireceklerdir ya da ipleri bırakıp balonun çocukla birlikte gitmesi riskini göze alarak kendilerini kurtaracaklardır. Nihayetinde, birileri balonu bırakır. Joe bunu şöyle ifade eder: *"Halatı ilk bırakanın kim olduğunu bilmiyordum, hala da keşfedebilmiş değilim."* (McEwan, 2019, s.18) Bu satırla birlikte anlatıcı, aktarılan dramatik olayların dışına çıkar ve anlatı işlevini amaçlamayan ama sarsıcı görünebilecek bir buçuk paragraf saf bir açıklama ekler: *"(...)ortada bir ekip, bir plan, bozulacak bir anlaşma yoktu. Başarısızlık da yoktu(...) çünkü doğamızın derinliklerinde ilkel çağlardan kalma ve kendiliğinden ortaya çıkan bir uzlaşma vardı. ama bırakıp kaçmak da doğamızda vardı. Bencillik de kalplerimize kazılıydı. Memeli olmamızdan kaynaklanan çelişkidir bu; ya biz ya ben(...)bu çizgi üzerinde yürürken diğerlerini frenlemeye ve onlar tarafından frenlenmeye ahlak diyoruz."* (McEwan, 2019, s.19).

Joe olaya dönüp bakarken ve hiç kimsenin ipi önce bırakmanın suçunu üstlenmeyeceğini açıklarken, birinin kendini kurtarmasının sağduyulu bir durum olduğu görüşünün de içini rahatlatmadığını düşünür. Çünkü kendisinin de dediği gibi,

" *Bencillik de kalplerimizde yazılıydı(...)başkalarına ne vermeli ve kendine ne saklamalı?"* (McEwan, 2019, s. 19)

Anlatıcı, Joe'nun dilinden bize ahlakımızın ve toplumun temelini şu ikilemden çıktığını söylemektedir: "*genellikle, iyi olmak bir anlam ifade ettiğinde iyiyizdir*" (McEwan, 2019, s.19). Joe, "*çocuk benim çocuğum değildi ve onun için canımı verecek değildim*" (McEwan, 2019, s. 19) diye düşünür, "*diğerkamlığın (fedakarlığın) sırası değildi, iyi olmanın da bir anlamı yoktu.*" (McEwan, 2019, s. 19). Joe bu noktada bencillik-fedakarlık tartışmasını okuyucuya açar ve okuyucuyu da bu tartışmayı düşünmeye iter. Bununla birlikte, okuyucu, ilerleyen sayfalarda kahraman olarak resmedilen, yalnız başına iplere tutunmaya devam ederek hayatını feda eden adam John Logan ile ilgili her şeyin görüldüğü gibi olmadığını öğrenir. Yazar, İlk başta bunu tamamen Logan'ın çocuğu kurtarmak için fedakâr nedenlerle yaptığını, ardından, karısının, metresiyle birlikte olduğuna inandığını ve bu nedenle kahramanca görünmüş olması gerektiğini ifade eder. Böylece okuyucuyu Logan'ın fedakarlık eylemi hakkında ikileme düşürür. (Artık o kadar da fedakâr değildir). Daha sonra okuyucu Logan'ın bir erkeği ve onun metresini arabayla bir yere götürdüğünü (ki bu, karısının arabanın iki kapısının açık kalmasıyla ilgili şüphelerine cevap vermektedir) ve eylemlerinin yine tamamen fedakar olarak görülebileceğini öğrenir. Bu sahneler ve aktarımlar aracılığıyla okuyucu ikilemlere sokulur. Okuyucunun itildiği ikilemler şunlardır: Logan'ın, ölümüne yol açan bu olayda diğer beş erkek neden ipleri bırakırlar ve Logan neden ipleri bırakmaz? Onlar bu durumdan dolayı kendilerini kötü hissederler mi? okur bu sorulara cevap ararken iplerin bırakılmış olmasını bencillik göstergesi olarak düşünebilir ve biyolojinin tam da bunu (hayatta kalmak için bencilliği) teşvik ettiği görülür. Eğer Logan'ın aldattığı karısını etkileyip

kahraman gibi görünmeye çalıştığı kabul edilirse, eylemleri açıklanabilirdi ama İpi ısrarla tutmaya devam etmesi düşünüldüğünde bencillikle fedakarlık arasındaki ikilem ortaya çıkmaktadır. Bu durum -Joe'nun sonunda karısına açıkladığı gibi- bazı insanların diğerlerinden daha iyi olmasıyla açıklanabilir. Mc Ewan okuyucunun önüne bu tür bazı sorular ve ikilemler sunarak onu romandaki bilişsel sürece bir anlamda dahil eder.

Anlatının giriş bölümü ve dramatik sahnelerden ilki olan balon olayının diğer bir vurgusu -yukarıda da değinildiği üzere- bilişsel açıdan incelenebilir olmasıdır. Eserin amaçlarından biri, kurgu karakterleri olan Jed, özellikle Clarissa ve Joe nun birbirlerinin zihinsel süreç ve kararlarını anlamak için verdikleri mücadeleyi aktarmaktır. Bir yandan da okuyucuyu tüm bunları yorumlayabilmesi ve anlamlandırabilmesi için çaba sarf etmesi gereken bilişsel bir yolculuğa çıkartır. Roman, bilinci en iyi anlattığı düşünülen bilişsel yaklaşımın, insan doğası hakkında çeşitli yorumlar, farklı perspektifler sunan edebiyat yoluyla nasıl inşa edilebileceğini göstermektedir.

Bir anlatıda açılış bölümü her zaman önemli bir noktadır. Eserde bu açılış kısmı, romanın bilişsel süreçlerle ilişkisini okuyucunun zihninde canlandırmaya çalışır ve canlı bir metafor işlevi görür. Bununla birlikte açılış kısmı, bir çocuğun hayatını tehlikeye atan balon ve beş adamın çocuğu kurtarmak için işbirliği yapması, fedakarlık (özgecilik) konusunu sorgulamasının yanı sıra birlikte çalışan zihinlerin güçlü bir görsel temsilini de sağlamaktadır. Diğer bir yandan, bu görüşü destekleyecek şekilde, kritik balon sahnesi yoluyla McEwan, edebi anlatının, bilinci ve deneyimi aktarmadaki gücünü de göstermektedir.

Sonsuz Aşk'ın ilk sayfalarındaki bir diğer önemli detay ise (dildeki) aktarımda ortaya çıkmaktadır. Olayı objektif bir şekilde aktarmak ve bu deneyimin görselliğini okuyucunun gözünde canlandırmak için yazar, Joe'nun gözünde kendisini uzaktan, üçüncü bakış açısıyla görmesini sağlar. Sanki olayları bir “*şahinin gözüyle*” (McEwan, 2019, s. 7) görmektedir. Ve bu anlatımla, gerçeklik etkisi yaratılarak okuyucunun Joe'nun zihniyle bütünleşmesi sağlanmaktadır. Eserde sadece karakterlerin birbirlerinin zihinleriyle etkileşime girmesi değil, okuyucunun da bu sürece dahil edilmesi sağlanır. Böylece okurun hem karakterlerin zihinleriyle etkileşime girmesi hem de bu etkileşimin kendi zihninde yarattığı bilmeceyi çözmeye uğraşması amaçlanmaktadır. Susan Green'e göre “*Sonsuz Aşk*'taki anlatım, bilimsel söylemlerin tek başına elde edemeyeceği derin iç görülerin edebiyat yoluyla nasıl tamamlanabildiğinin ve yaşanmış deneyimleri yorumlamada edebiyatın rolünün önemini vurgulamaktadır” (Green, 2011, s: 442).

2.3. *Sonsuz Aşk* Romanında Modern Evrim Sentezinin (Neo-Darwinizm) Nöroloji (Beyin Kültürünün) Aktarımında Yan Unsur Olarak Kullanılması

2.3.1. Nöroloji

Steven Pinker, *The Language Instinct* (1994, s.17)'de, dilin biyolojik olarak insan zihninde örüldüğü teorisini öne sürerek, dilin öncelikle kültürel bir gelişme olduğu görüşüne meydan okumaktadır. Dolayısıyla Pinker, dili, insanın çevresindeki sorunları çözmek için adapte olmuş ve evrimleşmiş birçok Darwinci içgüdüden biri olarak görmektedir. Benzer şekilde, bir nöroloji profesörü olan Antonio Damasio, *Descartes' Error*'da (1994) duygunun aklın kullanılmasında çok önemli bir rol oynadığı teorisini öne sürerek, 17. yüzyıl Fransız rasyonalist

filozofu René Descartes'ın pek çok varsayımına meydan okumaktadır. Descartes (1999)'ın, “Bizi insan yapan ve vahşilerden (beasts) ayıran tek şey akıldır” gibi görüşlerine meydan okuyan Damasio, akıl ve duygunun beynin farklı bölgelerinde meydana geldiği görüşünden ziyade, duyguların, sinirsel (nöronlar temelinde sinir sistemiyle ilişkin olarak) düzeyde rasyonel sinir ağına dahil olduğu sonucuna varmaktadır. (Damasio, 2011) Sinir sisteminde meydana gelen patolojik rahatsızlığı sebebiyle Joe’ya karşı obsesif bir aşk besleyen Jed karakteri bu anlamda bazı açılardan literatürde benzer çizgilere sahip bir vaka çalışması olarak düşünülebilir. Joe'nun mantığı duygudan ayırma girişimi fakat bu noktada başarısız olması da Damasio'nun teorisinin gerçekliğini destekler niteliktedir. Eserde de insan etkileşiminin başarısının tamamen mantıklı veya rasyonel olmaktan değil, ancak karşılıklı anlayış ve duygulara duyarlı olmaktan kaynaklandığı görüşünü destekleyen bir tutum sergilenmektedir. Bu durum, Joe’nun olaylara bilimsel açıklama yaparken aynı anda duygularını, iç sesini dinlerken yaşadığı gel gitlerde, eşi Clarissa’yı anlamak ve kendini anlatmak için verdiği çabada da açıkça görülmektedir.

Romanda Joe, hissettiği duyguları ve deneyimlerini nörolojik düzlemde ve evrimle açıklamaya çalışmaktadır. Böylece olayları ve hislerini rasyonelize etme çabasıdır. Örneğin, kütüphanede çalışırken hissettiği ve nedenini bilmediği korkuyu kendine açıklamaya çalışırken iki paragraf süren bilimsel bir dil kullanarak korkusunu mantıklı hale getirmeye çalışmaktadır: *“O gün ikinci kez arkamda bir parke gıcirtısı duydum. Arkamda biri vardı. İlkel, bilimsel adıyla sempatik sinir sistemi, varlığını dönüşte çevikliğe, çarpışmada hız ve sertliğe, kaçıştaysa coşkuya borçlu olan bütün öteki türlerle paylaştığımız eşi benzeri bulunmayan bir şeydir. Kalp dokusunun derinliklerindeki sinir uçları nöroadrenalin salgılar ve kalp silkinerek*

daha fazla kan pompalamaya başlar. Daha fazla oksijen, daha fazla glikoz (...)daha hızlı düşünme (...) Yalnızca etkileri algılayabiliriz. Kalbi hedefleyen o atış tehdidin algılanmasıyla eş zamanlı olarak gerçekleşir; görsel ya da işitsel korteks göze çarpan, kulağa gelen şeyin ne olduğunu ayırt ederek farkındalığa dönüştürmeye çalışırken o etkili damlacıklar çoktan düşüyordur.” (McEwan, 2019, s. 50).

Bir başka bölümde, Joe kuruntulu ve korkulu hissettiği bir gün boyunca kendine sinirbilim ve evrim yoluyla bilimsel açıklamalar yaparak rahatlamaya çalışmaktadır: *“Ekman’ın ünlü kültürlerarası araştırmasında, tiksinti, şaşkınlık ve coşkuyla birlikte temel duygular arasında yer almıyor muydu korku? Korkuyu ve başkalarının korkusunu hissedebilme, beyinlerimizin o eski memeli bölümünün derinliklerinde yatan ve ani tepkileri yollayan amigdaladaki sinirsel etkinlik ile ilgili değil miydi? (...) sürekli aynı yere bakmaktan doğan bir yanılsama ya da algının sinirsel bir sürçmeyle gecikmesi sonucunda, kapıya doğru yürüdüğüm sırada...”* (McEwan, 2019, s. 44).

Bir diğer bölümde ise, Joe, önemli bir haber okurken, Clarissa onunla birlikte olmak ister. Duygusal olabilecek bu satırlarda Joe okumaya devam etmek mi yoksa Clarissa’yı istemek mi ağır basıyor duygularını açıklamaya çalışırken yine nörolojik açıklamalar yapmaya başlar ve okuyucuyu da duygusallıktan çekip alarak bilim dünyasına atar: *“Okuma ve anlama, beynin farklı ancak birbirine bağlı belirli işlevlerini gerektirir, oysa cinsel işlevi yöneten bölge daha alt düzeyde çalışır, burası evrimsel açıdan geri kalmış, sayısız organizmanın paylaştığı bir bölgedir, ama daha yüksek düzeyli işlevlerin- bellek, duygu, fantezi- de araya girmesi olasıdır.”* (McEwan, 2019, s. 147)

2.3.2. Clerambault Sendromu Yansımaları

Romanda Jed karakterinin patolojik durumu “Clerambault Sendromu” olarak da bilinen “erotomani” rahatsızlığıdır. Bu durum eserin temellerini oluşturan parçalardan biri olarak romanda geniş bir yer kaplamaktadır. Romanda, Jed’in Joe’ya karşı olan bu takıntılı aşkının yani rahatsızlığının edebi bir şekilde aktarılmış olmasının yanı sıra Jed’in ilk bakışta anlam verilmekte zorlanılan bu hislerinin hangi nedenlerden dolayı ortaya çıkmış olabileceği sorusunun da cevabı aranmaktadır. Bu noktada sinirbilim anlatıya (edebiyata) davet edilir. Sinirbilimin nörolojik hastalığı olan bir karakterle satır aralarına yerleştirildiği görülür.

İlk kez 1623’te Jacques Ferrand tarafından erotik melankolik aşk hastalığı olarak adlandırılan bu sendromun örnekleri Hipokrat, Plutark ve Galen’e kadar uzanır. 1920’lerde, sadece kadın hastalarda görüldüğü düşünülen bu psikoz, sosyo-kültürel anlamda kendinden daha üst seviyede olan karşı cinsten birinin kendisine aşık olduğu inancını içerir. (Psikozda gerçek algısı kırılır, kişi problem olduğunun farkında değildir). Fakat daha sonra yapılan araştırmalarda bu psikozun erkek hastalarda ve homoseksüel eğilimlerde de ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Hastanın genellikle sanrı öznesiyle ya çok az iletişimi vardır ya da yoktur. Hasta, sanrı öznesi olan kişinin onsuz mutluluğu bulamayacağına, aşkı başlatan kişinin karşı taraf olduğuna, kendisini onun baştan çıkardığına ve bu aşkı gizli işaretler vererek ifade ettiğine inanır, kişiye (sanrı öznesine) büyük bir tutku ve takıntıyla bağlanır (Tanrıdağ, 2015, s.52). Dışarıda olanlar ya da sanrı öznesinin nasıl davrandığı, ne tepki verdiği hastanın zihnini etkilemez, tıpkı Jed örneğinde de olduğu gibi hasta, kafasının içinde, zihninde kurduğu dünyanın içinde yaşar. Zihin dışarıya kapalıdır.

Bir insanın “erotomanik” davranışlarına beyinde nelerin sebep olduğu, aslında nelerin yanlış gittiği konusunun anlaşılabilmesi için beyindeki dürtü kontrol ve inanma mekanizmalarının da incelenmesi gerekmektedir. Beyindeki dürtü kontrol mekanizması hem iç hem de dış dünyadan gelen uyaranları kontrol altında tutacak şekilde prefrontal korteks (mantık, problem çözme, duyguların düzenlenmesi, empati, sezgiler, beden işlevlerinin düzenlenmesi) çalışmaktadır. Bu duygular, beynin genel müdürü denilen beyin ön lobunun iç-alt bölgesinde yer alan bito-frontal bölge tarafından kontrol edilir. Bu mekanizma sayesinde davranışlarımız sosyal ortama uygun biçimde kontrol edilebilir. Bu bölgenin hasar gördüğü kişilerde iç-dış uyaranların etkilerine kapılma ve bunların kontrolünde zayıflıklar görülür. Dürtü kontrol merkezi, beyinde dürtülerin kaynaklandığı alt merkezle, kararların verildiği üst merkezler arasında bir geçiş köprüsü konumundadır ve bu geçiş bölgesinin bastırıcı-engelleyici rolü aksarsa alt merkezlerden gelen güdüler engelsiz biçimde tepkilere dönüşür. Beyinde inanç oluşturma sırasında aktif hale gelen bölge de (nükleüs akumbens) bu mekanizmaya yakındır ve bu bölgede alt ve üst merkezler arasındadır. Beyindeki bu iki bölümün psikiyatride şizofreni, paranoya ve obsesif-kompulsif hastalıklarla ilişkili olduğu düşünülmektedir¹⁵ (Topçuoğlu vd.,1997, s.61).

¹⁵ Birincil ve ikincil olarak ayrılan erotomaninin birincil olanı diğer psikolojik bozukluklardan bağımsız gelişirken ikincil olanlar şizofreni, bipolar gibi başka psikotik bozuklukların göstergesidir. Kimi zaman *misidentification* sendromu ile birlikte görünen erotomani üzerine yapılan nöropsikolojik araştırmalarda beynin sağ yarım küresinde bozukluk gözlemlenmiştir. Erotomaninin eşlik ettiği capgras (sanrısız yanlış tanıma: kişinin tanıdıklarının yerine onlara çok benzeyen sahtekârların geçmiş olduğuna dair sanrılara sahip olmak. Çok nadir görülen ve genellikle şizofreni ile bağlantılı bir sendromdur) sendromlu bir hastada devam eden sendromların ise beynin sağ ve sol yarımküreleri arasında iletişim bozukluğundan kaynaklanabileceği tanısı koyulmuştur. Capgras sendromu aslında beynin sağ tarafındaki bir lezyondan, erotomani ise beynin sol yarım küresindeki bozukluktan oluşur.

Bu çerçevede, “Erotomani” ve buna bağlı duygusal değişiklikler söz konusu *Sonsuz Aşk* romanında da görülür. Jed karakteri, beyin mekanizmalarının doğru çalışmadığının tüm belirtilerini göstermektedir; sosyal beceriden yoksun bir karakterdir, okulda insanlara uyum sağlayamamıştır, bir işte çalışmıyordur, arkadaşı yoktur, ayrıca Joe’nun ona sürekli olarak beden dili ve duruşu ile gizli işaretler gönderdiğine, kendisine âşık olduğuna –ki bu durum erotomanların genel karakteristiğidir- ve tüm bunların ilahi bir amaç uğruna olduğuna inanır. Bütün bunlar sendromun mekanizmalar arasında yarattığı etkileşim bozukluğuna örnektir.

2.3.3. Neo-Darwinizm Yansımaları

Eserin bilimsel mizanseninde McEwan, Charles Darwin’in görüşlerine ve kalıtıma önemli bir yer ayırmıştır. İnsanoğlunun evrimsel geçmişi ve gen üzerine olan açıklamalarıyla nöroloji alanındaki aktarımını desteklemeye, güçlendirmeye çalışmıştır. Örneğin, Clarissa’nın doğumgünü kutlaması için bir restorantda bir araya geldiğinde gen ve DNA üzerine sohbetler yapılır: “*Mendel in kalıtım yasaları üzerindeki çalışmaları yaygın olarak kabul ediliyordu, hücre çekirdeğinde kromozomlar tespit edilmişti, bunların kalıtsal bilginin kaynağı olduklarından kuşullanılıyordu. Kromozomların içinde DNA’nın bulunduğu biliniyordu. Miesher 1892’de amcasına yazdığı bir mektupta, tıpkı alfabenin dillerin ve kavramların şifresi olduğu gibi, DNA’nın da yaşamın şifresi olabileceğini öne sürmüştü.*” (McEwan, 2019, s. 151)

Romanın başkahramanı, Joe, her şeyi bilimsel temellere dayandıran, “Neo-Darwinizm”i¹⁶ yaşam felsefesi olarak kabul eden akılcı bir adamdır. Fakat aynı zamanda içsel krizleri de vardır; bilim adına bir şey yaratamadığı ve sadece yaratılanlar üzerinden yorum yapıp para kazandığı için kendisinin bir asalak olduğunu düşünür ve gerçek bilim çalışmalarına dönmek ister fakat bu, eğitiminin üzerinden artık yıllar geçtiği için okuldaki hocasından kabul görmez. Joe bu noktada anlatı ve saf bilim arasında derin bir çelişki görmektedir ki kitabın da tematize ettiği konu aslında budur. Eserde işlenen bu çelişki kitabın iki kültür temasını besleyen şeylerden biridir. Olay ve durumları bilimle temellendirerek açıklamaktan yana olan Joe’nun edebiyatla ilgili düşüncesi Londra Kütüphanesinde sarf ettiği şu cümlelerle aktarılmakta ve iki kültür tartışması derinleştirilmektedir: “*Buradaki bilim koleksiyonu gülünçtü sahiden. Dünya’nın roman, tarih kitapları ve özyaşam öyküleri ile yeterince anlaşılacağını varsayıyor olmalıydılar. Burayı yöneten ve kendilerini eğitilmiş insanlar olarak görme cüretini gösteren bilimsel okuma-yazma özürlüler acaba gerçekten edebiyatın uygarlığımızın en zekice buluşu olduğuna mı inanmaktaydılar?*” (McEwan, 2019, s.43).

Daha sonra iki kültür bölümünde detaylı olarak ele alınacak olan bebeklerin gülümsemesi ile ilgili görüşlerini yine evrime dayandırmaktadır: “*İnsanı inceleyen biyologlar Darwin’i doğruluyor; duygularımızın yüzümüze yansımaları her kültürde*

¹⁶ Neo-Darwinizm fizyolog Georges Romanes (1883) tarafından tanıtılan bir terimdir. Gen merkezli evrim görüşü olarak açıklanmaktadır. Modern (evrim) sentezi olarak da bilinen neo-Darwinizm, Darwin’in doğal seçim yoluyla evrim teorisi ile seçimlerin etki ettiği varyasyonların yalnızca veya esas olarak gen mutasyonlarıyla üretildiği sentezi fikrini savunur. (Noble D., 2011). Genetik ve doğal seçilimin entegrasyonu: evrim şansa ilerler. Mendel’in görüşü Darwin’e destek verir. Doğal seçim evrimi meydana getiren ana ama tek güç değildir. Genler, aktarıldığında harmanlanmaz, birbirlerinden ayrı ve karışmayan bir şekilde geçerler. Bu harmanlanmama, baskınlık ve çekiniklik-dominant, resessif genler- çeşitliliği sağlar (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, 2022).

benzer biçimde gerçekleşiyor, bir bebeğin yüzündeki gülümseme ötekilerden ayrılıp incelenebilecek bir mesaj (...) Bir zooloğun sözlüğünde gülümseme toplumsal bir kurtarıcıdır” (McEwan, 2019, s. 67) “(...) sağır, kör bebekler de gülümsüyordu. Doğuştan geliyor olmalıydı bu, güçlü evrimsel nedenlere dayanmalıydı.”. (McEwan, 2019, s. 67) Yine, Joe kütüphanedeyken Jed’in de orada olduğunu hissettiğinde duyduğu korkuya nörolojik bir açıklama getirmeye çalışır: “Ekman’ın ünlü kültürlerarası araştırmasında, tiksinti, şaşkınlık, öfke ve coşkuyla birlikte temel duygular arasında yer almıyor muydu korku? Korkuyu ve başkalarının korkusunu hissedebilme, beyinlerimizin o eski memeli bölümünün derinliklerinde yatan amigdaladaki sinirsel etkinlikle ilgili değil miydi?” (McEwan, 2019, s. 44). Joe burada içindeki korku duygusunu ve nedenini tam olarak açıklayamadığında çözümü beynin işleyişinde ve yine insanın kökeninde arar.

George Levin’ e göre zaten hisler ve değer vermek aslında hiçbir zaman nesnellikten uzak veya bilimin ilgisiz kaldığı bir konu olmamıştır. Hisler ve değerler ister istemez bilim insanının içinde bulunduğu kültürle sıkı sıkıya bağlıdır. George Levine (1991), Romanın kendisi de his ve değerlerin Darwin ve takipçilerinin çok önem verdiği hayatta kalma ve üreme ile aynı temel motivasyondan geldiğini anlatmaktadır. Joe kazadan sonra korkunç bir utanç ve suçluluk duymaktadır. Fakat Darwinci perspektifi onun kendi iç mücadelesinin yükünden kurtulmak için de bir yol olur; kendini suçlamak veya ahlaki bir açıdan değerlendirmekten ziyade, o kazada olanları ve Logan’ın ölümünü bir bilardo masasındaki geometrik hesaplamalar gibi görür. Balon kazasında hiçbiri ipi bırakmasaydı John Logan ölmeyecek ve balon yere sabitlenebilecekti. Bu durumu Joe kendine Darwinci bir yaklaşımla açıklamaya çalışır. Kazadaki davranışını hayatta kalmanın temel ve kaçınılmaz ilkesi olarak

görür. “*O kayalığın bir iki metre yukarısında asılı dururken ekibimiz o en eski ahlak anlayışının o en eski, çözümsüz ikilemini canlandırdı: Ya biz ya ben.*” (McEwan, 2019, s. 19) diyerek ahlak kavramının Darwinci tarafıyla rahatlamaya çalışır. Ancak, bu açıklamalar yine de Joe’yu kendini suçlamaktan alıkoyamaz. Joe, sürekli olarak ipi ilk bırakanın kendi olmadığını düşünmek ister ve bu durumun Joe’nun Jed’i bir takıntı haline getirmesinde rolü büyüktür. Hissettiği suçluluk duygusundan dolayı içini kemiren şüphe ile baş etmekte zorlanır. Kazada ölen Logan’ın ailesini görmeye gider, Logan’ın eşine yardımcı olmaya çalışır ve Jed’nin durumunu tüm hayatını kapsayan bir takıntı haline getirir. Joe kendisi, mesleği ve evliliği ile ilgili ciddi sorunlar yaşar. Çünkü o kazada yaşadığı şeylere her ne kadar bilimsel açıklamalar getirmeye çalışsa da içinde bulunduğu duygular ve çelişkilerle baş etmekte çok zorlanır. Bu çerçevede okuyucuya bilimin de tek başına olayları veya zihinden geçenleri, duyguları anlamlandırmakta yetersiz kaldığı gösterilmektedir.

Sonsuz Aşk’ın sonunda McEwan’ın birkaç kitap ve yazara olan minnettarlığını belirten bir teşekkür sayfası bulunmaktadır. Robert Gittings’in Keats üzerine ve Stephen Gill’in Wordsworth üzerine yazdığı iki biyografi dışında, listelenen kitapların neredeyse tamamı, genel olarak, evrimsel biyoloji alanında (şeyler, doğal seçilimin birimi olarak birey ya da türden ziyade geni iletirler) etkisi olan eserlerdir. Evrimsel biyoloji hala tartışmalıdır, ancak 1970’lerde ve 1980’lerde üniversitelerin biyoloji bölümlerinde bir yer edinmiştir. McEwan’ın *Sonsuz Aşk* eserinde evrimsel psikoloji ve sosyo-kültürel evrimle ilgilendiğini belirtmek de bu noktada önemlidir. Örneğin, aşk insanlara özgüyse, bireyin hayatta kalmasında veya türün dayanıklılığında nasıl bir rol oynar? Ayrıca, eğer evrim en uygun olanın hayatta kalmasını sağlıyorsa, fedakarlığın ve işbirliğinin kendini korumadaki rolü nedir? Çocuk sahibi olmanın ilişkilerin

sürdürülmesinde ve insan doğasındaki yeri nedir? gibi sorular McEwan'ın bu anlatısında cevap aradığı ve üzerinde düşünmeye ittiği alanlardan bazıları olarak okuyucunun karşısına çıkarılmaktadır. Yazar bu sorulara yarattığı karakterler üzerinden cevap aramışsa da çelişki ve şüpheden tam olarak kurtulamamıştır.

McEwan, genom projesinin (gen araştırmaları) yaptığı gibi, insan ve hayvan arasındaki bağlantılarla ilgilenir, ancak özellikle insanların evrimsel geçmişleriyle de alakadar olur. (Greenberg, 2007, s. 94, 100) Bu, yalnızca Joe'nun bilimsel makaleleri veya balon kazasında söz konusu olan konular düzeyinde değildir, çünkü McEwan bu temanın altını çizmek için kitap boyunca çeşitli olaylar ekler. Örneğin, Joe, dışkılamak için ormanda çömeldiğinde korku, hayatta kalma ve korunma duygusu arasındaki ilişkiyi düşünür. Tüm hücresel yaşam formlarının biyolojik gelişimini yönlendiren genetik planı içeren DNA'dır fikri, dışkılama dürtüsüyle ormanda çömeldiğinde ve tüm canlılar arasındaki bağlantıları hatırladığında onun iç sesiyle okuyucuya yansıtılır: *“Bazı insanlar derinliği yıldızlar ve galaksilerde arar, bense biyolojik dünyanın toprağa bağlı skalasından yararlanmayı yeğliyordum. Avucumu yüzüme yaklaştırdım ve içindekileri dikkatle inceledim çürümüş bitkilerden oluşan, elimde ufalanan yoğun siyah toprakta iki siyah karınca, küçük, kanatsız bir böcek ve bir de koyu kırmızı solucanı andırır bir yaratık gördüm, yaklaşık yirmi tane açık kahverengi bacağı vardı. Bunlar, ayağımızın altındaki dünyanın gürleyen evreniydi, çünkü görünürlük eşiğinin biraz altına indiğinizde kurtların kaynaşan dünyası çıkardı karşınıza-onlarla beslenen leş yiyiciler ve yırtıcılar, hatta bunlar bile mikroskopik dünyanın sakinlerinin, asalak mantarların ve bakterilerin yanında birer devdi. Bu bir avuç toprakta bile belki on milyon tane vardı onlardan. Bu organizmaların üretme ve boşaltmaya yönelik bilinçsiz dürtüleri sayesinde toprak bu denli zengin olabiliyordu,*

böylece bitkiler, ağaçlar ve onların arasında yaşayan canlılar da-ki bunlara bir zamanlar biz de dahildik- yaşamlarını sürdürebiliyorlardı. Beni yatıştıracağını sandığım şey bana, her şeye karşın bu doğal bağımlılığın hala bir parçası olduğumuzu anımsattı. Çünkü yediğimiz hayvanlar, bizim sebze ve meyvelerimiz gibi bu organizmaların oluşturduğu toprakta yetişmiş bitkilerle otlanıyordu.” (McEwan, 2019, s. 189).

19. bölümde Clarissa’nın doğum gününde ise, Clarissa’nın vaftiz babası Jocelyn Kale, DNA’nın keşfi ve genom projesinden bahseder. (McEwan, 2019, s. 150-151). Jocely bu konuyla ilgili şunları söyler: *“Phobus Levin’i ele alalım. DNA’nın ASGT harflerinin farklı dizilimlerini içeren, başka da bir anlam taşımayan sıkıcı bir molekül olduğundan son derece emindi (...) Gerekli kanıt ancak 1920’lerde Griffith’in bakteriler üzerine yaptığı çalışmalar sonucu elde edildi. Bu çalışmayı Washington’dan Oswald Avery sürdürdü (...) Londra’da şeker fosfat bağları üzerine çalışan Alexander Todd, 1952 ve 1953 yıllarında Maurice Wilfins ve Rosalind Franklin, daha sonra ise Crick ve Watson çalışmaları devraldılar.”* (McEwan, 2019, s. 152) Yine doğum günü kutlaması sahnesinde, Jocelyn Clarissa’ya insan DNA’sı formunda (çift sarmal içinde birbirlerine dolanmış iki altın şerit) bir broş hediye eder. (McEwan, 2019, s. 150) Bu broş, duygusal bağların altında yatan kimyasal izlerin maddi bir temsili olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda sanat ve bilim, estetik ve bilimsel gerçekliği birbirine bağlayan bir güzellik nesnesi olarak da görülebilmesi mümkündür.

Sonsuz Aşk üzerine birçok analiz, makale genellikle onun (Keats tarzı) romantik aşkı sunumuyla, “erotomani rahatsızlığını” işleyişi veya kriz içindeki bir çifti tasvir etmesiyle ilgilenir. Ancak, McEwan’ın Darwinci doğal seçim ilkesi ve

hayatta kalma, üreme amaçlarına hizmet etmek için insanın zihinsel süreçlerini, davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koyan evrimsel psikoloji de ile ilgisi eşit düzlemde düşünülebilir. (İngiliz doğa bilimci Charles Darwin (1809–92), *Türlerin Kökeni* [1859] ve *İnsanın Türeyişi* [1871] adlı kitaplarında doğal seçim yoluyla evrim teorisini formüle etmiştir.)

McEwan, romanında *On Human Nature, The Diversity of Life*, kitabının yazarı E.O Wilson’a teşekkür etmiştir ve bu yazarın etkisi romanda çok belirleyicidir. McEwan, Wilson için şu yorumda bulunmuştur: “Evrimsel açıdan değerlendirdiği - din ve sanat da dahil olmak üzere- insan başarısının çeşitliliğini samimi bir şekilde kucaklayan bilimsel bir materyalisttir. Başarılarından biri de sosyal bilimlere gerçek bilime entegre etmeye yönelik Aydınlanma projesini ilerletmek olmuştur. O, temelde bize dünyadaki yaşam anlatısının güzelliğini gösteren rasyonel bir iyimserdir. Materyalizmin kasvetli bir dünya görüşü olmaması gerektiğinin canlı kanıtıdır.” (Douglas, 2001)

Wilson, “gen-kültür” teorisinden sorumludur. Bu teori, hem kültürün biyolojik kökleri olduğunu hem de kültür ve genetiğin insanlığın çeşitliliğini geliştirmek için iç içe geçtiğini savunan ortak evrimi öne sürer. Wilson’ın, “hayvan ve dolayısıyla insan davranışının sosyal etkileşiminin biyolojik temelini sistematik olarak incelenmesi evrimsel bir mercekle aracılığıyla analiz edilebilir” ifadesi romanda da vurgulanan ve sosyobiyoloji açısından önemli olan noktayı net bir şekilde ortaya koymaktadır. (Carbonell, 2011, s. 351)

Son olarak, romanın sonunda Joe’nun Rachael ve Leo için kaleme aldığı hikaye romandaki Neo-Darwinizm yansımalarına örnek olarak verilebilir. Peter Childs’a göre, bu hikâye dünyadaki yaşamın anlatısıdır ve kitabın hedeflerinden biri

de insanın evrimini, varoluşunu gezegenimizin doğal yaşamının bir parçası olarak ve doğanın gözünden görmenin değerini aktarmaktır (Childs, 2007, s. 24): “(...) *olabilecek en küçük su parçasını düşün dedim. O kadar küçük ki, kimse onu göremiyor (...) çok daha küçük. Mikroskopla bile göremezsin. Yok gibi bir şey. İki hidrojen, bir oksijen atomu, gizemli bir güçle birbirlerine bağlanmışlar (...)* bunlardan milyarlarcasını, trilyonlarçasının birbiri üzerine yığılarak dört bir yana, neredeyse sonsuzluğa uzandığını düşün. Sonra ırmak yatağını yüz kilometrelik uzun, sığ bir kaydırak, kıvrıla kıvrıla denize uzanan çamurlu bir oluk gibi düşün.” (McEwan, 2019, s.196).

2.4. Romanda Nöro-İçebakış ve Dil

2.4.1. Nöro-içebakış

Romanın kurgusunda Joe’nun kendisini sorgulamasına, duygu ve deneyimlerini bilim temelli açıklamasına geniş bir yer verilmektedir. Eserdeki balon kazasında hem küçük bir çocuğun ölümle karşı karşıya olması hem de yardımına koşan beş adamın ortak bir noktada birleşmesi görülmektedir. Çocuğun hayatını kurtarmaya çalışırken balonun daha fazla havalanmaması için beş adam birlikte balonun sarkan iplerine asılırlar. Zihinleri ve bedenleri birlikte hareket eder ve bu sahne okuyucuya zihin ve bedenin birlikte çalıştığına dair, nöro-romanın ele aldığı bilişsel süreci (bilişsellik) güçlü bir görsel sağlamaktadır. Balon kazası sahnesinden sonra Joe’nun evrim ve ahlaki anlamda yaşananları sorgulaması ve kendisiyle bir çatışma içinde olması okuyucuyu Joe’nun bilincinin derinliklerine götürmektedir. Okuyucu, Joe’nun zihniyle sınırlı olarak, ahlaki değerler, insanın içgüdüsel ve bedensel programlanması arasındaki bu ikircikli sürece dahil edilmektedir.

Joe'nun içgüdüleri ve duyguları ile bir çatışma halinde olması ve zihninde, kalbinde olanları tüm çıplaklığıyla sunmasıyla okuyucu da kendi zihninde bu sorgulamayla bilişsel bir yolculuğa çıkarılmakta, Joe ile birlikte çatışmanın, insanoğlunun önemli ikilemlerinin ortasında bırakılmaktadır. Joe balon kazasıyla ilgili içine döndüğünde bu ikilemlerden birini şöyle ifade eder: *“İşbirliği- avcılıktaki ilk başarılarımızın (insanoğlunun) temelidir”* (McEwan, 2019, s. 19) Fakat Joe aynı zamanda bu içgüdüsel davranışın içerdiği çatışmanın da farkındadır, yani insanoğlunun *“kalbimize yazılmış olan”* (McEwan, 2019, s. 19) bencil tarafının... Bu satırlar vasıtasıyla roman, Joe'nun zihnidен geçenler üzerinden okuyucuya “gerçekten her insan kendisi için mi var olur yoksa topluluk mu insanı var eder?” sorusunu sordurur. İlâveten insanın varoluşunun, kimliğinin belirlenmesinde “içgüdüler mi, ahlaki değerler mi, edinimler mi, yoksa genetik aktarımlar ve genetik kodlarımız mı belirleyicidir?” sorusunu da gündeme taşır. Bu yolla okuyucunun dikkatinin insanın bilişsel işleyişine dair özelliklere odaklanmasını sağlamaktadır.

Joe, kendi eylemlerinin John Logan'ın ölümündeki rolünü, Jed'nin davranışlarını, zihnini, hastalığını anlamaya ve nedenini bulmaya kafayı takmış, bilim odaklı bir rasyonalisttir. Joe'nun kendisini ve etrafındakileri anlama mücadelesinde roman, anlatının hem pozitif bilimler hem de sosyal bilimler için önemini ortaya koymaktadır. (Daha önce bahsedilen iki kültür gerilimini azaltmada önemli bir nokta olarak görülebilir). Joe'nun Londra kütüphanesinde Darwin ve bilim yazıları hakkında derin düşüncelere daldığı bölümden kısa bir süre sonra, evde yazması gereken parçayı düşünürken okura 19. yüzyılda öykülemenin o dönemin ruhunun derinliklerinde yattığını ve baskın bir sanat biçimi olduğunu kafasından geçirir: *“(...) bu anlatılar (...) toplumları aynadan yansıtır gibi yansıtıyor ve günün toplumsal konularını ele*

alıyordu.” (McEwan, 2019, s. 48) Daha sonraki süreçteyse, ona göre hem bilim hem de edebiyat profesyonelleşmiş ve küçük elit toplulukların egemenliğine girmiştir; fizik pozitif bilimlerde, modernizm ise sosyal bilimlerde. Bu profesyonelleşmeyle birlikte, her ikisinin de biçimselleştirildiğini ve soyutlandığını ifade eder: *"Böylelikle anlatının dolambaçlı yolları, sanatta olduğu kadar, bilimde de yerini bir biçim estetiğinin oluşmasına yol açmıştı (...) Örneğin Einstein'ın Kuantum elektrodinamiği çirkinliği yüzünden kabul edilmemişti."* (McEwan, 2019, s. 49) Daha sonra, Joe, Thackeray'den Freud'a, oradan Balzac'a kadar örnekler verir: *"Dickens, Scott (...) gibilerin romanlarının bir virgül kadar bile olsa herhangi bir bilimsel görüşün sunumunu etkilemiş olduklarını nasıl kanıtlayabirdim."* (McEwan, 2019, s. 49-50) Tüm bu içsel sorgulamalarından sonra Joe bu düşüncelerinin ve yazdıklarının gerçeğin arayışı olmadığını ve bunların kendisinin de emin olmayarak aktardığı bir anlatı olduğunu düşünür. Kendisini bir sahtekar ve asalak olarak tanımlayan Joe, dergi gazeteciliği yaptığı için gerçeği terk etmekten dolayı suçluluk duyar. Bu bölüm, Joe'nun bu iki dünya arasında kaldığını ortaya koymaktadır. Bir yanda, bir zamanlar parçası olduğu akademik bilimin profesyonel dünyası vardır, diğer bir yanda ise, sadece gazetecilik, hikâye anlatımı ve sosyal bilimlerin unsurları vardır. Yine de kendisine ve sosyal bilimlere yönelik bu eleştiri ironik görünmektedir, çünkü romanın ana eylemi anlatının, edebi olanın merkezde olduğu bir eylemdir. Joe, suçunun ağırlığını değerlendirmek için balon olayını yeniden düşünüp detaylandırması ve olanları itiraf etmek için de Logan'ın dul eşini ziyaret ederek bir tür kefaret çıkarması gerektiğini düşünür: *"Özgeciliğinden bencilliğe uzanan eğimli bir ölçek. Bunun nedeni yaşanan panik miydi yoksa mantıklı bir hesaplama mı? Onu gerçekten öldürmüş müydük, yoksa yalnızca onunla birlikte ölmeyi mi istemiştik? Ama eğer onun yanında*

olsaydık... hiç kimse ölmemiş olacaktı. Bir başka soru da Bayan Logan'ı ziyaret ederek olanları anlatıp anlatmamam gerektiği idi.” (McEwan, 2019, s. 54)

Roman Nöro-içebakış tekniği açısından okura çok zengin bir malzeme sunmaktadır. Özellikle baş karakter Joe'nun bu türden sorgulamalarına aşağıdaki alıntılarda da rastlanmaktadır:

“Kabullenmesi zor olan gerçek şuydu ki, Logan bir hiç uğruna ölmüştü (...) John Logan'ın ölümüne yardımcı olmuştum. Ama suçluluk duygusunun neden olduğu mide bulantısını yeniden hissederken, kendimi yaptığının doğru olduğuna inandırmaya çalışıyordum.” (McEwan, 2019, s. 33)

“O sabah yazımı yazarken beni rahatsız eden şey, ne olduğunu bilemediğim bir kaygı, bedensel bir duyumdur...hissettiğim şey suçluluksa, nerede başlamıştı? (...) rahatsızlık tenimden içeri işliyordu.” (McEwan, 2019, s. 40)

“Neydi bu kötü düşünceler? Bunlardan biri, mantığın güvenilirliğini hiçe sayan o duygu alemlerinde Clarissa'nın Jed'yi benim hatam olarak gördüğüne dair bir kuşku idi. Jed yalnızca benim çağırabileceğim türden bir hayaletti; gelişmemiş, bozulmuş kişiliğimin ya da (...) şeyin ruhuydu (...) adamı reddederken bile onu bir yere bırakmıyordum aslında.” (McEwan, 2019, s. 95-96)

2.4.2. Dil

Nöro-romanların uğraşlarından biri olan bilim dili ve edebi dil arasındaki farklılık nedeniyle ortaya çıkan açıklık (explanatory gap) özellikle Joe'nun iç sorgulamaları esnasında göze çarpmaktadır. Tüm nöro-kurguların ve eserin ana teması olan iki kültür tansiyonu, içe bakış yöntemi ve kullanılan dil aracılığıyla daha da yoğunlaştırılmaktadır. “Nöro-kurgularda bilimsel dil roman yazımında bir araç

olarak kullanılmaktadır.” (Vidal & Ortega, 2017, s. 225) Fakat *Sonsuz Aşk*’da McEwan, Keats aracılığıyla edebi dilin yanı sıra şiirsel bir dil de kullanmıştır. Eserde McEwan, olayları anlatırken edebi ve bilimsel dili birleştirmiş, ayırtmış, böylece iki kültür sorunsalını irdelemiştir.

Literary Mind ‘da Mark Turner roman türünün özelliklerini değerlendirmek açısından önemli bir metindir. Turner, çalışmasında hikâyenin gramerden önce geldiğini ve dilin insanların “edebi” zihninin bir ürünü olduğunu savunur: “Edebi zihin ayrı bir zihin türü değildir. O bizim zihnimizdir zaten. Edebi akıl (zihin) temel akıldır(zihindir). Bilişsel bilim, edebi olmayan robotlar ve bilgisayar araçları gibi mekanik teknolojilerle ilişkilendirilse de bilişsel bilimin temel sorunları aslında edebi zihnin de sorunlarıdır.” (Turner, 1996, s. 46)

Jed’nin Joe’ya yazdığı mektuplarda, tanrı sevgisi ve Joe’ya duyduğu aşk betimlenirken epeyce güçlü edebi aktarımlar ve edebi bir dil göze çarpmaktadır: “(...) *büyüleyici bir yerdi (...) bu manzara karşısında donakaldık. Birisi fısıltıyla bunun Cennet e girmek gibi bir şey olduğunu söyledi...yaşadığımız zorluklar sona erdiğinde, sen buraya geldiğinde (...) Kendimizi o çayıra varmış gibi hissedeceğiz. O kayalıklara tırmanış sona erecek! Huzur ve zaman önümüze serilecek (...) beni kabul et böylece Tanrı’yı da kabul ettiğini göreceksin (...) bana öfkeni, üzüntünü göster. Hepsine razıyım. Seni asla terketmeyeceğim. Ama sakın, sakın kendini benim var olmadığımı inandırmaya kalkma.*” (McEwan, 2019, s. 127,128) “(...) *böylece suyun, çiçeklerin soluk pembe rengine boyanarak oval boncuklara dönüşmesini yakından gözlemleyebiliyorum. Aşk bana yeni gözler verdi(...)gördüğüm her şeye dokunmak, her şeyi okşamak istiyorum. Sonunda uyandım. Aşkınla kendimi yeniden doğmuş, gözleri yeni açılmış gibi hissediyorum.*” (McEwan, 2019, s. 90)

Joe'nun Clarissa'nın doğum günü yemeğinde düşüncelere daldığında yine şiirsel bir dil kullandığı görülür: *“Doğası gereği hayaller hiçbir iz bırakmaz, düşünceleri cennetin sınırlarına uçurup, çıplak beyni terk ederler. Ama ben birçok kez geri döndüm, bu hayale yol açan cümleyi anımsayınca hayali de tekrar ele geçirdim...Keats çoktan ölmüştü cümlesiydi bu.”* (McEwan, 2019, s. 156)

“(...) meşenin dibinde, taze ilkbahar çimenlerinin üzerindeki mutluluğumuzdan fırlayıp koşarak bu öyküye ve labirentlere dalmak hızla...” (McEwan, 2019, s. 7)

“Karşıtlık bilinci, ı ışık ve gölgeyi algılayabilme, yani bir şiiri algılayabilme için tüm bilgiler (ilkel anlamda), hasta bir midenin en büyük düşmanları (Keats in mektubundan)” (McEwan, 2019, s. 11)

Romanda, Joe'nun iç konuşmaları yoğun bir iç gözlem (içebakış) içermektedir. Joe'nun sürekli olarak kendine, yaşadıklarına, çevresine, hislerine dair yaptığı gözlemler okumayı zaman zaman nörotik bir eylem haline getirmektedir. Onun kendisiyle ilgili tarafsız perspektifi ve çelişkileri romanda tüm nöro-kurguların araştırdığı, işlediği “explanatory gap” (bilimsel dil ve edebi dil arasındaki farklılık nedeniyle ortaya çıkan açıklık) kavramının iki yönünü de gösterme rolü oynar.

Joe'nun kullandığı bilimsel dil (nöro-bilimsel dil), yaptığı nörolojik açıklamalar zaman zaman romanda baskın hale gelmekte ve romanın akışını durdurmaktadır. Bu da aslında anlatının ritmine, giriş, gelişme, climax, sonuç, karakter, konu ve çatışma gibi gerekliliklerine bir darbe vurmaktadır. Yani dile, eserin kurgu ve akışına bilimsel (epistemolojik) bir protesto görevi yüklenmektedir. Joe ürküttüğü bir anda: *“Korkuyu ve başkalarının korkusunu hissedebilme, beyinlerimizin o eski memeli bölümünün derinliklerinde yatan amigdaladaki sinirsel etkinlikle ilgili*

değil miydi?” (McEwan, 2019, s. 44) cümlesiyle okuyucuya dil vasıtasıyla nörolojik açıklamalar yapar.

Joe evinde tek başına çalışırken arkasında biri olduğunu hissederek korkuya kapıldığı bir başka anda ise, durumuna yine bilimsel açıdan yaklaşmaya çalışır: *“ilkel, bilimsel adıyla sempatik sinir sistemi, varlığını dönüşte çevikliğe, çarpışmada hız ve sertliğe, kaçıştaysa coşkuya borçlu olan bütün öteki türlerle paylaştığımız eşi benzeri bulunmayan bir şeydir. Kalp dokusunun derinliklerindeki sinir uçları nöradrenalin salgılar ve kalp silkinerek daha fazla kan pompalamaya başlar. Daha fazla oksijen, daha fazla glikoz (...) daha hızlı düşünme (...) Yalnızca etkileri algılayabiliriz. Kalbi hedefleyen o atış tehdidin algılanmasıyla eş zamanlı olarak gerçekleşir; görsel ya da işitsel korteks göze çarpan, kulağa gelen şeyin ne olduğunu ayırt ederek farkındalığa dönüştürmeye çalışırken o etkili damlacıklar çoktan düşüyordur.” (McEwan, 2019, s. 50)*

Joe, Clarissa ile duygu yoğunluğu yaşarken aklından şunları geçirmektedir: *“(...) onun varlığını, dokunuşunu, sesini, aramızdaki sevginin o kusursuz doğasını, o hayvansal huzuru yeniden yaşamak (...) ani bir şaşkınlık dalgasını da beraberinde getiriyordu. Belki bu tür bir bellek yitimi işlevseldi- kalplerini ve zihinlerini sevdiklerinden koparamayan insanlar yaşam mücadelesinde yenilmeye mahkumdular, hiçbir kalıtsal iz bırakamazlardı.” (McEwan, 2019, s. 51)*

Clarissa’nın doğum günü yemeğinde Jocelyn DNA’nın hikayesini anlatırken yine saf bir bilimsel açıklama görülür: *“bir ekip kurup çekirdek asidi adını verdiği maddenin kimyasal içeriğini çözmeye koyuldu. Sonra, bütün yaşamın yazıldığı dilin özü olan o dört harfli alfabeyi oluşturan maddeleri keşfetti – adenin, sitozin, guanin ve timin (...) Mendelin kalıtım yasaları üzerindeki çalışmaları (...) hücre çekirdeğinde*

kromozomlar tespit edilmişti, bunların kalıtsal bilginin kaynağı olduklarından kuşkulanılıyordu.” (McEwan, 2019, s. 151). Bir başka yerde ise Yaşadığı balon kazası deneyimini düşünürken Joe’nun anlatım dili bir kez daha edebi dilden uzaklaşır: “(...) olayın öncesindeki anda kalıyorum, çünkü o anda farklı sonuçlara varmak hala olasıydı; altı cisimli bilaro masasının o bildik, sınırlı düzlemi gibi yeşil, düz bir alanda kavuşması şahinin gözünde rahatlatıcı bir geometri oluşturuyor. Başlangıç koşulları, itiş gücü (...) konumlarımızın, bağıntılı uzaklıkların ve kerteriz noktalarının üzerinde duruyorum (...) yıldızların nükleer fırınında hidrojenin ısıtılıp biçimlendirilmesiyle ortaya çıkan helyumla biz ve düşüncelerimiz de dahil olmak üzere, evrende maddenin çokluğunun ve çeşitliliğinin oluşmasının ilk adımı olan bu temel gazla dolu dev bir balondur.” (McEwan, 2019, s. 8). Romanda edebi anlatının içine sızan bilimsel dil Joe’nun, Clarissa ile birlikte olacağı bir anda duygusal ve aşk dolu olabilecek bir anı yerle bir eder: “(...) çiftleşme sırasında bütün yaratıklar saldırılara açıktır, ama zaman içerisinde seçicilik üreme başarısını yakalamanın en iyi yolunun dikkat bütünlüğünü olduğunu kanıtlamış olmalı (...) hayatın iki ana ve karşıt zevkini aynı anda ve eksiksiz olarak yaşadım: okumak ve sevişmek” (McEwan, 2019, s. 148)

Joe, Clarissa’nın kendisiyle ilgili ne düşündüğünü anlamlandırmaya çalışırken de edebi dille çok da uyuşmayan bir benzetme yapar: “Kendimi onun bakışlarında bir kütük gibi iri ve kaba bir şey, biyolojik olarak yönetilen kalın bir sopa, yanlışlıkla ilişki kurduğu, hayal gücünden yoksun bir mantıktan oluşan dev bir polip olarak görebiliyordum.” (McEwan, 2019, s. 130)

Clarissa’ya hediye edilen DNA formundaki broşu bilimsel bir açıklama ile, “Sanki gerçektir, protein moleküllerine karışacak aminoasit zincirlerini oluşturmaya

hazırdı.” (McEwan, 2019, s. 150) cümleleri ile tasvir eden Joe, hemen öncesindeyse aynı broş ve Clarissa ile ilgili romantik bir cümle geçirir kafasından: “(...) *Masanın üzerinden yansıyan aydınlıkta, Clarissa’nın elindeki bu broş bir simgeden öte bir nitelik kazanıyordu.*” (McEwan, 2019, s. 150). Ardından yine bilimsel dile geri dönen anlatı DNA ile ilgili bilgiler verir: “*DNA’nın ASGT harflerinin farklı dizilimlerini içeren, başka da hiçbir anlam taşımayan sıkıcı bir molekül olduğundan son derece emindi (...) gerekli kanıt ancak 20 yıl sonra Griffith in bakteriler üzerine yaptığı çalışmalar sayesinde elde edildi (...) sonra da Londra da şeker fosfat bağları üzerine çalışan.*” (McEwan, 2019, s. 152) Bu bilimsel içerikli konuşmalardan hemen sonra şair Keats üzerine edebi bir dil kullanımı tekrar devreye girer. “(...) *o klişeleşmiş dizeye karşı koyamadım: Güzellik hakikattir, hakikat de güzellik (...) Clarissa gülümsedi.*” (McEwan, 2019, s. 152) İki sayfa sonra Keats üzerine konuşmalar yapılırken Keats’in dizeleriyle okuyucunun karşısına güçlü bir edebi dil çıkar: “*Yine yalnız düşüncelerin \ O hayallere sığmaz barınağı ol, / O düşünceler ki kavramları cennetin sınırlarına uçurur / Ve sonra terk eder beyni, çırılçıplak.*” (McEwan, 2019, s. 154)

2.5. Nöro-öznelerarasılık- Zihin Okuma (İntersubjectivity-Mind Reading)

Bireyler, kendi öznel dünyalarına göre, bulundukları çevreyle temas kurmaları durumunda çevrelerini etkilemenin yanı sıra bulundukları çevreden de etkilenecek kendi benliklerini oluşturmaktadırlar. Bu durum, öznelerarasılık-zihin okuma kavramını ortaya çıkarmaktadır. Kişinin kendilik gelişiminde çevresiyle sürekli etkileşim ve değişim içerisinde bulunması, bunun yaşam boyu devam etmesi öznelerarasılık yaklaşımının da esasıdır. Ek olarak, nörobiyolojik çalışmalarda “karşılıklı gelişen temas veya kendilik-benlik etkileşimi” şeklinde yer alan

öznelarasılık, bağlanmanın temeli olarak da gösterilmektedir (Stolorow & Atwood, 1996, s. 181).

İnsanın evrimleşen ve büyük ölçüde bilinçsizce gerçekleşen başkalarını gözlemlene davranışı, çevresindeki kişilerin düşünce, duygu, istek ve amaç gibi zihinsel eylemlerini açıklama ya da tahmin etme yeteneği varoluş tarihiyle birlikte süregelmiştir. Hem kendi zihnini hem de başkalarının zihnini anlamaya, yorumlamaya çalışmak bir roman yazarının ana uğraşlarındandır. Susan Green'e göre Mc Ewan'ın ele aldığı bu uğraş, nöro-romanın özelliklerinden biri olan öznelarasılığı belirgin bir şekilde vurgulamaktadır. (Green, 2011, s. 442)

Roman, daha giriş satırlarında ana karakterlerden Joe'nun zihnine odaklanmaya başlamaktadır. Bu tür bir zihinsel odaklanma McEwan'ın, karakterleri ve onların çevreleriyle ilişkilerini tasvir etmek için kullandığı önemli bir teknik olarak da öne çıkmaktadır. Romanda, Joe'nun zihnine odaklanılarak onun, rasyonel Joe'nun antitezi olarak var olan karakter Jed'nin patolojik durumunu içgüdüsel olarak nasıl anlamlandırmaya çalıştığı detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Joe, Jed'nin bir tehdit olduğunun tam olarak farkına varır ve onun patolojik rahatsızlığını, bozuk zihnini anlamaya çalışır: *“Adamın durumu o kadar ağır, algılayışı o kadar çarpıktı ki(...)onu dinlerken üçüncü bir düşünce dalgası daha oluştu içimde, iki kere kullandığı bir sözcüktü buna neden olan: işaret (s. 86), “(...) öfkeli olduğu kesindi, karanlık bir yönü vardı, ama bunu açığa vurmayacak kadar kurnazdı (...) Araştırmalarım da bu kuşkumu doğruluyordu. Clerambault hastalarının yarısından fazlası saplantı nesnelere karşı saldırganlık sergilemişlerdi.”* (McEwan, 2019, s. 131-132) Anlatıda Joe'nun zihni, aktif ve bedensel bir süreç gibi sunulurken, zihin somutlaştırılmaktadır. Eserde, Joe aracılığıyla diğer karakterlerin zihnine ışık tutulurken aynı zamanda da

okuyucu, Joe'nun zihninde dolaşabilmekte, beyin ve zihin alanında birçok bilgiye de erişebilmektedir. Joe'nun Jed'i anlama çabasının yanı sıra karakterlerin birbirlerinin davranışlarını anlamlandırma, duygularını içselleştirme uğraşı da tüm romanda açıkça gösterilmektedir.

Clarissa, Joe'yu anlamlandırmaya çalışırken Jed'nin varlığından şüphe duyar, morali bozuk olduğu için Joe'nun eski takıntılarının tekrar ortaya çıktığını, mantığını geçici olarak yitirdiğini, bu yüzden kolay incinebilir olduğunu düşünür. Clarissa tüm bu düşüncelerinin sebebini aslında Joe'nun istediği işi yapamıyor oluşuna bağlar:

“belki Jed diye birisi, daha doğrusu Joe'nun anlattığı Jed yok (...) yani, bilemiyorum. Bilimsel araştırma yapamadığın için duyduğun tanıdık öfkenin belirtisi belki.”

(McEwan, 2019, s.79) Clarissa'nın Joe'nun aklından geçenleri anlamak için verdiği çaba şu cümlede de net bir şekilde ifade edilmektedir: *“Joe'nun zihinsel durumunun içinde buldu kendini, zihinsel durumunun, sorunlarının, ikilemlerinin...”* (McEwan, 2019, s. 80)

Joe, Clarissa'yı anlamaya çalışırken ise öznelarasılığın bir unsuru olarak görülen empati yeteneğini kullanır: *“(...) En kötüsü, balon kazası yeniden kafasını meşgul etmeye başladı. Hiç aklından çıkmamıştı aslında (...) onu öyküleştirmiş haliyle biraz uzaktaki bir bölmeye kaldırmıştı (...) yeniden Clarissa'nın içindeki yerini aldı, parmaklarının ucuna sinmiş bir koku gibi(...)dehşet dolu çaresizlik duygusu da kaplıyor içini. Olanları arkadaşlarıyla paylaşmak da işe yaramıyor, çünkü Clarissa duygusuzlaştığını düşünüyor.”* (McEwan, 2019, s. 75-76) *“Öfkesi kendi durumunu anlamasına engel oluyor, ancak daha sonra sakinleştiği zamanlarda düşüncelerinde planlı bir savunma geliyor. Clarissa kolay yaralanan biri olduğu için (...) öfkeli sözler hemen yüzünde acı dolu bir iz bırakıyor.”* (McEwan, 2019, s.81)

Joe roman boyunca hem Clarissa ve Logan hem de Jed'nin zihinlerini ve hislerini anlamaya çalışmaktadır. Bu anlamlandırma çabası romanın genel ve ağırlıklı örgülerinden birini oluşturmaktadır. Joe'nun Jed'i anlamaya çalıştığı iç konuşmalarından bazı örnekler şunlardır: *“o anda bile adamın ilgisi çoktan bana yönelmişti. Uzun boylu sıska bir adamdı (...) görünüşü etkileyici hatta biraz ürkütücüydü (...) ama sesi her şeyi açığa vuruyordu. Biraz karasız, hiçbir bölgeye özgü olmayan ama unutulmak istenen bir geçmiş ya da bir özentisi sonucu...”* (McEwan, 2019, s. 26) *“Bu adam “zavallının biri” değildi (...) bir adamın ölümünden doğan ortak bir sorumluluk ya da en azından bu ölümle ilgili olarak paylaştıklarımız aramızda bir bağ kuruyordu(...)kendini aşağılanmış hissediyor olabilirdi, belki de kinci bir fanatikti.”* (McEwan, 2019, s. 57)

Aynı zamanda Joe, Logan'ın ölümü ve ipleri bırakmayışının nedeni hakkında kendisinin ne hissetmiş olabileceğini ve Logan'ın ailesinin, özellikle eşinin acısını, zihnini anlamak için yoğun bir iç konuşma ve hesaplama yapmaktadır: *“bir yakının kaybetmiş insanın sözlerinin ardında, bu kadının kendisini görebilmek de gücü (...) kadın çevresindekileri tedirgin edecek kadar başına buyruk ve çabuk öfkelenen bir insana benziyordu (...) kafasının içinde susmak bilmeyen bir sesi açığa çıkarmıştım. Bütün gece ona işkence eden sesleri duyabiliyordum (...) gördüğüm şeyin aşk ve yok edilen bir aşkın büyük acısı olduğunu anlamak uyuşukluğumu geçirdi. Clarissa'yı ölüm ya da benim aptallığım gibi bir nedenle kaybetmenin nasıl bir şey olacağını düşününce, sırtımda bir ürpertiyle küçük odanın havasızlığında boğulduğumu hissettim.”* (McEwan, 2019, s. 103, 105)

Bundan başka romanda Clarissa'nın çalışma öznesi olan İngiliz şair Keats'in romantik aşkı metinlerarası bir bağlamda kullanılır. Böylece Keats'in aşkı, Jed'nin

beyindeki işlevsel bozukluk nedeniyle ortaya çıkan patolojik takıntılı aşkı ve Clarissa ile Joe'nun mutlu evliliği aracılığıyla betimlenen aşkları, eserde öznelerarasılığı gösteren ve ayrıca derinleştiren birer araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, zıt karakterlerin ve onların farklı aşk yorumlarının eserde konumlandırılmasıyla insan zihninin gizeminin daha anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Öznelerarasılık, sadece roman karakterleri aracılığıyla değil, aynı zamanda okuyucunun romanın zihin labirentine davet edilmesi ile kendini göstermektedir. Green bu durumu şu sözlerle vurgulamıştır: “McEwan, romanı psikolojik karmaşaları ve kendimizi anlamlandırmanın yanı sıra diğerini anlamanın zorluğu gibi konuları aydınlatmanın bir yolu olarak kullanmaktadır.” (Green, 2011, s. 441) Örneğin, okur uzun süre Jed'nin gerçekten Joe'yu takip edip etmediğinden veya eşi Clarissa'nın ya da polislerin şüphelendiği gibi Joe'nun bir dereceye kadar hikâyeyi uydurup uydurmadığından emin olamamaktadır. Bu şüpheler ve yorumlar aracılığıyla *Sonsuz Aşk*, aynı zamanda insanların hayatlarındaki olayları yorumlamak için kullandıkları farklı anlatılar, teoriler ve inançlar hakkında bir roman olarak gelişmektedir. Bu şüphelere örnek olarak Clarissa'nın Joe'nun zihninden şüphelenmesi verilebilir. Clarissa, Jed'nin Joe tarafından uydurulan bir karakter olduğunu ifade ederek okuyucuyu da Joe'nun güvenilirliği ile ilgili ikileme düşürmektedir: “*Jed'i tanıdığından beri ona karşı o kadar yoğun duygular besliyorsun ki, onu sen yaratmışsın gibi sanki...*” (McEwan, 2019, s. 81) Joe, ona Jed'nin yazdığı mektubu gösterdiğinde ise Clarissa, “*yazısı seninkine çok benziyor*” (McEwan, 2019, s. 94) diyerek Joe'yla ilgili şüphesini tekrarlar. Ayrıca, Joe, Jed ile ilgili polise şikayete gittiğinde polis de Joe'nun bu durumu uydurduğuna dair açık imalarda bulunarak Clarissa'nın şüphelerini doğrular: “*Hiç psikiyatrik tedavi görmenizi gerektiren bir*

rahatsızlık geçirdiniz mi bay Joe? (...)Fazla iş stresi ya da o tür bir şey?

(...)Gazetecilik çok zor iş öyle değil mi? (...)olası tehditler arasında bay Joe bu adam masum bir kedi sayılabilir (...) Yani tehdit bunların neresinde?” (McEwan, 2019, s.

142-143) Joe hissettiklerinden asla şüpheye düşmez ve bu tutumlarla ilgili şu cümleyi kurar: *“Clarissa benim bir deli, polis ise bir ahmak olduğumu düşünüyordu.”*

(McEwan, 2019, s.148)

Romanda, bir yandan Joe ile cisimleşmiş olan akıl ve Clarissa’nın temsil ettiği duygu arasındaki boşluk/fark tematize edilirken, diğer yandan da başkalarını anlamak için gösterdiğimiz temel insani arzumuz yoğun bir şekilde vurgulanmaktadır.

Öznelerarasılık bu yolla bütün eserde okuyucuya hissettirilmektedir. James Phelan, “Anlatıların, tipik olarak, okuyuculardan karakterlerin görüşlerini yargılamalarını istediğine” inanır. (Phelan, 1996, s. 311) Phealen’in bu görüşü “Bilişsel yaklaşımın diğer bütün yaklaşımların temeli” olduğunu söyleyen Palmer’in, okuyucular edebiyatla ilişki kurduğunda ve onu yorumladığında “hepimiz bilişselciyiz” (Palmer, 2009, s. 292) cümlesiyle aynı vurguyu içermektedir. Bu noktada eser, okuyucuya sadece bilişsel romanın örneğini vermekle kalmamakta, ilaveten okuyucuyu da bir bilişselci olmaya teşvik etmektedir. Tüm bu bilgiler temelinde, öznelerarasılık açısından incelendiğinde denilebilir ki *Sonsuz Aşk* romanı insanın temel ihtiyaçlarından biri olan başkalarını anlamak ve anlamlandırmak isteğini güçlü bir şekilde ifade etmektedir. Karakter yaratımı, romanın sonunda yer alan ek-1 ve ek-2’de de görülebileceği üzere, yan metinler içermesi ve bilimsel teorilerin sunulması gibi tekniklerle de zihinlerin birbirini yorumlamasının karmaşık örneklerini sunmaktadır. *Sonsuz Aşk*, karakterlerin birbirlerinin zihinlerini anlamlandırmaya çalışmasıyla ilgili bir portre çizerken aslında birinci tekil ve üçüncü tekil şahıs anlatımını bir araya

getirmesiyle de okuyucuyu, zihinleri ve olayları anlama çabasının içine çekmektedir. Bu anlatım yoluyla okuyucuyu bazen yazarın güvenirliliğini sorgulamaya davet etmektedir. Karakterlerin farklı bakış açıları aracılığıyla da bu zihin kurgusunun içine okuyucuyu hem dahil etmekte hem de onu zorlayan güçlü bir perspektif oluşturmaktadır. Joe'nun ağzından dökülen şu cümleler bu durumu göstermektedir:

“Düş aleminde gibi hem birinci hem de üçüncü kişiydim. Hareket ediyor, ayrıca hareket ederken kendimi izliyordum. Düşüncelerim vardı ve bunların bir ekranda sürüklendiğini görüyordum.” (McEwan, 2019, s. 23)

2.6. İki Kültür

1959'da C. P. Snow, entelektüel toplumda bilim insanları ve sosyal bilimciler (edebiyatçılar) olarak ayrılan iki kutup olduğundan, bu kutuplaşmanın durumu çok basite indirgediğinden ve artık üçüncü bir kültür olması gerektiğinden bahsetmiştir. İki kültürün örtüşüp, çelişmesi ile aslında çok daha fazla yaratıcı fırsatların ortaya çıkabileceğini de vurgulamıştır. (Snow, 1959, s. 419). 1960'lardan sonra ortaya çıkan ve iki kültürü birleştiren\çakıştıran nöro-roman, Snow'un bahsettiği bu yaratıcı fırsatların edebiyatta zihin ve beyin kurgusuyla vücut bulmuş hali olarak ifade edilebilir. Zihin ve beyin, daha önce de bahsedildiği gibi, Whitman, Woolf ve Elliot gibi birçok edebiyatçı tarafından çok daha erken dönemde ele alınmıştır ve bu isimler edebiyatta devrim yaratmışlardır (Lehrer, 2009, s.12). Fakat artık bilimsel içerikler, yazarlar için hem hikayeyi hem de anlatı dilini oluşturmakta edebi bir araç haline gelmiştir. McEwan, *Sonsuz Aşk*'da hem kurgusunun oluşumunda seçtiği konular hem de karakterler aracılığıyla iki kültür tartışmasını romanının bütününde yaratmıştır.

2.6.1. Konularla İki Kültür

2.6.1.1. Balon Kazası:

Daha önce de değinildiği gibi, romanın açılışında anlatılan balon kazası okuyucuya vücudun, beynin ve dünyanın işbirliğinde olduğunu yansıtmaktadır. Bir  ocuğun hayatının tehlikeye düştüğü bu balon kazasında ortak çalışan beyinlerin net bir görseli sunulmakta, bu yolla beden ve zihnin ortak mücadelesi net bir şekilde ifade edilmektedir. Giriş bölümündeki sıcak hava balonu olayı aynı zamanda Joe'nun hikayesini, labirenti andıran zihinsel serüveninin başladığı ve sonlandığı bir sahne olarak da görmemizi sağlar. Roman, açılış sahnesinde, karakterleri hemen bir kriz durumuna sokar. Balon kazası kahramanların (Joe Rose ve Clarissa Mellon) yaşamına birdenbire müdahale eder. Bu olayın ardından durağan ve mutlu hayatlarının ortasına bir krizin oturmasıyla McEwan'ın da ilgilendiği bazı kilit sorular ortaya çıkar: kendini koruma ve işbirliği. İnsanın kendi hayatını başkası için tehlikeye atacağı bir durumda verilecek bencilce tepki, yalnızca onu görmezden gelmek ya da gözlemlemek olacaktır. Bireyin hayatta kalmaya yönelik temel evrimsel dürtüsü açısından, mantıksal ve doğal tepki, benliği tehlikeye atabilecek bir durumdan kaçınmak gibi görünmektedir. Fakat bazen de McEwan'ın romanın başlangıcında göstermeye çalıştığı gibi, insanların psikolojik yapılarının fedakar ( zgecil- altruistic) bir bileşeni de vardır ve sıklıkla tehlikede olan diğerlerine kendi güvenliklerini tehlikeye atacak ölçüde yardım etmeye çalışırlar.

Kazada hayatını feda eden karakter Logan'ın,  ocuk sahibi tek kişi olması ve James Gadd'in torununu kurtarmak için yaptığı fedakârlık balon kazasındaki önemli detaylardır. Çünkü ana kahramanları çocuksuz olan bu romanda  ocuk meselesi ilk sahnelerden son sahneye kadar insanları bir araya getirmek için bir araç olarak hizmet

etmektedir. Trajedinin amacı sadece Joe ve Jed'i bir araya getirmek değildir, tüm erkeklerin anlatıda bir rolü vardır. Örneğin, Gadd, balonun kontrolünü kaybetmekten suçludur ve bu, roman boyunca meydana gelen tüm suçlu eylem ve düşüncelerin habercisidir. Olay yerindekilerden biri olan Toby Greene kazada ayak bileğini kırarken, John Logan hayatını kaybeder ve bir diğer kişi de Logan'ın eşinin gerçekleri öğrenmesinde kilit isim olacak olan Joseph Lacey'dir. Erkeklerin hepsi bu kazadan bir şekilde etkilenmiştir ve kurguda bir şekilde yerlerini almıştır. Kurtarma ekibinin karşılaştığı durum Joe tarafından şöyle özetlenmiştir: *“Tek başına, yardıma ihtiyacı olan bir çocuk. Halata asılmak benim için bir görevdi, hepimizin öyle yapacağını sandım.”* (McEwan, 2019, s. 18) Ancak saniyeler sonra *“Çocuk benim çocuğum değildi ve onun için canımı verecek değildim”* diye düşünür. (McEwan, 2019, s. 19).

Bütün bu sahnenin altında yatan soru, bireylerin başkalarına karşı ne derece bir yükümlülüğe sahip oldukları sorusudur ki bu, romanın, ilk bakışta öyle görünmese de, diğer kilit unsurlarıyla bağlantılıdır ve şu açılardan önemlidir: Joe'nun Jean Logan'a karşı yükümlülüğü, kendini ve Clarissa'yı Jed'den korumak için silah alma hakkı, Joe ve Clarissa'nın yedi yıllık ilişkilerinden sonra birbirlerine karşı ne ölçüde güven ve anlayış yükümlülükleri olduğu, Jed'in kendisini Joe'nun hayatına dahil etme hakkının ne dereceye kadar mümkün olduğu veya Joe'nun Jed'e karşı herhangi bir yükümlülüğünün olup olmadığı. Joe, bir toplumsal sorun olarak insan etkileşimini şu cümleyle özetlemiştir: *“memeli çatışmamız [olarak] neyi başkalarına vermek, neyi kendimize saklamak gerektiği. Bu çizgi üzerinde yürürken, diğerlerini frenlemeye ve onlar tarafından frenlenmeye ahlak diyoruz.”* (McEwan, 2019, s. 19) Giriş sahnesi, tüm bu detaylar açısından bakıldığında, aynı anda hem ahlaki değerler ve yükümlülükler hem de genetik kodlanmaların tartışıldığı derin ve grift bir açılış olma

özelliği göstermektedir. Bu önemli açılış bölümünde okuyucu üzerinde elde etmeye çalıştığı çeşitli etkiler bağlamında incelendiğinde, McEwan'ın ilk olarak, Joe üzerinden, mantıkla işleyen bir materyalist zihniyet önermek istediği görülür. İkincisi, bir grup birey arasındaki uzamsal ilişkinin görsel ve ayrıntılı hayal gücü üzerine yoğunlaşan bir bölüm yaratmaya çalışması dikkat çekicidir. Üçüncüsü, Jed'in, Joe'ya duygusal olarak bağlanabileceği bir yoğunluk anı işlevindeki dramatik bir olay yaratmak istemesi ve son olarak hem etik hem de içgüdüsel insani kararları içeren, insan doğasına dair bir açıklama getirmesi yine okuyucunun dikkatini çekmeyi amaçladığını göstermektedir. Bütün bunların dışında, bir patolojik sendrom olan erotomani *Sonsuz Aşk*'da birbirini tanımayan insanlar arasında bağ kurulabilmesinin bir başka örneği olarak sunulur. Bu bağ, mecazi olarak, Jed ve Joe'nun birlikte kavradığı balon ipi şeklinde ifade edilmiş de olabilir.

2.6.1.2. Bebeklerde Gülümseme

Kitabın 8. bölümünde Joe, gün içinde yapması gereken işler hakkında düşünürken 'gülümseme' hakkında derin fikirler üretir. McEwan bu durumu, insan davranışının oluşumunda kültüre karşı genetiğin rolüyle ilgili akademik tartışmalara girmek için kullanır. Sanki E. O. Wilson'dan ve daha sonra evrimsel psikologlardan ipucu alıyormuş gibi, Joe'ya şu yorumu yaptırır: "*Biz bu dünyaya boş sayfalar olarak ya da çok amaçlı öğrenme araçları olarak gelmiyoruz. Bizler çevremizin 'ürünleri' değiliz.*" (McEwan, 2019, s. 66) Joe'nun kurduğu bu cümle ilk olarak *Türlerin Kökeni*'nde Charles Darwin tarafından kullanılan olan, sonrasında William James tarafından geliştirilen ve Steven Pinker'ın *Blank Slate* (2005) kitabında yankılanan şu görüşü okuyucuya sunmaktadır: "Bebekleri düşünün. Yeni doğmuş bebekler birer boş levha

değildir, bir yığın problem çözme gerecini kalıtsal yolla almış ve elde hazır çözümlerle işe başlamışlardır.” (Eagleman, 2013, s. 84)

Joe bebeklerin gülüşüyle ilgili şu açıklamayı yapar: *“İnsanı inceleyen biyologlar Darwin’i doğruluyor; duygularımızın yüzümüze yansması her kültürde benzer biçimde gerçekleşiyor, bir bebeğin yüzündeki gülümseme ötekilerden ayrılıp incelenebilecek bir mesaj. Kalaharide’ki Kung San bebekleri de Manhattan’daki bebekler de aynı şekilde gülümsüyor ve bu gülümsemeler aynı tepkileri doğuruyor. Edward O Wilson’ın da söylediği gibi bir bebeğin gülümsemesi anne baba sevgisinin sevecenliğini artırıyor. Bir zooloğun sözlüğünde gülümseme toplumsal bir kurtarıcıdır.”* (McEwan, 2019, s. 67) Clarissa ise bu konuda her şeyin temel parçalara indirgendüğünü ve burada daha büyük bir anlamın yitirildiğini söyler: *“Bir zooloğun bir bebeğin gülümsemesi üzerine düşüncelerini kim umursardı ki. O gülümsemenin gerçeği o anne babanın gözünde, kalbindeydi, yalnızca geçen zamanla anlam kazanan o büyüyen sevgideydi.”* (McEwan, 2019, s. 67) Joe bunu üzerine evrimsel bir açıklama yapmaya çalışır: *“Bir bebeğin gülümsemesine değer veriyorsak, onun kaynağı üzerine kafa yormanın ne sakıncası olabilirdi? Bütün bebekleri güldüren gizli, ortak bir espri mi vardı? Ya da Tanrı eğilip onları gıdıkıyor olabilir miydi? Yoksa annelerinden mi öğreniyorlardı gülmeyi? İnanılması en kolay olan seçenek buydu. Ama sağır, kör bebekler de gülümsüyordu. Doğuştan geliyor olmalıydı bu, güçlü evrimsel nedenlere dayanmalıydı.”* (McEwan, 2019, s. 67) Clarissa ise kendisinin bahsettiği şeyin aslında sevgi olduğunu, Joe’nun onu anlamadığını ve detayları incelemenin kötü bir yanı olmadığını ama bunun insanı bütünü görmekten alıkoyabileceğini söyler. Joe ve Clarissa arasında geçen bu konuşma aracılığıyla

okura yine hem pozitif bilimler hem de sosyal bilimler açısından iki farklı perspektif, iki kültür sunulur.

2.6.1.3. DNA Broşu ve Keats Eserleri İlk Basımı

Dramatik üç sahneden ikincisinde görülen olaylar, yalnızca Joe'nun Jed ile ilgili görüşlerini doğrulamakla kalmaz. Aynı zamanda bu sahne, karakterler vasıtasıyla pozitif bilimler ve sosyal bilimler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri keşfetmek için romanın temel itici gücünü temsil eden özenle hazırlanmış bir bölüm olarak da kendini gösterir. Joe, Clarissa'nın vaftiz babası Jocelyn Gale ve Clarissa'nın bulunduğu doğum günü yemeğinde Joe'nun hayatına kasteden başarısız bir öldürme girişimi gerçekleşir. Olay, Jed'in Joe'ya olan erotomanik bağı sebebiyle kiralık katiller tutması ile başlar ve kiralık katillerin yanlış adamı vurmasıyla biter. Bu olayın öncesinde hem Jocelyn hem de Joe'nun Clarissa için hediyeleri vardır. İlki DNA çift sarmalı şeklinde bir broş, ikincisi ise Keats'in toplu şiirlerinin ilk baskısıdır. Bahsi geçen nesnelerin her ikisi de güzeldir ve her ikisi de sosyal bilimler ve pozitif bilimlere birer atıf olarak sunulur. İki kültür gerilimi de burada göze çarpar. Bu iki eşya okuru iki ayrı kültür hakkında düşündürmeye iten isimleri simgeler. Biri, DNA'yı keşfeden kimyager Johann Miescher'dır. Jocelyn, Miescher'in hikayesini ve 19.yüzyılda DNA'yı nasıl tanımladığını, ancak bir öğretmenin iki yıl boyunca makalesini nasıl engellediğini anlatır. Hikâyeye göre Miescher çalışmaya devam etmiş ve sonunda DNA'yı içeren nükleik asidi bulmuştur. Jocelyn, o zamanlarda sözü geçen bir grup olan kimyagerlerin Miescher'in bulgusunun önemsiz olduğunu düşündüklerini ve sonrasında da yanıldıklarını açıklar. Hediyelerin simgelediği ikinci isim ise İngiliz şair Keats'dir. Clarissa Keats'in meslektaşı ve hayran olduğu Wordsworth'ü ziyaret etmesinin ve "Endymion" şiirini ona göndermesinin öyküsünü

anlatır. Ancak Clarissa bu efsanenin gerçek anlamda doğrulanamayacağı için güvenilmez olduğunu kabul eder. Ve bunun üzerine Jocelyn: “*Doğru olmasa da bu hikayeye ihtiyacımız var.*” der. (McEwan, 2019, s. 155) Bu cümle edebiyata ihtiyacımız olduğu gerçeğinin eserde yankılanan hali olarak görülebilir. Her iki açıklama da pozitif bilimleri ve sosyal bilimleri iki insani çaba olarak birbirine bağlayan bir unsur olan anlatının (hikâyenin) önemiyle ilgilidir. İkisi arasındaki önemli ayrım, birincisinin bir tür doğrulama sağlaması, ancak ikincisinin sağlamamasıdır. Her ne kadar pozitif bilimler doğrulanabilirlik açısından sosyal bilimlere göre daha net olsa da ikisine de ihtiyaç duyulmaktadır.

2.6.1.4. Joe ve Clarissa’nın Evlilikleri

Joe, bir edebiyat araştırmacısı ile evli olmasına rağmen sosyal bilimlerinin değerleriyle ilgili yargılayıcı (şüpheli) düşünümekte/ davranmaktadır. Eşi Clarissa bir bilim yazarı ile evlidir fakat o da bilime şüpheyle yaklaşmaktadır.

Clarissa, Joe’nun akılcılığı ve nesnelliğine karşıdır. Olaylar karşısında sezgisel anlamlar arayan, bilimi, bilginin temeli olarak kabul etmekte isteksiz davranan bir edebiyat araştırmacısıdır. Romantik bir 19.yüzyıl şairi olan Keats üzerine çalışmalar yürütmektedir. Keats, şair olmadan önce aslında tıp eğitimi almıştır, daha sonra tıp eğitimini bırakarak edebiyata yönelmiştir, yani, Clarissa’nın üzerine çalıştığı bu ünlü romantik şair de iki kültürü içinde barındırmaktadır. Roman, Joe ve Clarissa karakterlerinin evliliği aracılığıyla okuyucuya, bilim ve edebiyatın sorunlu evliliğinin de bir portresini çizer. Örneğin; Clarissa Joe’nun Neo-Darwinizmini “*denetimden çıkmış akılcılık*” olarak niteler. (McEwan, 2019, s. 67) Clarissa sadece Joe’nun Jed ile ilgili tutumlarına ve söylemlerine değil, genel olarak bilime de kuşkuyla yaklaşır. Joe bu durumu romanda şöyle belirtir. “*Clarissa aklın söylediklerini duymuyor.*”

(McEwan, 2019, s. 86) Onun bilime karşı bu kadar savunmacı yaklaşımının altında yanlış bir tıbbi müdahale sonucu bir daha çocuk sahibi olamayacağı gerçeği de yatıyor olabilir. Fakat Clarissa da Logan'ın ölümüyle ilgili düşünürken o hep savunduğu, olayların arkasında daha büyük bir anlam olması gerektiği düşüncesinin bir cevap olmadığının farkına varır ve *“Logan bir hiç uğruna öldü”* (McEwan, 2019, s. 86) der. Fakat tüm bu farklılıklarına rağmen bu karşıt görüşlere sahip çift, evliliklerini ortak bir zeminde ve üçüncü bir alan açarak sürdürmeye devam ederler. Bu durum, iki kültür gerilimine alternatif sunan ve üçüncü bir kültür alanı teklif eden -ki nöro-roman buna bir örnektir- C.P. Snow'a da bir atıftır.

2.6.2. Karakterlerle İki Kültür

Romanda üç ana karakterde de gerçek ve aşk arayışı vardır, fakat üçü de arayışlarını farklı düşünce sistemlerinde (bilim, edebiyat, din) sürdürmektedirler. Karakterler açısından incelendiğinde roman, üç ana kahramanın ilişkileri etrafında dönmektedir. Joe, Clarissa ve Jed, bilimsel, edebi ve dini olarak çatışan üç dünya görüşünü temsil ederler. Joe, rasyonalist olandır ve Clarissa ile Jed'e karşıt olarak da görülebilir. Bu iki karakter ise sosyal bilimlerin iki önemli kategorisini, edebiyatı ve dini temsil etmektedirler. McEwan, bu üç ana karakteri konuşturarak söz konusu alanlara sık sık gönderme yapar.

Üçüncü kültür arayışlarına işaret eden bir kurgu olan *Sonsuz Aşk*'da karmaşık bir yapı vardır. Romanda rasyonalizmi istikrarlı biçimde temsil eden Joe'nun, patolojik rahatsızlığı olan Jed karakteri ile ilgili endişesi başlı başına bir saplantı haline gelir ve böylece onun rasyonelliği gölgelenir. McEwan iki kültür arasında süregelen ayrıma rasyonel Joe'nun güvenilirliğini sorgulatarak okuyucuyu da dahil eder ve böylece anlatısını daha da güçlü kılar. Bu noktada ilk adımlar, Clarissa'nın

evrimsel psikolojiyi yeni bir tür köktencilik olarak ele alışıyla ortaya koyulur. Joe, popüler bilim yazılarında genetiğe odaklanmanın yeni moda olduğunu şöyle ifade eder: "*Clarissa genellikle tüm projeye karşı çıktı. Bu çılgına dönen bir rasyonalizmdi. Bir akşam 'Bu, yeni köktencilik' dedi. 'Yirmi yıl önce sen ve arkadaşların hepiniz sosyalisttiniz ve herkesin şanssızlığından çevreyi sorumlu tutuyordunuz. Şimdi bizi genlerimize hapsedtiniz ve her şeyin bir nedeni var!' dedi. Sonrasında ben ona Wilson'ın pasajını okuduğumda tedirgin oldu. 'Her şey törpülendi, soyuldu' dedi ve bu süreçte daha büyük bir anlam kayboldu.*" (McEwan, 2019, s.67) İlerleyen sayfalarda Joe' nun güvenilirliğini gölgelemek için McEwan Clarrisa'nın Joe'ya inanmayışını kullanır. Romanda, 9. Bölüm'de Joe, anlatıcı rolünden kısmen vazgeçer. Söz konusu kısım, Joe'nun hikâyeyi Clarissa'nın bakış açısından anlatmasıyla başlar: "*Clarissa'nın eve dönüşünü onun bakış açısından anlatmak daha anlamlı olur. Ya da en azından, benim daha sonraları onun bakış açısı olduğunu düşündüğüm açıdan.*" (McEwan, 2019, s. 75) Joe, Clarissa'nın olayları nasıl deneyimlediğini onun ağzından anlatır. Romanın bu bölümlerinde, Joe, Jed'in ilgisi nedeniyle giderek daha fazla tedirgin olur. Jed telesekretere Joe'nun daha sonradan sildiği otuz üç mesaj bırakır. Ortada bir kanıt görünmemesi, Clarissa'nın Joe'nun bir takipçisi olduğu iddialarının doğruluğundan şüphe etmesine neden olur. Duruma şüpheyle yaklaşan Clarissa silinen mesajlarla ilgili, "*belki ben dinlerdim onları, benim için kanıt olurlardı*" der ve daha sonrasında Clarrisa, "*senin huzursuzluğunun sebebi o değil, Jed başka şeylerin belirtisi... onu sen yaratmışsın gibi sanki...*" (McEwan, 2019, s. 79-80) cümlesiyle Joe'nun zihninin sorunlu olduğunu ve ona inanmadığını açıkça ifade eder, Jed'in bir hayal ürünü olduğunu düşünür. O zaman okuyucu, Joe'nun bir anlatıcı olarak da güvenilirliğinden şüphe etmeye başlar. Clarissa, Joe'nun tedirgin edici takıntısının aslında, ciddi bilimsel çalışmalar yapmak yerine popüler bilim yazıları

yazmasından kaynaklandığını düşünür ve bu durumu "*tanıdık öfke*" (McEwan, 2019, s. 79) olarak adlandırır.

McEwan, Jed karakterine de 'Joe'ya mektuplar' şeklinde bir anlatıcı olarak yer verir. Eserde, Clarissa gibi Jed de sosyal bilimlere temsil eder. Clarissa bir edebiyat bilginiyken, Jed İngilizce öğretmenidir. Bununla birlikte, Jed kendisini, Joe'yu "*akıl bu daracık kafesinden*" (McEwan, 2019, s. 123) kurtarmak için Tanrı tarafından görevlendirilen biri olarak tanımlar. O, hümanist bir alan olan dinle daha yakından ilişkilidir. Jed, bir sorunlu bir karakter olarak çizilirken aynı zamanda sevgisinde ve dini bağlılığında samimi olarak tasvir edilir. Jed, mektuplarında Joe'nun rasyonelliğini sert bir şekilde eleştirir ve okuyucuya başka bir açı, dini bir ses sunar: "*Doğanın ölçümü ve incelenmesinin, dua etmenin ileri bir biçimi, Tanrı'nın evreninin yüceliğinin kutsanışı olduğunu biliyorum. O'nun yaratusunun karmaşıklığını ne kadar iyi öğrenirsek ne kadar az şey bildiğimizi, ne kadar küçük olduğumuzu o zaman anlarız (...) Sana bir avuç kimyasal ve birkaç milyon yıl verilse, yaşamı bir laboratuvar şişesinde üretebileceğini söylediğini [gözümde canlandırdım]. Bir Tanrı'nın varlığını yadsımakla kalmıyor, O'nun yerini almak istiyorsun. Böylesi bir kendini beğenmişlik insanı mahvedebilir.*" (McEwan, 2019, s. 125-126)

Clarissa ise sosyal bilimlerin (edebiyat) temsili olarak fikirlerinde ve tutumlarında istikrarlı olan taraftır. Clarissa karakteri, McEwan'ın (bir romancı kimliğiyle) edebiyatın gücüne selamı olarak da yorumlanabilir.

Tek bir anlatıcısı ama aynı zamanda hepsi farklı bir gerçeklik anlayışına sahip üç ana kahramanı olan roman, tarihsel süreç olarak bakıldığında, dünyada egemen olan üç dönemi temsil eder görünmektedir. Joe Rose, bilimin varoluş ve evren hakkındaki gerçekleri ortaya çıkardığını düşünen bir rasyonalisttir. Bu bakış açısına

katılmayan eşi, Clarissa Mellon, gerçeklerin değil, sanatın, güzelliğin ve mutluluğun insan ilişkilerinin merkezinde olduğunu ve bunların yaşam ve sevgiyi destekleyen önemli şeyler olduğunu düşünmektedir. Jed ise, Tanrı'nın gerçekliğin temelini oluşturduğuna inanmaktadır. Üç karakter böylece farklı öncülleri sembolize etmektedir: biliş, duygu ve inanç. Bu üç bakış açısının aynı zamanda Batı kültür tarihinin önemli dönemleriyle de ilgili olması dikkate alınmaya değerdir: Rönesans'a kadar Tanrı'nın hayatın merkezinde olduğu görüşü Avrupa'da tartışılmaz ve tek gerçektir. Bu süreçten sonra sanatın ve klasik uygarlığın etkisiyle insan çıkarları daha önemli hale geldi; 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkan Romantik dönemde doğanın, duygunun ve hayal gücünün önemi yeniden vurgulandı. 18.yüzyıl aydınlanmasından bu yana ise, özellikle 20.yüzyıldan itibaren rasyonalizm ve bilim dünyayı anlamamızın yolu oldu. Romanın ana üç karakterinin dünya görüşleri ve inançları dünyayı yönlendiren tüm bu süreçlere bir atıf olarak da düşünülebilir.

Romanda, pozitif bilimleri ve sosyal bilimleri temsilen nesnel ve öznel bilginin karşılaştırılması ve sunumuyla ilgili bir diğer örnek olarak Joe'nun polis merkezindeki içebakışı verilebilir. Joe hayatına kastedildikten sonra polis tarafından sorgulanırken, hiç kimsenin hikayeleri tam doğru olarak kabul edemeyeceği gerçeği hakkında şunları söyler: *"yarı ortak, güvenilmez bir algılama sisinin içindeydik "*, ve şöyle devam eder: *"kendi istediğimiz şeyleri görüyor, anımsıyor zamanla kendimizi bunlara inandırıyorduk. Özellikle kendimize yönelik, acımasız bir tarafsızlık her zaman kaybetmeye mahkum bir stratejiydi."* (McEwan, 2019, s.166) Sonra Joe bu çok yaygın, insani unsuru doğal geçmişimize bağlar: *"atalarımız, başkalarını inandırmak için gerçekleri saptırarak bunların ateşli, tutkulu savunucuları olan ve aynı anda kendilerini de o yeni gerçeklere inandıran insanlardı."* (McEwan, 2019, s. 166) Bir

rasyonalist olarak Joe, bunun bir " *tekerlek izleri gibi genimize*" işleyen bir "bozukluk" olduğunu ve bilim ile metafiziğin [nihai gerçeklikle ilgili soruların] çok önemli insan gayretleri olduğunu düşünür. Ancak Joe için "tarafsız hakikat" hala kendi evrimsel geçmişimizin sınırlarına çok bağlıdır: "(...)ama bizi kendimizden kurtarmayı başaramadılar, tekerlek izi daha derindi." (McEwan, 2019, s. 166) Bu satırlarda, McEwan'ın, Joe aracılığıyla bilime ve onun nesnelliğine ayrıcalık tanırken, bilimin, kurgu ile aynı şeyi yaptığını (insan anlatısıdır her ikisi de), bilime ilişkin nesnel algılarımızın bile insani dokunuşlarla renklendiğini ifade ettiği de görülmektedir. Ayrıca, McEwan'ın kararsızlığı, Joe'nun, Jed ile son karşılaşmasını yanlış idare etme biçiminde görülmektedir. Romanın sonunda, dramatik sahnelerin üçüncüsünde, Jed onu aradığında Joe yasadışı bir tabanca satın almış ve eve gitmektedir. Jed, Joe'ya onun evinde Clarissa ile birlikte olduğunu ve Joe'nun acele etmesi gerektiğini söyler. Joe eve gelir ve Jed'i kadının boğazına bıçak dayamış halde bulur. Joe onu omzundan vurur ve Clarissa'nın dehşete düşmüş ifadesini görünce hüsrana uğrar. Çünkü Clarissa çok sevinçli bir teşekkürle Joe'nun kollarına atılmak yerine tepkisiz kalır. Oysa Joe, Clarissa'dan çok daha samimi bir kucaklama beklemektedir. Bunu hayal ederken de soğuk bir mantık dünyasında yaşamadığını düşünmüştür. Fakat sonra bu durumun gerçekleşemeyeceğini kabul eder: "ama bu, insanlık dışı bir mantık olurdu." (McEwan, 2019, s. 195) Bunun yerine, Clarissa ona öyle bir dehşetle bakar ki, Joe ilişkilerinin bittiğini düşünür ve kendi kendine şunları söyler: "İşleri olası en kötü yolu kullanarak yoluna koymaya çalışıyordum." (McEwan, 2019, s. 196) Joe'nun rasyonelliği karşısında, bıçakların sallandığı ve silahların ateşlendiği bu sahne esasen hisli bir karakter olan Clarissa için de duygusallıkla bağdaşmaz. Clarissa'nın üzerindeki duygusal gerginlik, Joe'nun haklı oluşunun mantığını kavrayabilmesini engeller. Ortamda gereğinden fazla duygu

yoğunluğu vardır fakat Joe bunu öngörememiştir. Ayrıca, bir sonraki bölüm, Clarissa'nın Joe'yu olay hakkında azarladığı bir mektuptan oluşur: "*Haklıydın, kararlı davrandın ve bununla gurur duymalısın. Peki ya sonrası?*" (McEwan, 2019, s. 199) Anlatının bu noktasındaki vurgu, okuyucuya edebiyatın gücünü ve olmazsa olmazını işaret etmektedir. Clarissa, okura, sosyal bilimlerden gelen insan bilgeliğinin, duygularının sesini yansıtır. Clarissa karakterinin bu şekilde çizilmesi yazarın kendini ifade etmesinin bir yolu olarak da yorumlanmaya açıktır, çünkü McEwan, pozitif bilimlerin büyük bir destekçisi olmasının yanısıra, aslında edebiyatın da bir temsilcisidir. Clarissa ve sosyal bilimlerin kurguda vurguladığı şey, sosyal dünyanın insanlar için atomik parçalara indirgenemeyecek önemidir. Haliyle, pozitif bilimlerin mantığı ve rasyonalitesi, doğal dünya hakkında bilgi üretme yeteneği bakımından üstün, ancak insanların bazen çok zor durumda kaldığı (Kitapta, balon kazası ve Jed'nin Clarissa'nın boğazına bıçak dayadığı bölümlerde) sosyal dünyanın karmaşaları arasında yetersiz olarak görülür.

Biliş ve duygunun yukarıda ifade edilen biçimlerde sergilenmesine rağmen sosyal bilimlerin bir yönü olan ve eserde Jed ile temsil edilen din olgusu, McEwan'ın romanında pek de berrak değildir. Bu üç karakterden Clarissa, sosyal bilimleri ikna edici bir şekilde temsil ederken, McEwan, saf edebiyatın ötesine geçen ve sosyal bilimlerdeki sorunları yansıtmak için Jed'i kullanır. Jed bir noktada Clarissa karakterine benzer. O da Joe'nun bilim ve akılcılığına karşıdır, ona duyduğu aşkın ve olayların arkasında ilahi bir neden olduğuna inanır. Jed, Joe'nun aksine, saf mantık dışılığı temsil etmektedir. Tüm hislerinde, her şeyiyle sadece kendi zihninde yaşadığı ve yarattığı şeyler vardır. Madde, görünen, bilinen şeyler veya gerçekler onun için hiçbir anlam ifade etmemektedir ve bu durum onu başlı başına bir anlatı, öykü haline

getirmektedir. Çünkü zihnindeki her şey kendi yaratımıdır. Jed, en başından beri, kendisinin ve Joe'nun kaçınılmaz birlikteliğinin Tanrı iradesinin bir ürünü olduğundan emindir. Hissettikleri ve yorumlamalarından da şüphe etmemektedir. Jed, Joe itiraz etse de onun kendisini sevdiğini düşünür. Jed karakterinde, sosyal bilimlerin (anlatının-edebiyat) esnekliğini yansıtmayan bir kesinlik vardır, çünkü o birçok şeyden emindir. Kendisinin Joe'yu karşılıklı aşklarına ikna etmek için Tanrı tarafından bir göreve gönderildiğinden ve aynı şekilde Joe'nun aslında kendisini sevdiğinden şüphe etmez. Jed'in bu durumu aynı zamanda romanda nörolojik bir rahatsızlıkla ilgili ipucu verir. Ancak McEwan ayrıca bu yolla okura üçüncü kültür anlayışı hakkında bir şeyler de anlatır. Jed romanda katılığı ve kesin doğruların olduğu bir boyutu temsil eder. Jed'in düşünceleri kabul edilemez çünkü kesinlik, katılık salt hikâye anlatmanın ötesine geçer. Bu, McEwan'ın karşı durduğu bir bakış açısıdır. Bu, onun üçüncü kültürü temsil etmesiyle tutarlı görünmektedir. Çünkü modern bilim şüphe üzerine kuruludur ve postmodernizm ile birlikte değişen, dönüşen edebiyat alanında da kesinlik, tekçilik yoktur. Kesinlik, McEwan'ın romanda ele aldığı her iki alanda hikaye anlatımına aykırı bir durum olarak çizilir. Bu yüzden Clarissa sosyal bilimlerin savunulan ve önemli bir karakteri olarak ortaya çıkarken, Jed daha eleştirel bir açıdan, görüşleri desteklenmeyen metafizik alanının bir temsili olarak ön plana çıkarılmıştır. Clarissa anlatıda sosyal bilimlere anlatmak ve desteklemek için yaratılan bir karakterdir. Romanda, Joe'nun rasyonalizminin takıntılı hale geldiği noktalar sergilenirken, edebiyatçı bir karakter olan Clarissa'nın karmaşık bir sosyal dünyayla başa çıkma konusunda çok insani bir yetenek sergilediği görülmektedir. Jed'nin hem Joe'ya hem de Tanrıya olan sevgisinin samimi olarak işlenmesi, patolojik rahatsızlığı ile birleştiğinde okuyucunun karşısına net bir ifade çıkmamaktadır. Ancak Jed karakterinin dindarlığı yoluyla sosyal bilimlerin bir diğer yönüne (hümanist) işaret

edilmişse de McEwan romanda edebiyatın gücünü ve etkisini vurgularken din kısmına dair herhangi bir yüceltici ya da yerici ifade kullanmamıştır. Bunun yanı sıra, McEwan romanın bitiş bölümünde aşkın bir başka hali olarak dine de yer vermiştir. Roman, Jed'in bir akıl hastanesinde tutulması sırasında Joe'ya yazdığı bir mektupla biter. Jed bu mektupta “sonsuz aşk”ını yeniden dile getirdikten sonra bu aşkı “*inanç, sevinçtir.*” (McEwan, 2019, s. 262) şeklinde tanımlamıştır.

McEwan, gerçeğin güzellikte, bilimde ve akılcılıkta olduğu ve bunların birleştirilebileceğini ifade eder. Snow’un üçüncü kültür olarak bahsettiği, bu birleşik alan yazar tarafından üçüncü bir dünya portresi olarak çizilir. İki dünyaya da (akıl ve duygu) olabildiğince tarafsız yaklaşılmaya çalışır. İki dünyayı da eleştirir ve fakat birleştirir.

Romanda edebiyatla ilgili eleştirilerden biri, John’un entelektüel olarak nitelendirilen bir grup hakkında yaptığı şu yorumda görülür: “*Bu insanlar entelektüeller, yani bunun anlamı ne? Tüm duvarlarda kitaplar var ve büyük konularla ilgili konuşmayı seviyorlar.*” (McEwan, 2019, s. 190) Diğer taraftan anlatıda bilimle ilgili eleştiriler de görülür, Jed, Joe’nun makalelerini okuduktan sonra mektubunda şunları yazar: “*Sana bir avuç kimyasal madde ve birkaç milyon yıl verilse, yaşamı bir laboratuvar şişesinde üretebileceğini söylüyorsun. Tanrının varlığını yadsımakla kalmıyor onun yerini almak istiyorsun.*” (McEwan, 2019, s. 126) Jed ayrıca Tanrı inancı olmadığı ve dar bilimsel bir zihin içinde hapsolmuş olduğunu düşünerek Joe için üzülür, bunun bir kibir olduğunu ve bu kibrin onun sonunu getirebileceğini söyler. (McEwan, 2019, s. 126-127)

Yine Clarisa’nın sözleriyle Joe üzerinden neo-darwinci yaklaşıma ciddi bir eleştiri getirilir: “*Bu da yeni bir köktencilik, 20 yıl önce sen ve arkadaşların*

sosyalisttiniz. Herkesin kötü şansından çevrenin sorumlu olduğuna inanıyordunuz. Şimdi ise bizi genlere hapsettiniz ve her şeyin bir nedeni olduğuna karar verdiniz.”
(McEwan, 2019, s. 67)

Edebiyatçılarla ilgili bir hikâye üzerine yapılan başka bir yorumda da edebiyatın gerçeklikten kaçmak için bir yol olarak var olduğu belirtilir: *“Peki bu anlattıklarına güvenebilir miyiz? (...) Doğru olmasa da bu hikayeye ihtiyacımız var.”* (McEwan, 2019, s. 155) Romanda geçen bu sahne aynı zamanda edebiyatın asıl işlevini ortaya koyar: inanmama halinin askıya alınması (suspension of belief)¹⁷ Bu, edebiyatın esaslardan biridir. Bir edebi metnin gerçek olmadığı bilindiği halde onu okuyanlar, metne inanmak ister. Gündelik hayatı yönlendiren gerçeklik prensibidir, sanattaysa bu gerçekliğin dışına çıkılır, burada bir çeşit kaçış ve arayış vardır. Romanda, tüm bu eleştirilerle birlikte John Logan’ın ölümü karşısında Joe ve Clarissa’nın görüşlerinin, tek başına tatmin edici olmadığı aktarılmıştır. Yanı sıra, iki kültürün birleşebileceği bir zeminin olması gerektiğine dair başka sahneler de yer verilmiştir. Örneğin, romanda Joe ve Clarissa’nın çocuklarının olmaması aşklarının devamı için bir tehlike oluşturmaktadır. Bu durum yaygın bir neo-Darwinci görüş olan, tekeşliliğin başlıca işlevinin çocuğun aile bakımı için bir mekanizma olduğunu (Darwin, 1909, s. 95-96) doğrular niteliktedir. Fakat diğer yandan, romanın sonunda Clarissa ve Joe bu darwinci görüşten bağımsız bir şekilde çocuk sahibi olamamalarını bir ayrılma nedeni saymazlar. Ancak yine de bu evliliğin devam edebilmesi için mecburen evlat edinme yolunu seçerler.

¹⁷ Kavram, (Holland, 2003), “The willing suspension of disbelief” çalışmasında açıklanmaktadır.

İlaveten, Jed'in Joe'ya yazdığı mektupların satır aralarında kendi karakteri ve tavırlarının sinyalleri hakkında ipuçları vermiş olması önemlidir. Çünkü Joe'nun bu ipuçlarını anlayabilmesi için Clarissa'nın iç görüşüne ihtiyacı olacaktır. Bu durum bilimin de edebiyata ihtiyacı olduğunun gösterilmesi bakımından önemli bir örnektir: *“Bunları anlamak için, bir aşğın isyanındaki satır aralarını okumayı başarabilecek, Clarissa gibi bir edebiyat eleştirmenine gerek vardı aslında, ama bana yardım etmeyeceğini biliyordum.”* (McEwan, 2019, s. 138)

McEwan'ın romanında görülen temel vurgu, iki kültürün zıtlığından ziyade bunların beraberliğinden doğacak bir üçüncü kültüre duyulan ihtiyacın yarattığı gerilimdir. Joe popüler bir bilim yazarı olarak kabul edilebilir olsa da bu rolü üstlenmez. Kendisini bir gazeteci olarak görür ve makalelerinde insan hayatının popüler temalarını kullandığını itiraf eder. Bununla birlikte, McEwan'ın (yazar rolünde) üçüncü kültür temsilcisi olduğu iddia edilebilir. Yazarın bu rolü edebiyat araştırmacılarının bilim insanlarıyla konuşmadığı-konuşmadığı fikrine meydan okuyan bir örnektir. McEwan'ın *Sonsuz Aşk* ile yaptığı şey, üç belirli karakteri, üç çok özel düşünce tarzının temsilcileri olarak tasvir etmek için pozitif bilimlerin ve sosyal bilimlerin ikiliğini kullanmasıdır. Bu üç karakter (üç düşünce tarzı), en basit biçimleriyle bilimi, edebiyatı ve dini temsil ederler, ancak McEwan onları karikatürize etmez veya dar kalıplara sokmaz.

Bu romanda yüzeyde görünen sosyal konular derin katmanlara sahiptir. McEwan'ın romanı, karşıt kutuplu ikililerin katı sınıflandırmasını reddeden bir insan tablosunu çizer. Buna ek olarak, pozitif bilimlerin ve sosyal bilimleri yanısıra, bu alanların ayrımlarına daha az ve fakat benzerliklerine daha çok değinen bir bakış açısı sunar. McEwan pozitif bilimleri ve sosyal bilimleri insan formunda resmederek

anlatısını yaratır. Rasyonalist Joe, Jed'in gerçeğini ortaya çıkartma takıntısına sahiptir. Erotoman Jed'in hayali/uydurma aşkı, "normal" aşk kavramına meydan okuyacak bir şekilde varlığını sürdürür ve kesin, katı bir anlatının- düşüncenin nasıl kusurlu olduğunu gösterir. Clarissa'nın "şiirsel" gözlerle dünyaya bakma (yani onu anlatma) yolu, Joe ile ilişkilerinde neler olduğuna dair daha derin bir bilgiyi ortaya çıkarır, bu Joe'nun daha sonra anladığı bir şeydir: Asıl sorun, hayatlarında çocukların olmamasıdır ve Joe'nun ciddi bilimsel çalışmalara geri dönme hevesindeki eksikliklerdir. Bu tür sosyal temaların, romanda göze çarpan unsurlardır. Bununla birlikte, bunların altında yatan şey, geleneksel ve sıklıkla çatışan dünya görüşleri (sosyal bilimler) ile 17.yüzyılda bilim odaklı düşünürlerin yeni yaklaşımlarından gelen bilimsel görüşler arasındaki karmaşık ilişkidir. Bu roman, bir yönden sosyal bilimlerin şiirsel duyarlılıklarına karşın, kuşatılmış bir rasyonalitenin (Joe'nun) tasviridir. Bir yanda edebi (Clarissa'nın) ve diğer yanda dini duyarlılıklar (Jed'in) vardır. Bu durum çeşitli örnekler aracılığıyla kolayca görülebilir. Özellikle bir bölümde, Joe, Darwin'in çağdaşlarını ve bilim yazılarında anekdot ve anlatı kullanımını araştırmak için Londra kütüphanesini ziyaret ettiğinde ortaya şu çıkar: "(...) bana göre, Darwin'in kuşağı, yayımlanmış makalelerde öykülemekten yararlanma lüksünü kendisine tanıyan son kuşaktı." (McEwan, 2019, s. 41) Popüler bir bilim yazarı olarak Joe'nun bu noktada düşündüğü şey, insanların anlatı yaratmaya yönelik eğiliminin, doğal olayların tanımındaki yargılarını bulanıklaştırdığı ya da (Joe'ya göre) Darwin'in zamanında çok daha fazlasını yaptığıdır. Örnek olarak, Joe, hayvanlardaki bilinç üzerine bir bilim yazarı tarafından kaleme alınan bir mektup okur. Bu mektup, bir köpeğin salıverilmek istiyormuş gibi davrandıktan sonra efendisinin koltuğuna gizlice oturmasının motivasyonunu açıklar ve köpeğin plan yapabilme farkındalığını savunur. Joe, bunun hayvan davranışlarına insan anlatısının eklenmesinden başka bir şey olmadığını,

anlamsız bir örnek olduğunu düşünür. Ama şunu çekici bulur: "*Bu yazıda hoşuma giden şey, anlatının gücünün ve çekiciliğinin yargıyı nasıl gölgelediğidir. Herhangi bir bilimsel araştırma standardına göre, hikaye eğlenceli olsa da hiçbir bilimsel araştırma ölçütüne göre bir anlam ifade etmiyordu.*" (McEwan, 2019, s. 42) Bu ifadeler rasyonalist görüşü temsil eden Joe'nun, örtük de olsa, edebiyatın kurgu gücüne yönelik bir küçümseyi imler. Ayrıca Joe, Londra Kütüphanesi'nin neden araştırma yapmak için yetersiz bir yer olduğuna dair bazı bilgiler vererek devam eder ve edebiyata yönelik ciddi bir eleştiri görülür: "*Buradaki bilim koleksiyonu gülünçtü sahiden. Burayı yöneten ve kendilerini eğitimli insanlar olarak görme cüretini gösteren bilimsel okuma- yazma özürlüler acaba gerçekten edebiyatın uygarlığımızın en zekice buluşu olduğuna mı inanmaktaydılar?*" (McEwan, 2019, s. 43) Curtis D. Carbonell'e göre; burada "özetlenmiş bir biçimde, romandaki birincil gerilim vurgulanmaktadır: sosyal bilimlerle bilgiyi meşrulaştıran pozitif bilimler arasındaki süregelen uzlaşmazlık. McEwan, Descartes ve Bacon'ın yeni felsefesinin 16.yüzyılda Aristotelesçi düşüncenin geleneksel ortodoksluğuna ve Rönesans hümanizmine meydan okumasından bu yana çeşitli zamanlarda ortaya çıkan döngüsel gerilimden yola çıkmaktadır. Bu gerilim, *Kitapların ve Antiklerin Modernlere Karşı Savaşı* (*Battle of the Books and the Ancients versus Moderns*) olarak adlandırıldı.

Aydınlanma Projesi'ne yönelik çeşitli meydan okumalarda (karşıtlıklarda) tekrar yüzeye çıktı. Örneğin, ilk olarak, estetik ve sezgilerin ön plana çıkarılmasıyla akla dayalı (akıl temelli) felsefelerin ve onların soyundan gelenlerin akıl temelli dünya görüşüne bir meydan okuma olarak ortaya çıkmıştır. İkinci olarak da 18. yüzyılın sonlarında bilim ve din arasındaki sözde 'savaş'ta ve 20. yüzyılın ortalarındaki iki kültür tartışmalarında yeniden su yüzüne çıkmıştır. Bu çatışmaların, etkileşimlerin, angajmanların vb. merkezinde, pozitif bilimlerin sosyal bilimlerle ilişkisine ve insanın

rolünün önemine ilişkin temel soru yatmaktadır” (Carbonell, 2010, s. 6). Joe'nun Londra Kütüphanesi eleştirisinde temsil ettiği şey, bazı edebiyatçıların bilgiyi tek yönlü düşünmelerine karşı bir duruştur. Böyle bir duruş, onu, Rönesans hümanizminden bu yana edebi ve yorumlayıcı yöntemlere güvensiz olan bir tarafa koymaktadır. Buna rağmen, kendisini tedirgin eden şeyin, içinde bulunduğu ve anlamasının zaman alacağı “*duygusal durumu, zihinsel-bedensel koşulları*” (McEwan, 2019, s. 43) olduğunu da ifade etmektedir.

2.7. Metinlerarasılık

Romanda özellikle Clarissa'nın edebiyat ile ilgili araştırmaları okuyucunun karşısına bu anlatının edebi yönünü de serer. Romanda anlatılan bağımlılıklar ve ilişkiler yazar tarafından pozitif bilimlerle açıklanmış gibi Clarissa üzerinden edebiyat ile de açıklanır. Clarissa'nın ilgilendiği İngiliz şair Keats, Londra'da tanıştığı Fanny Brawne adlı genç bir kadına takıntılı bir ilgi duyar ve tutkulu mektuplar yazar, ancak Roma'da veremden öldüğü sırada aşkı yarım kalır. Keats, bu anlatıda aşk şiirlerinden çok (karakterini ele veren) aşk mektuplarıyla ilişkilendirilir. Romanda Keats'in dışında Wordsworth, Byron ve Shelly, Blake gibi şairlerden de söz edilmiştir. Söz konusu isimler tıpkı romandaki karakterlerde görülen zaafı taşıymaktadırlar. McEwan bu bağlantılar üzerinden metinlerarası bir yaklaşım ortaya koyar. Ateşli aşklar, tutkulu yazışmalar, saplantılar ve hastalık unsurlarının tümü, romanda metinlerarasılık üzerine incelenebilecek bağlamlardır.

McEwan anlatıya Jed'in dini bakış açısını dahil ederken, balon kazasının aktarıldığı bölümde, özellikle İncil'deki Cennet ve Düşüş sahneleri ile ilgili paralellikler kurması önemlidir. Clarissa ve Joe henüz kaza olmadan önce cennet gibi yeşil ve güzel bir yerde keyifle piknik yapmaktadırlar: “(...) *Kolkola patikadan*

aşağıya yürüdük, hala kavuşmamızın mutluluğunu yaşıyorduk (...) her yaprak içsel bir ışıkla parıldar gibiydi. Bu rengin duruluğundan (...) bahsettik.” (McEwan, 2019, s. 10-11) Fakat helyum balonu olayıyla ikisi de cennetlerinden çıkmak zorunda kalmıştır ve Logan da balondan düşerek hayatını kaybetmiştir. Bununla birlikte, İncil’de bahsedilen İsa’nın acısı ile Joe’nun kendini suçlama biçimi arasında bir paralellik olduğu gibi, John Logan’ın kendini feda etmesiyle İsa’nın fedakarlığı arasında da paralellikler görmek mümkündür. Bir diğer bölümde yine cennete bir başka açıdan atıfta bulunulduğunu söylemek mümkündür. Ormanda dışkılamak için çömeldiğinde Joe insan ve doğanın bütünlüğü üzerine düşünürken modern insan yaşamının doğallıktan ne kadar uzak olduğunu hatırlar ve romanın ilerleyen sayfalarında okurun karşısına bu noktaya atıf olarak yorumlanabilecek şu cümle çıkar: *“Bizi Bahçesi’nden kovduran şey kendi karmaşıklığımızdı.”* (McEwan, 2019, s. 190) Bu, okuyucuya Jed’in dini bakış açısını ve Cennet Bahçesi’ni hatırlatmaktadır, ancak aynı zamanda dünya bir bahçe referansı -insanların kirlilikle, doğa ve doğaldan uzaklaşarak kendilerini dışarıda bıraktıkları ekolojik bir yer- olarak da okunabilir. Peter Childs’a göre bu detay, “İster metafizik bir cennet olsun ister insanların miras alabileceği bir yeryüzü cenneti olsun, bireyin, türün veya genin bencil korunma dürtüsü, insanların kendi isteklerinden ve kaygılarından oluşan yaşamlarının çok ötesinde uzanan bu büyük yaşam ölçeğini nadiren düşündükleri anlamına gelen eleştirel bir yorum olarak sunulmaktadır” (Childs, 2007, s. 8)

Roman içinde her bir bakış açısının kendi edebi bağlantıları da vardır: İlk olarak Joe’nun 19.yüzyılda bilimin anlatıyla birleştirilmesinden, diğer bir deyişle anlatının bilime doğru yüzünü dönmesinden bahsetmesinde bu bağlantıyı görmek mümkündür: *“Sonra iki şey oldu. Bilim zorlaştı ve profesyonelleşti (...) kendilerine*

özgü biçimsel bir estetiğe sahipti bunlar. Aynı zamanda edebiyat ve öteki sanat türlerinde beliren yeni moda bir çağdaşlık anlayışı biçimsel, yapısal özellikleri, iç uyumu ve kişisel görüşlerin kullanımını ön plana çıkardı (...) Böylelikle anlatının dolambaçlı yolları bilimde de bir biçim estetiğinin oluşmasına yol açmıştı (...) Kısaca bu kuram çekicilik ve incelikten uzaktı, uyumsuz seslerle söylenen bir şarkı gibiydi. Çirkinliği yüzünden kabul edilmemişti (...) Dickens, Scott, Tropelle, Thackeray gibilerinin romanlarının, bir virgül kadar bile olsa herhangi bilimsel bir görüşün sunumunu etkilemiş olduklarını nasıl kanıtlayabilirdim? (...) ya 1920 lerin o davranış bilimcileri ve sosyologlarına ne demeli? Sanki beyaz ceketli Balzac'lerden oluşan bir ordu, üniversite ve laboratuvarlara akın etmiş gibiydi.” (McEwan, 2019, s. 48, 50)

Clarissa'nın Keats'in kayıp mektubunu aramasına yapılan göndermeler de bu meseleye güçlü bir örnektir. Sonsuz aşk teması, Keats ile ilgili olarak, romanın son bölümünde yeniden ortaya çıkar. Clarissa, Keats'in yazdığı ama asla göndermediği bir mektupla ilgilenen Japon bir bilim adamıyla temas halindedir. Mektup, nişanlısı Fanny Brawne'a yazılmıştır ve "kederin dokunamadığı, ölmek bilmeyen aşkın bir çılgılığı" nı içermektedir. (McEwan, 2019, s. 201) Joe'nun Jed'in aşkını anlamlandırma çabalarına paralel giden anlatının bir satırında, Clarissa'nın, Keats'in Fanny'ye olan ateşli aşkının, yani ölümün bile önüne geçemeyeceği bir aşkın, daha fazla kanıtını bulmaya kararlı olduğundan bahsedilir. Peter Childs'a göre Clarissa "Aşkın ölümden sonra da sürdüğünü onaylama arzusundadır, bu onun için tartışmasız daha önemli bir inançtır. Gebe kalamayacak ve bu yüzden çocukları olamayacaktır.” (Childs, 2007, s. 19). Joe, Clarissa için, hiçbir suçu olmamasına rağmen, "hayalet çocuğundan bağışlanma diliyordu.” ifadesini kullanır. (McEwan, 2019, s. 33)

17. yüzyılda, Adem ile Havva'nın cennetten kovulmasını/düşmesini anlatan Milton'un epik şiiri "Kayıp Cennet"e yapılan göndermeler de edebi bağlantıların öne çıktığı bir başka bölüm olarak okuyucuya aktarılmıştır. Eserde ilk bölüm, "*O düşen adam kadar korkunç bir şeyi hayatımda görmedim*" ifadesi ile sona ererken, (McEwan, 2019, s. 20) iki bölüm sonra Milton'ın "Kayıp Cennet"inden doğrudan bir dize görülür: "*Alevler içinde baş aşağı düşüverdi, Tanrısal göklerden.*" (McEwan, 2019, s. 31) Aynı bölümde Milton tekrar okuyucunun karşısına çıkar ve Logan'ın düşüşü açıkça Milton'un "Kayıp Cennet"teki hikayesiyle bağdaştırılır: "*Söylediklerini yineledi. Kayıp Cennet ten alıntı dizeleri de. Arkasından, adamın düşüşü sırasında kendisinin de benzer bir kurtuluşu arzuladığını söyledi. Bu görüntünün ona çağrıştırdığı şeyler, Milton'nun cennetten atılan günahkarları değil, meleklerdi, iyilik ve adaletin bulutların ardından süzülerek düşmekte olan adamı kucaklayan altın bir silüette vücut bulmasıydı.*" (McEwan, 2019, s. 32)

Romanda, Clarissa tarafından Keats ve Wordsworth hakkında anlatılan bir hikayeyi dinleyen Jocelyn'in söz konusu anlatının güvenilirliği ile ilgili sorusuna karşılık, Clarissa'nın, "*Güvenmiyoruz zaten*" (McEwan, 2019, s. 155) şeklindeki cevabı ve ardından Jocelyn'in, anlatıya-edebiyata olan ihtiyacı vurgulaması kayda değerdir. Bu diyalogların amaçlarından biri, okura, hikayelerin (edebiyat) kalıcı olmasının sebebinin, onların doğruluğundan değil çekici olmalarından kaynaklandığının hissettirilmesidir. Suikast girişiminin ardından polis memuru tarafından karakolda sorgulanan Joe, "*kendi istediğimiz şeyleri görürüyor, anımsıyor, zamanla kendimizi buna inandırıyorlardık*" cümlelerini kurarak ve bunun atalarımızdan miras kaldığını ifade ederek sahip olduğumuz tek gerçekliğin aslında güvenilmezlik olduğunu belirtir. (McEwan, 2019, s. 166) Bu tür güven ikilemleri romanda özellikle

Joe'nun hikayesi ile ilgili olarak okuyucunun karşısına çıkar. Çünkü romanın anlatıcısı Joe'dur ve diğerlerinin hikayeleri hep Joe'nun gözünden aktarılır. Roman metinlerarasılık kurarak 'anlatıya güven' meselesini sorgularken, güvenilirliğin Joe'nun tercih ettiği bilimsel gerçeklerden daha öznel bir mesele olduğunu vurgular. Keats ve Wordsworth hikayesi ile ilgili olarak Jocelyn'in, "*Doğru değil ama doğrulardan sözediyor.*" (McEwan, 2019, s. 156) demesi de bu durumu kanıtlar.

Başka bir açıdan bakıldığında iki şairin (Keats ve Fanny) aşk öyküsü Jed ile Joe'nun ilişkisine paralel görülebilir ve bir anlamda bu iki öykü anlatıda karşılaştırılır. İki ilişkide de bir taraf takıntılıdır ve mektuplaşmalar önemli bir yer kaplamaktadır. Romanda, Jed'in Joe'ya yazdığı, ona olan aşkını ve duygularını anlattığı bazı mektuplara yer verilmiştir. Ayrıca Keats'in de henüz yayımlanmamış birkaç mektubu olduğundan ve son mektubun da Fanny'e yazıldığından bahsedilir. (McEwan, 2019, s. 11) Bununla birlikte, Keats, Fanny ile evlenmeden önce tüberkülozdan acı çekerek ölürken, Jed ise çok farklı bir hastalıktan muzdariptir. Joe'nun Jed'in mektuplarını onun hakkında ipucu bulabilmek için yoğun bir şekilde taraması, Clarissa'nın Keats'in aşk mektupları üzerine yaptığı çalışmalarla paraleldir. Clarissa'nın, Keats'ten Fanny'ye gönderilmemiş olan son mektubu aramasının karşılığı ise, Jed'in Joe'ya olan ölümsüz aşkını ilan eden gönderilmemiş bir mektuptur. Bu mektup, tıpkı Keats'de olduğu gibi, Jed'in son mektubudur. Clarissa, mektuplarda Jed'in yazısı ile Joe'nun yazısı arasında bir benzerlik tespit ettiğini söylerken, Keats mektuplarıyla tematik bir karşılaştırma yapılmıştır. Jed'in mektupları, Keats'in Fanny'e yazdığı mektuplarda bulunan ifadelere benzer beyanlar ve suçlamalar içermektedir, hatta bir tanesinde şunu söylemektedir: "Buna delilik diyeceksiniz" (Childs, 2006, s. 26). Konuyla ilgili olarak Keats'ten şu üç belirgin örnek verilebilir:

- “Kendine sor aşkım, beni bu kadar tuzağa düşürdüğün, özgürlüğümü mahvettiğin için çok zalim değil misin? 1 Temmuz 1819” (Childs, 2006, s. 20)
- “Sensiz olamam – seni yeniden görmekten başka her şeyi unutuyorum – hayatım orada durmuş gibi görünüyor- daha fazlasını göremiyorum. Beni özüksedin. 13 Ekim 1819” (Childs, 2007, s. 20)
- “ben yokmuşum gibi yaşama... Seni istiyorsam, uçurumun kenarında ölmek için benim olmalısın. Mayıs 1820” (Childs, 2007, s. 20)

Romanda bir başka satırda Wordsworth, ona hayran olan Keats’in “Endymion” şiirinden bir parça okumasına küçümseyici bir yorum yapar. Çünkü Wordsworth, “*bu genç adamın hayranlığına daha fazla dayanamaz.*” (McEwan, 2019, s. 155) İngiliz şair Haydon’ın anlattığına göre Keats, tepkiyi derinden hissetmiş ve Wordsworth’ü asla bağışlamamıştır, (McEwan, 2019, s. 155) tıpkı Jed’in Joe’nun onu reddetmesini bağışlayamamasının restoran sahnesinde, Joe’yu öldürtme girişiminde gösterildiği gibi.

McEwan’ın romanının kapanış cümlesinde, Jed’in iddia ettiği “*inanç sevinçtir*” şeklindeki ifade, romanın aşk üçgeninin farklı ama birbiriyle bağlantılı değerleri yansıtması bakımından önemlidir. Çünkü üç karakter farklı şeylere inanıyor olsalar da hepsi mutluluğu kendi inandıklarında bulmaya çalışmaktadırlar. Joe, nesnelliğin neredeyse imkansızlığının farkında olmasına rağmen, gerçeğin her şeyin üzerindeki önemine olan inancına bağlı kalır. Keats uzmanı Clarissa ise, Keats’in mutluluğu aşk ve güzellikte bulan görüşüne daha fazla güvenmektedir. Keats, 13 Ekim 1819’da Fanny’ye yazdığı mektupta “Aşk benim dinimdir” yazmıştır. (Keats, 1970, s. 334) Aynı şekilde, Jed için de, böyle bir sevinç ancak inançta bulunabilirdi.

McEwan'ın çeşitli edebiyatçılar üzerinden kurduğu metinlerarasılığın izleri Childs'ın da dikkatini çekmiştir: “Keats'in şiirlerinde sonsuz aşk ile ilgili temalar vardır: geçici ve kalıcı arasındaki fark, sevinç ve acı arasındaki ayrılmaz bağlar, doğa ile sanat, bilgi ve hayal arasındaki karşıtlıklar ve benzerlikler (...) Keats sadece şiirleriyle değil, aynı zamanda 20. yüzyılın seçkin şairi T. S. Eliot tarafından tüm edebiyatların en önemlileri olarak tanımlanan mektuplarıyla da ünlüdür. Clarissa'nın *‘bir mektuba dökülmemiş bir aşkın kusursuzluğa erişemeyeceği’* inancı bu açıdan değerlendirilmelidir. (Childs, 2006, s. 19).

3. SONUÇ

Postmodernizm ile birlikte dönüşen ve çok sesli bir eksene geçen dünyada, aynı anda bilim alanında, özellikle de nöro-bilim alanında çığır açan gelişmeler olmuştur. Beynin karanlıkta kalan gizemlerinin bir kısmı bu süreçte cevap bulmuştur. Postmodernizm ve pozitif bilimler alanında meydana gelen bu dönüşümle birlikte benlik ve kimlik kavramlarının yerine ‘beyin’ kelimesinin kullanımı yaygınlaşmış ve nöroloji alanındaki yazılar daha çok okunur hale gelerek popüler olmuştur. Böylece nöro-kültür kavramı ortaya çıkmıştır. Nöro-kültürde kişinin, ötekini anlamlandırma, onunla iletişim kurma çabası olan ‘nöro-öznelerarasılık’ ve kim veya ne olduğumuzu ifade eden ‘nöro-içebakış’ kavramları önem kazanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda nöro-romanın ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu süreçten çok daha önce sinirbilim ve beynin işleyişi birçok edebiyatçının eserine konu olmuştur. Fakat nöro-romanı ayrıcalıklı kılan şey, sinirbilimin bu türde yan unsurları değil, ana temayı oluşturmasıdır. Nöro-romanların ana çerçevesini C.P. Snow’un gündeme taşıdığı “iki kültür gerilimi” ve bu gerilimin ortadan kaldıracılabileceği “üçüncü bir kültür alanı” yaratımı belirlemektedir.

Nöro-romanın başlangıç hikayesinin tarihi, eleştirmenler arasında farklılık göstermekle birlikte, Ian McEwan’ın *Sonsuz Aşk* romanı ilk örneklerden biri - bazılarına göre ilk örnek- olarak kabul edilir. Bu çalışmada *Sonsuz Aşk* bir nöro-roman uygulaması olarak farklı açılardan incelenmiştir. Yüzeyde bir aşk teması etrafında hikâyeleşen roman, birçok alt katman içermektedir. Erotomani rahatsızlığının işlenmesiyle sinirbilim alanında okurun bilgilendirilirmesinin yanı sıra Neo-Darwinizm ve gen bilimi ile ilgili de görüşler aktarılmaktadır. Ek olarak,

metinlerarasılık, edebi dil kullanımı, olay örgüsü ve kurgusu yoluyla da okura edebi bir metin sunulmaktadır. Mc Ewan *Sonsuz Aşk* romanını, anlatım dili ve kurgusuyla, edebiyat ve bilimin ayrıldığı, birleştiği ve çakıştığı fakat aynı zamanda birlikte akabilmek için bir yol bulabildiği, üçüncü kültürün var olabileceğinin gösterildiği bir eksene oturtmuştur. Bu çalışmada, *Sonsuz Aşk* eserinin bir nöro-romanın tüm özelliklerini taşıdığı gösterilmeye çalışılmıştır. Roman, modern evrim sentezi (Neo-Darwinizm), sinirbilim (özellikle erotomani rahatsızlığı çerçevesinde), nöro-içebakış, nöro-öznelerarasılık, edebi dil ve bilimsel dil kullanımdan dolayı ortaya çıkan anlamsal açıklık, iki kültür gerilimi ve son olarak metinlerarasılık açılarından incelenmiştir. Neo-Darwinizm anlatıda fedakarlık, bencillik, ahlak, çocuk sahibi olma ve aşk gibi sosyal konuların tartışılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. İnsanoğlunun DNA yapısının ve tarihsel gelişiminin bahsi geçen bu konularda cevap olup olamayacağı araştırılmıştır. Bu noktada McEwan net bir tavır sergilememiş ve yine kararı okura bırakmıştır. Sinirbilim, romanın üzerine inşa edildiği temellerden biridir. Jed Parry karakteriyle ve yanı sıra anlatıcı Joe Rose aracılığıyla okura sinirbilim (beynin işleyişi, aksaklıkları, karakter ve duygular üzerindeki etkisi) ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Okur bu yolla bilişsel konular üzerine düşünmeye yönlendirilmiştir. Bu noktada bilimsel söylem ön plana çıkmış ve romana zaman zaman öğretici (didaktik) bir rol atfedilmiştir. Ek olarak erotomani rahatsızlığı olan Jed karakterinin başkahramanlardan biri olması ve bu patolojik rahatsızlığın anlatının ana temasını oluşturması *Sonsuz Aşk*'ı nöro-roman yapan ana unsurdur denilebilir. Nöro- kültürün ortaya çıkışıyla doğal olarak önem kazanan nöro-öznelerarasılık ve nöro-içebakış yöntemleri anlatıda sinirbilimi destekleyen (ayna nöronlar, korku veya haz anında bedenin verdiği tepkiler) önemli hatlar olarak kurguda kullanılmıştır. Karakterlerin birbirlerini anlamlandırma çabaları (empati) ve içsel sorgulamaları

aracılığıyla okura yine beyin bilimi, duygular ve duyguların altında yatan sebepler aktarılmıştır.

Sonsuz Aşk'ın yazarı, kurguda, konu ve karakter seçiminde, 1960'lardan sonra ortaya atılan “iki kültür” kavramına yoğun bir vurgu yapmıştır. Hatta romanın temeli bu mesele üzerine inşa edilmiştir. Pozitif ve sosyal bilimlerin çatışmasıyla oluşan bu kavram romanda karakterlerin yaşadığı çelişkiler ile ortaya konulmuştur. Bu noktada hem duygular hem de içgüdü ve mantık, birlikte belirleyici olmuştur. Bunu gösteren en önemli unsurlardan biri, başkarakterlerin belirli alanlar ile temsil edilmiş olmasıdır. Joe Rose bilimi ve rasyonelliği temsil ederken, Clarissa Mellon edebiyatı ve duyguyu temsil etmektedir. Patolojik rahatsızlığı ile belirleyici bir karakter olan Jed Parry ise belki de bu iki karakterin temsil ettiği mantık ve his çatışmasına üçüncü bir temsiliyet getirmiş ve inanç (din) ile simgeleştirilmiştir.

Sonsuz Aşk, okuru, edebi kurguda sunulan bilinç fenomeniyle, davranışın bizim için çok önemli olduğu gerçeği üzerinde düşündürmekte ve normalde başkalarının zihinleriyle bağlantı kurma kolaylığına hayret ettirmektedir. McEwan'ın, fedakarlıktan (özgecilik) şiddetli patolojiye kadar bilinci araştırması, “Bilincin doğal bir fenomen olarak anlatılmasının beyin hakkında değil, aktif yaşamlarımız hakkında bir masal olacağı” (Block, 2005, s. 364) inancının doğruluğunu ortaya koymaktadır. Bu roman, edebi anlatıda, yan metin (paratexts) gibi öğelerle birlikte, düşünen ve etkileşim halindeki zihinleri benzersiz bir şekilde temsil eder. Ayrıca bilimin, insan bilincini anlatmakta tek başına ne kadar yetersiz olduğunu da belirtmektedir. İlaveten, *Sonsuz Aşk*, zihin okuma (Theory of Mind) aracılığıyla başkahraman Joe Rose'un karışık ve zor anlaşılan zihinsel işleyişine yakından odaklanır. Böylece insanın, doğası

gereği, karşısındakini yorumlamak (ve yanlış yorumlamak) için de tasarlanmış olduğunu vurgular.

KAYNAKÇA

Anlı, Ö. F. (2019). Epistemolojik Dönüş ve Bilim Felsefesinin Ontolojisi-Bilimsel Dünya Kavrayışı'ndan Eleştirel Realizme Ontolojinin Epistemoloji ile Temellendirilmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (2), 736-758.

Aubyn, E. St. (2015). *A Clue to the Exit*. Picador.

Barthes, R. (2001). The death of the Author. *Contributions in Philosophy*, 83, 3-8.

Bewes, T. (2012). Introduction: Temporalizing the Present. In *Novel: A Forum on Fiction*, Duke University Press, s. 159-164.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2022). neo-Darwinism. Encyclopedia Britannica. Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/science/neo-Darwinism> Erişim Tarihi: 26.04.2022.

Burn, S. J. (2018) The neuronovel. In: Smith, R. G. (ed.) *American Literature in Transition: 2000-2010. Series*, Cambridge University Press: Cambridge, pp. 165-178. (doi:10.1017/9781316569290.012)

Carbonell, C. D. (2010). A Consilient Science and Humanities in McEwan's Enduring Love. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 12 (3), s. 2-3.

Carbonell, C. D. (2011). Wilson and Gould: The Engagement of the Sciences and the Humanities. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2(2), 345-345.

Childs, P. (2006). *Texts. Contemporary cultural texts and critical approaches*. Edinburgh University Press.

Childs, P. (2007). *Ian McEwan's Enduring Love: A Routledge Study Guide*, Routledge.

Corradini, A. & Antonietti, A. (2013). Mirror neurons and their function in cognitively understood empathy. *Consciousness and cognition*, 22 (3), 1152-1161.

Damasio, A. (2011). Neural basis of emotions. *Scholarpedia*, 6 (3), 1804.

Damasio, A. R. (1994). Descartes' error and the future of human life. *Scientific American*, 271(4), s. 144-154.

Darwin, C. (1909). *The origin of species* (pp. 95-96). New York: PF Collier & son.

Descartes, R. (1999) *Discourse on method*. D.M. Clark, tr. (London: Penguin)

Douglas, E. (2001). Darwin's Natural Heir. *Guardian Profile*. Erişim Adresi: <http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,4137503,00.html> Erişim Tarihi: 26.04.2022.

Eagleman, D. (2013). *Incognito: Beynin Gizli Hayatı*. Domingo.

Finger, S. (2004). *Minds behind the brain: A history of the pioneers and their discoveries*. Oxford University Press.

Frazzetto, G. & Anker, S. (2009). Neuroculture. *Nature Reviews Neuroscience*, 10(11), 815-821.

Gaedtke, A. (2012). Cognitive Investigations. The Problems of Qualia and Style in the Contemporary Neuronovel. *Novel: A Forum on Fiction*, 45(2), Duke University Press, 184-201.

Gottschall, J., Wilson, E. O., Wilson, D. S. & Crews, F. (2005). *The literary animal: Evolution and the nature of narrative*. Northwestern University Press.

Granstein, J., Strimbu, K., Francois, D. & Kahn, D. A. (2015). An Unusual Case of Erotomania and Delusional Misidentification Syndrome. *Journal of Psychiatric Practice*, 21(4), 306-312.

Green, S. (2011). Up There with Black Holes and Darwin, Almost Bigger than Dinosaurs. The Mind and McEwan's Enduring Love. *Style*, 45(3), 441-463.

Greenberg, J. (2007). Why Can't Biologists Read Poetry?: Ian McEwan's "Enduring Love". *Twentieth Century Literature*, 53(2), 93-124.

Holland, N. N. (2003). The willing suspension of disbelief: A neuro-psychoanalytic view. *PsyArt*. 7

Holland, R. (2019). *Contemporary Fiction and Science from Amis to McEwan: The Third Culture Novel*. Springer.

Kandel, E. R. (2006). The new science of mind. *Scientific American Mind*, 17(2), 62-69.

Karaismailoğlu, S. (2019). *Pia Mater*, Elma Yayınevi, Ankara.

Karaismailoğlu, S. (2020). *Arochnoid Mater*, Elma Yayınevi, Ankara.

Karaismailoğlu, S. (2021). *Dura Mater*, Elma Yayınevi, Ankara.

Keats, J. (1970). *Letters of John Keats. A Selection*, Haz. Robert Gittings, Oxford University Press.

Kramer, P. D. & Kramer, P. D. (1994). *Listening to prozac*. London: Fourth Estate.

Lehrer, J. (2009). *Proust Bir Sinirbilimciydi*, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Levine, G. (1991). *Darwin and the novelists. patterns of science in Victorian fiction.*

University of Chicago Press.

Levine, J. (1983). Materialism and qualia: The explanatory gap. *Pacific philosophical quarterly*, 64(4), 354-361.

Mayr, E. (1984). What is Darwinism today? In *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association, 1984(2)*, Philosophy of Science Association, 145-156.

McEwan, I. (2005). Literature, Science and Human Nature. In *The literary Animal: Evolution and the nature of narrative*, pp. 5-19.

McEwan, I. (2019). *Sonsuz Aşk*, Çev. Ülkem Çorapçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Block, N. (2005). Action in perception by Alva Noë. *The Journal of Philosophy*, 102(5), 363-376.

Noble, D. (2011). Neo-Darwinism, the modern synthesis and selfish genes. are they of use in physiology? *The Journal of Physiology*, 589(5), 1007–1015. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1113/jphysiol.2010.201384>

Okumuş, A. G. B. (2018). Karşılıksız Aşk ‘de Clerambault Sendromu’: Bir olgu sunumu. *Klinik Tıp Bilimleri*, 6(1), s. 36-39.

- Palmer, A. (2009). Attributions of madness in Ian McEwan's enduring Love. *Style*, 43(3), 291-308.
- Peacock, J. & Lustig, T. (2013). *Diseases and Disorders in Contemporary Fiction: The Syndrome Syndrome*. Routledge.
- Phelan, J. (1996). *Narrative as rhetoric: Technique, audiences, ethics, ideology*. Ohio State University Press.
- Pinker, S. (1994). *The Language Instinct*. William Morrow & Co.
- Pinker, S. (2005). *The Blank Slate*. Cedar City, UT: Southern Utah University.
- Pinker, S. (2021). *How the Mind Works*, Princeton University Press.
- Rorty, R. (2013). Wittgenstein and the linguistic turn. *From ontos verlag: Publications of the Austrian Ludwig Wittgenstein Society-New Series* (1-18), 1-19.
- Rot, U. (2008). Ian McEwan–Novels about Neurological and Psychiatric Patients. *European Neurology*, 60 (1), 12-15.
- Roth, M. (2009). The rise of the neuronovel, *n+1*, 8, 139-148. Erişim Adresi: <http://www.nplusonemag.com/rise-neuronovel> Erişim Tarihi: 21.01.2022

Sarup, M. (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. Baki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Slingerland, E. (2000). Effortless action: The Chinese spiritual ideal of wu-wei. *Journal of the American Academy of Religion*, 68(2), s. 293-327.

Snow, C. P. (1959). Two Cultures. *Science*, 130(3373).

Stent, G. S. (1977). Explicit and implicit semantic content of the genetic information. In *Foundational problems in the special sciences* (pp. 131-149). Springer, Dordrecht.

Stolorow, R. D. & Atwood, G. E. (1996). The intersubjective perspective. *Psychoanalytic review*, 83(2), 181-194.

Tanrıdağ, O. (2015). *Sosyal Nörobilim*. Nobel Tıp Kitabevi.

Tanrıdağ, O. (2018). *Edebiyatta Beyin Hareleri*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.

Topçuoğlu, V., Sarıbeyoğlu, S., & Göktepe, E. (1997). Bir Olgu Dolayısıyla Erotomani Kavramının Gözden Geçirilmesi. *Düşünen Adam*, 10(3), s. 61-64.

Tougaw, J. (2015). Touching Brains. *Modern Fiction Studies*, 61(2), s. 335-358.

Turner, M. (1996). *The literary mind: The origins of thought and language*. Oxford University Press.

Türk, H. (2000). Biyolojik Evrim-Kültürel Evrim İlişkisi' İndirgemeci Olmayan Bir Yaklaşımla. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, (71), 37-44.

Uzbay, İ. T. (2016). Beyni anlamak sadece nörobilim ile mümkün mü? Beyin yüzyılında nörolojik bilimlerden sosyal bilimlere yeni açılımlar, yeni yaklaşımlar. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 119-155.

Vidal, F. & Ortega, F. (2017). *Being brains*. Fordham University Press.

Wallace, D. F. (2010). *Everything and more: a compact history of infinity*. WW Norton & Company.

Wilson, E. O. (2000). *Sociobiology: The new synthesis*. Harvard University Press.

Yanık, H. (2016). Yapisöküm Üzerine Birkaç Not. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 91-98.